

LEFKE AVRUPA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM, ÖĞRETİM VE
ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

9. VE 12. SINIF LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MESLEK
KARARI VERME YETKİNLİK DÜZEYLERİ İLE
ALGILANAN ANA-BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

İbrahim Berk ÖZET

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Behiye AKACAN

LEFKE 2019

LEFKE AVRUPA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM, ÖĞRETİM VE
ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**9. VE 12. SINIF LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MESLEK
KARARI VERME YETKİNLİK DÜZEYLERİ İLE
ALGILANAN ANA-BABA TUTUMLARI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

İbrahim Berk ÖZET

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Behiye AKACAN

LEFKE 2019

İntihal Farkındalık Bildirimi

Öğrenci Adı & Soyadı: İbrahim Berk ÖZET

Öğrenci Numarası: 177017

Programı: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

☐ Tezsiz Y.Lisans

☐ Tezli Y.Lisans

☐ Doktora

Bu lisansüstü çalışmanın (proje/tez) yazımında kendime ait olmayan düşünceleri ve ifadeleri tırnak içinde alıntı yaparak ve kaynak göstererek kullandığımı, aksi takdirde bunun intihal, intihalin de disiplin soruşturması sonucunda Üniversite'den uzaklaştırma ve diğer hukuki sonuçları olduğunun farkında olduğumu bildiririm.

İbrahim Berk ÖZET

LEFKE AVRUPA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM VE ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI

Lefke Avrupa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi İbrahim Berk ÖZET'in “**9. ve 12. Sınıf Lise Öğrencilerinin Meslek Kararı Verme Yetkinlik Düzeyleri İle Algılanan Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**” başlıklı tez çalışması, 13 Mayıs 2019 tarihinde savunulmuş ve jüri üyeleri tarafından başarılı bulunmuştur.

Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Nergüz BULUT SERİN

Lefke Avrupa Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Behiye AKACAN (Danışman)

Lefke Avrupa Üniversitesi

Doç. Dr. Sibel DİNÇYÜREK

Doğu Akdeniz Üniversitesi

Prof. Dr. Özgür Cemal ÖZERDEM

Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, 9. ve 12. lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Aynı zamanda araştırmada meslek kararı verme yetkinlik düzeyinin ve algılanan ana-baba tutumunun demografik değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediği de incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında Konya ili Akşehir ilçesinde Akşehir Hacı Sıddıka Baysal Fen Lisesi ve Akşehir Şehit Selçuk Özer Anadolu Lisesinde öğrenim gören 176'sı kız 170'i erkek olmak üzere 346 9. ve 12. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır.

Araştırma ilişkisel tarama modelindedir. Verilerin toplanması amacıyla “Kişisel Bilgi Formu”, Bozgeyikli (2004) tarafından geliştirilen “Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği” ve Kuzgun (1972) tarafından geliştirilen, daha sonra Kuzgun ve Eldeleklioglu (1999) tarafından yeniden düzenlenen “Ana-Baba Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Toplanan veriler, SPSS 25.0 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Ölçekler ve alt boyutların normallik analizinde Kolmogorov-Smirnov testi, iki gruplu değişkenlerle karşılaştırılmalarında Mann-Whitney U testi, ikiden fazla gruplu değişkenlerle karşılaştırılmalarında Kruskal-Wallis H testi, arasındaki ilişkinin belirlenmesinde ise Spearman korelasyon analizi uygulanmıştır.

Araştırma sonucunda “Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği” ve tüm alt boyutları ile demokratik tutum arasında pozitif yönde, koruyucu / istekçi tutum ve otoriter tutum arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. “Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği” ve tüm alt boyutlarının cinsiyete, baba öğrenim düzeyine ve ailenin aylık gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. “Ana-Baba Tutum Ölçeği” tüm alt boyutlarının ise anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yetkinlik, Meslek Kararı Verme Yetkinliği, Algılanan Ana-Baba Tutumu

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the relationship between the level of career decision making self-efficacy of the 9th and 12th grade students and their perceived parental attitudes. At the same time, it was also investigated in the study, whether the level of career decision making self-efficacy and perceived parental attitudes differ in terms of demographic variables. The sample of the study is composed of 346 students which are from 9th and 12th grade in the academic year of 2018-2019, 176 of total students are females and the rest 170 students are males and these students are studying at Akşehir Hacı Sıddıka Baysal Science High School and Akşehir Şehit Selçuk Özer Anatolian High School in Akşehir district of Konya Province.

The research model is relational screening model. In order to collect data, “Personal Information Form”, “Career Decision Making Self-Efficacy Scale” which was developed by Bozgeyikli (2004), “Parental Attitude Scale” which was developed by Kuzgun (1972), later rearranged by Kuzgun and Eldeleklioğlu (1999) was used. The collected data were analyzed by SPSS 25.0 program. Kolmogorov-Smirnov test was used for the normalization analysis of the scales and sub-dimensions. Mann-Whitney U test was used for to compare the variables with two groups of scales and sub-dimensions. Kruskal-Wallis H test was used for to compare the variables with more than two groups of scales and sub-dimensions. In order to determine the relationship between scales and sub-dimensions Spearman correlation analysis was used.

As a result of the study, it was observed that there was a positive meaningful relationship between “Career Decision Making Self-Efficacy Scale” with its all sub-dimensions and democratic attitude and also it was observed that there was a negative meaningful relationship between “Career Decision Making Self-Efficacy Scale” with its all sub-dimensions and protectorate / demanding attitudes with authoritarian attitudes. It was found that “Career Decision Making Self-Efficacy Scale” with its all sub-dimensions shows no significant difference according to gender, level of father's education and monthly income level of the family.

Furthermore, it was defined that “Parental Attitude Scale” all sub-dimensions shows no significant difference according to level of mother’s and father’s education and monthly income level of the family.

Key Words: Self-Efficacy, Career Decision Making Self-Efficacy, Perceived Parental Attitude

ÖNSÖZ

Uzun ve zorlu bir süreç olan tez dönemimde bana her konuda yardımcı olmaya çalışan ve ellerinden geldiğince yükümü hafifletmek için çabalayan sevgili annem Nurgül ÖZET ve sevgili babam Gökay ÖZET'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez dönemim süresince bilgi ve tecrübesiyle bana her konuda yardımcı olan, desteğini esirgemeyen, stres altındayken beni yatıştıran, rahatlatan değerli hocam, tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Behiye AKACAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmam için gerekli verileri toplamam noktasında bana destek olan, imkan sağlayan Akşehir Hacı Sıddıka Baysal Fen Lisesi müdürü sayın Mahmut YAMAN'a ve Akşehir Şehit Selçuk Özer Anadolu Lisesi müdürü sayın Mehmet UZA'ya çok teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde bana yardımcı olan Akşehir Hacı Sıddıka Baysal Fen Lisesi ve Akşehir Şehit Selçuk Özer Anadolu Lisesi öğretmenleri ve öğrencilerine teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
1.BÖLÜM GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Cümlesi.....	4
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Sayıtlılar.....	7
1.5. Sınırlılıklar.....	7
1.6. Tanımlar.....	7
2.BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1. Ergenlik Dönemi.....	9
2.1.1. Ergenlik Döneminin Önemi.....	10
2.1.2. Ergenlik Döneminin Özellikleri.....	11
2.2. Meslek Kavramı.....	12
2.3. Meslek Seçimi ve Gelişim Süreci.....	13
2.3.1. Mesleki Gelişim Kuramları.....	15
2.3.1.1. Isaacson’a Göre Mesleki Gelişim.....	15
2.3.1.2. Ginzberg’e Göre Mesleki Gelişim.....	16
2.3.1.3. Super’a Göre Mesleki Gelişim.....	17
2.3.1.4. Holland’a Göre Mesleki Gelişim.....	19
2.3.2. Meslek Seçiminde Karar Kuramları.....	20
2.3.2.1. Hilton’a Göre Karar Verme.....	20
2.3.2.2. Gelatt’a Göre Karar Verme.....	21
2.3.2.3. Bergland’a Göre Karar Verme.....	21

2.3.2.4. Littrel'e Göre Karar Verme.....	22
2.4. Yetkinlik Beklentisi.....	23
2.4.1. Yetkinlik Beklentisi Boyutları.....	26
2.4.2. Yetkinlik Beklentisi Kaynakları.....	27
2.4.2.1. Başarılı Performans.....	28
2.4.2.2. Dolaylı Öğrenme Yaşantıları.....	29
2.4.2.3. Sözel İkna.....	31
2.4.2.4. Fizyolojik Durum.....	32
2.4.3. Yetkinlik Beklentisi Boyutunun Farklı Etkileri.....	32
2.4.3.1. Bilişsel Süreçler.....	33
2.4.3.2. Motivasyonel Süreçler.....	34
2.4.3.3. Duyuşsal Süreçler.....	34
2.4.3.4. Seçme Süreçleri.....	35
2.5. Yetkinlik ve Meslek Gelişimi.....	36
2.6. Meslek Kararı Verme Yetkinliği.....	38
2.7. Meslek Kararı Verme Yetkinliği İle İlgili Araştırmalar.....	39
2.7.1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Yapılan Araştırmalar.....	39
2.7.2. Türkiye'de Yapılan Araştırmalar.....	40
2.7.3. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	40
2.8. Ana-Baba Tutumları.....	41
2.8.1. Demokratik Olan Ana-Baba Tutumu.....	43
2.8.2. Koruyucu / İstekçi Ana-Baba Tutumu.....	44
2.8.3. Otoriter Ana-Baba Tutumu.....	45
2.9. Ana-Baba Tutumları İle İlgili Araştırmalar.....	47
2.9.1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Yapılan Araştırmalar.....	47
2.9.2. Türkiye'de Yapılan Araştırmalar.....	47
2.9.3. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	49
3.BÖLÜM YÖNTEM.....	50
3.1. Araştırmanın Modeli.....	50
3.2. Evren ve Örneklem.....	50
3.3. Veri Toplama Araçları.....	52
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	52

3.3.2. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği.....	52
3.3.3. Ana-Baba Tutum Ölçeği.....	54
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	55
4.BÖLÜM BULGULAR.....	57
4.1. Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular.....	57
4.2. Lise Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular.....	58
4.3. Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular.....	59
4.4. Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular.....	60
4.5. Lise Öğrencilerinin Baba Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular.....	64
4.6. Lise Öğrencilerinin Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular.....	66
4.7. Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular.....	68
4.8. Lise Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular.....	69
4.9. Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular.....	70
4.10. Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular	71
4.11. Lise Öğrencilerinin Baba Öğrenim Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular.....	73
4.12. Lise Öğrencilerinin Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular.....	74
4.13. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutları İle Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular...	76
5. BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER.....	79
5.1. Sonuçlar.....	79

5.1.1. Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	79
5.1.2. Lise Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	80
5.1.3. Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	80
5.1.4. Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	81
5.1.5. Lise Öğrencilerinin Baba Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	82
5.1.6. Lise Öğrencilerinin Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	82
5.1.7. Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	83
5.1.8. Lise Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	83
5.1.9. Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	84
5.1.10. Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	84
5.1.11. Lise Öğrencilerinin Baba Öğrenim Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	85
5.1.12. Lise Öğrencilerinin Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar.....	85
5.1.13. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutları İle Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	86
5.2. Öneriler.....	87
5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler.....	87
5.2.2. İleride Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	88
KAYNAKLAR.....	89

EKLER.....	100
EK-1. Kişisel Bilgi Formu.....	100
EK-2. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği.....	101
EK-3. Ana-Baba Tutum Ölçeği.....	103
EK-4. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği Kullanım İzni.....	106
EK-5. Ana-Baba Tutum Ölçeği Kullanım İzni.....	107
EK-6. Araştırma İzni.....	108

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 3.1. Lise Öğrencilerinin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı.....	51
Tablo 3.2. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kolmogorov-Smirnov Normallik Testi Sonuçları.....	55
Tablo 3.3. Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Kolmogorov-Smirnov Normallik Testi Sonuçları.....	56
Tablo 4.1. Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları....	57
Tablo 4.2. Lise Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	58
Tablo 4.3. Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	59
Tablo 4.4. Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.....	60
Tablo 4.5. Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeğine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	62
Tablo 4.6. Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeğinin Bireysel ve Mesleki Özellikleri Doğru Olarak Değerlendirme Alt Boyutuna İlişkin Mann-Whitnet U Testi Sonuçları.....	63
Tablo 4.7. Lise Öğrencilerinin Baba Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.....	65
Tablo 4.8. Lise Öğrencilerinin Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.....	67
Tablo 4.9. Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	69

Tablo 4.10. Lise Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	70
Tablo 4.11. Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	71
Tablo 4.12. Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları..	72
Tablo 4.13. Lise Öğrencilerinin Baba Öğrenim Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları..	73
Tablo 4.14. Lise Öğrencilerinin Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.....	75
Tablo 4.15. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutları İle Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye Yönelik Spearman Korelasyon Analizi Sonuçları.....	77

KISALTMALAR LİSTESİ

ABTÖ	Ana-Baba Tutum Ölçeği
BMÖDD	Bireysel ve Mesleki Özellikleri Doğru Olarak Değerlendirme
DT	Demokratik Tutum
GPY	Gerçekçi Plan Yapma
KİT	Koruyucu / İstekçi Tutum
MBT	Mesleki Bilgi Toplama
MKVYÖ	Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği
OT	Otoriter Tutum
TL	Türk Lirası

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Birey yaşamı süresince çeşitli alanlarda birçok karar almaktadır. Bireyin aldığı bu kararlar onun sosyal hayatı, aile yaşamı, kişilerarası ilişkileri ve diğer birçok nokta üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bireyin alacağı bu kararlar arasında en önemlisi ise meslek kararıdır. Bunun sebebi ise bireyin alacağı meslek kararı ile birlikte geleceğini de büyük ölçüde tayin etmesidir. Bireyin alacağı meslek kararı onun ileride sahip olacağı hayat standardı, ekonomik durumu, yaşam tarzı ve alışkanlıkları üzerinde önemli bir belirleyici olmaktadır. Bireyin hayatı üzerinde bu denli önemli etkilere sahip meslek kararının alınması günümüzde çok zor ve karmaşık bir hal almıştır. Bu durumun en önemli nedeni ise teknoloji ve sanayideki gelişmelerle birlikte yeni iş olanaklarının ve meslek alanlarının ortaya çıkmasıdır (Kuzgun, 2000).

Meslek kararının alınması bireyin hayatında büyük öneme sahiptir. Birey için çok büyük bir öneme sahip bu kararın alınması anlık bir olay olmamakla birlikte uzun bir süreci kapsamaktadır. Bireyin bir meslek kararına varması, mesleki gelişim sürecinin tamamlanması sonucunda netlik kazanmaktadır. Bir meslek kararına varılmasını kapsayan bu süreç çocukluk çağı itibarıyla başlamaktadır. Zaman içerisinde bireyin çevresindekilerin birey üzerinde yarattıkları etkiyle birlikte bireyin alacağı meslek kararı şekillenmeye başlamaktadır. Çocukluk çağının başlarında mevcut kararlar daha genel bir yapıya sahip olmakla birlikte netlik kazanmamış durumdadır. İlerleyen vadelere tamamlanacak gelişim süreçleri sonucunda bu mevcut kararların yerini daha mantıklı değerlendirmeler almaktadır (Kuzgun, 2003; Yeşilyaprak, 2000).

Bireyin alacağı meslek kararı genel itibariyle lise döneminde netlik kazanmaktadır. Bu dönem bireyin kişisel özellikleri ve mesleklerin gereklilikleri arasında bir değerlendirme yaptığı bunun sonucunda da edindiği bilgiler doğrultusunda gelecek yaşantısını planladığı bir dönemdir. Bireyin gelecek yaşantısına dair planlar yaptığı ve meslek kararının şekillenmeye başladığı bu dönem birey açısından oldukça karmaşık ve sancılıdır. Çünkü birey bu dönemde meslek kararı noktasında belli bir sonuca varmaya çalışmasının yanı sıra kendinde meydana gelen fiziksel ve zihinsel değişikliklere de uyum sağlama çabası içerisinde. Bireyin başarılı bir kimlik oluşturma ve kişilik yapısını şekillendirme amacı içerisinde olduğu bu dönem meslek kararı alma noktasında da güçlüklerle sebep olmaktadır. Bu süreç içerisinde bireyin mevcut mesleki gelişim görevlerini eksiksiz tamamlaması ve hedeflenen mesleki olgunluğa ulaşması onun sağlıklı bir meslek kararı almasındaki en önemli belirleyicilerdir (Yeşilyaprak, 2013).

Bireyin sağlıklı bir meslek kararı alabilmesi noktasında en önemli role sahip etmenlerin başında yetkinlik beklentisi gelmektedir. Yetkinlik beklentisi kavramını ilk olarak Bandura (1986) ele almış ve bireylerin davranışlarına etki ettiğini ileri sürmüştür. Bandura'ya (1986) göre bireyler kendilerini, kendi kontrolleri dışında meydana gelen olaylar vasıtasıyla değil, direk olarak kendi davranışları üzerinde düzenlemeler yaparak ve kendi davranışlarının sorumluluğunu üstlenerek şekillendirmektedirler. Bireylerin kendilerine belirli hedefler koymaları ve belirledikleri hedefler doğrultusunda eylem planları oluşturmalarında sahip oldukları yetkinlik beklentileri aracı olmaktadır.

Bireyin sahip olduğu yetkinlik beklentisi onun mevcut kapasitesinin, elde ettiği başarılarının, güdülerinin ve benlik algısını oluşturan diğer bütün unsurların birleşimidir. Diğer yandan bireyin sahip olduğu mevcut yetkinlik beklentisi onun herhangi bir işe kalkışıp kalkışamayacağı, kalkıştığı bir işte süreklilik sağlayıp sağlayamayacağı noktasında önemli bir belirleyicidir (Bandura, 1977).

Bireyin sahip olduğu yetkinlik beklentisi, onun gündelik hayatını da önemli ölçüde etkilemektedir. Yüksek yetkinlik beklentisine sahip bireyler karşılaştıkları engeller karşısında yaratıcı stratejiler ortaya koymakta ve karşılaştıkları bu engeller üzerinde kontrol sağlama amacı gütmektedirler. Düşük yetkinlik beklentisine sahip bireyler ise karşılaştıkları engelleri tehdit olarak algılamakta ve bu engeller karşısında geri çekilme eğilimi içerisine girmektedirler. Aynı zamanda düşük yetkinlik beklentisine sahip bireyler belirledikleri hedeflere ulaşmak için gereken sorumluluğu almaktan kaçınmaktadırlar (Bandura, 1986).

Bireyin sahip olduğu yetkinlik beklentisi onun başarı seviyesini önemli ölçüde etkilemektedir. Aynı zamanda bireyin mevcut yetkinlik beklentisi onun yaşamı içerisinde yapacağı seçimler, alacağı kararlar ve belirleyeceği hedefler üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir. Bireyler genel itibariyle başaracaklarını düşündükleri etkinliklere y nelirlerken başaramayacaklarını düşündükleri etkinliklerden ise kaçınma eğilimindedirler. Bu durum ise özellikle bireylerin çeşitli meslek alanlarına yöneldikleri ve meslek kararı alma durumunda oldukları dönemlerde daha fazla kendini göstermektedir (Pajares, 1996).

Ana-babalar çocuklarının meslek kararı almaları ve eğitsel planları üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Ana-babaların aile içerisinde ortaya koydukları demokratik, koruyucu ve otoriter gibi tutumlar çocuklarının meslek kararı almaları noktasında önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda ana-babaların, çocuklarına mesleki geleişim süreci içerisinde destek olmaları onların mesleki geleişimlerini ve meslek kararı alma davranışlarını olumlu yönde etkilemektedir (Feldman, 2003).

Yapılan araştırmalar sonucunda mesleki geleişim süreci içerisinde ana-babaların çocuklarına karşı sergiledikleri olumlu tutum ve davranışların, onları mesleki anlamla bir plan oluştırmaya sevk ettiği görülmüştür (Bearg, 1979). Aynı zamanda ana-babaların çocuklarına karşı olan bu olumlu yaklaşımlarının, onların mesleki araştırma yapmalarında olumlu rol oynadığı tespit edilmiştir (Palmer ve Cochran, 1988). Diğer yandan ana-babaların mesleki geleişim süreci boyunca çocuklarına destek olmalarının, onların mesleki anlamda yaşadıkları kararsızlıklarının azalmasında etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kush ve Cochran, 1993).

Ana-babaların çocuklarına karşı sergiledikleri tutum ve davranışların, onların meslek kararı almaları üzerinde çok büyük etkilere sahip olduğu bu alanda yapılan çalışmalar tarafından ortaya konmuştur. Bu doğrultuda 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin demografik değişkenler açısından incelenmesi, üzerinde durulması gereken ve araştırmaya değer bir konu olduğu görüşünden hareketle bu araştırmanın problemini oluşturmuştur.

1.1. Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesi “9. ve 12. Sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile algıladıkları ana-baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?”. Alt problemler ise şu şekilde ifade edilmiştir:

1. 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri okulun türüne göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
4. 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
5. 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
6. 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ailenin aylık gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
7. 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin algıladıkları ana-baba tutumları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
8. 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin algıladıkları ana-baba tutumları okulun türüne göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

9. 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin algıladıkları ana-baba tutumları sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

10. 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin algıladıkları ana-babanın tutumları annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

11. 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin algıladıkları ana-baba tutumları babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

12. 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin algıladıkları ana-baba tutumları ailenin aylık gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?

13. 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile algıladıkları ana-baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin demografik değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bireyin alacağı meslek kararı, karar kıldığı mesleğe uyumu ve meslek hayatında elde edebileceği başarı bireyin hayatını önemli ölçüde etkilemektedir. Bireyin kendine uygun bir meslek kararı alamaması ve karar kıldığı meslek alanında başarı elde edememesi onun yaşamı içerisinde mutluluğu yakalaması önünde büyük bir engel olarak görülmektedir. Bu nedenle bireyin alacağı meslek kararı onun yaşamı içerisinde önemli bir yere sahiptir (Kılıççı, 1992).

Birey meslek kararı noktasında mevcut seçenekleri tüm yönleriyle değerlendirmeli aynı zamanda bu esnada gereksinimlerini ve beklentilerini de göz önünde bulundurmalıdır. Bireyin bu süreç içerisinde ilgi ve yeteneklerinin de farkında olması kendisine uygun bir meslek kararı almasında büyük önem arz etmektedir (Telman, 2000).

Bireyin kendisine uygun bir meslek kararı almasının onun meslek hayatında elde edeceği doyum üzerinde önemli bir etkisi vardır. Bundan dolayı bireyin alacağı meslek kararı hayatında alacağı önemli kararların en başında yer almaktadır (Telman, 2000).

Bireyin alacağı meslek kararı çocukluk çağı itibarıyla şekillenmeye başlamakta ve lise döneminde netlik kazanmaktadır. Bu dönemde birey ergenlik döneminin gerektirdiği birtakım görev ve sorumluluklarla mücadele etmekte aynı zamanda da meslek kararı konusunda bir sonuca varmaya çalışmaktadır. Bireyin bu süreç içerisinde sağlıklı bir meslek kararı alabilmesi için mesleki gelişim görevlerini tamamlamasına ve gerekli mesleki olgunluğa ulaşmasına yardımcı olunmalıdır. Bu noktada ise mesleki rehberlik çalışmaları büyük öneme sahiptir. Mesleki rehberlik çalışmaları kapsamında bireylerin mesleki farkındalığa ulaşmalarına ve eğitsel anlamda bir plan oluşturmalarına destek olunmalıdır (Yeşilyaprak, 2003, 2013).

Meslek kararı alma sürecinde bireyin sahip olduğu yetkinlik beklentisi de önemli bir etkiye sahiptir. Bandura (1986) yetkinlik beklentisini, bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirebilmek amacıyla gerekli hazırlıkları tamamlamasının ardından harekete geçip geçemeyeceğine dair inancı şeklinde tanımlamaktadır.

Yetkinlik beklentisi kavramı mesleki danışmanlık alanı içerisinde ilk defa Betz ve Hackett (1981) tarafından ele alınmıştır. Bireyin sahip olduğu yetkinlik beklentisinin, alacağı meslek kararı noktasında önemli bir etkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Meslek kararı alma yetkinliğini, bireyin meslek kararı alma sürecinde mesleki gereklilikleri karşılayabileceğine dair inancı şeklinde tanımlamışlardır.

Bireyin alacağı meslek kararı üzerinde çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Bu noktada bireyin alacağı meslek kararı bireysel farklılıklara, geleceğe yönelik sahip olunan umuda, ana-baba tutumlarına ve mevcut yetkinlik beklentisine göre değişiklik gösterebilmektedir. Bu nedenle meslek kararı alma sürecinde farklılaşmaya sebep olan bu değişkenlerin araştırılması gerekmektedir (Blustein vd., 2000).

Bu araştırma bu nedenle 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya ve aynı zamanda buna ne gibi faktörlerin etki ettiğini bulmaya çalışmıştır. Diğer yandan bu araştırmanın bu alanda yapılacak diğer araştırmalara yol göstermesi amaçlanmıştır.

1.4. Sayıtlar

1. Bu araştırma kapsamında uygulanan “Kişisel Bilgi Formu”, “Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği” ve “Ana-Baba Tutum Ölçeğinin” öğrenciler tarafından samimi ve içten bir şekilde yanıtladığı varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma kapsamında toplanan veriler, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Konya ili Akşehir ilçesinde Akşehir Hacı Sıddıka Baysal Fen Lisesi ve Akşehir Şehit Selçuk Özer Anadolu Lisesinde öğrenimlerine devam eden 9. ve 12. sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.

2. Bu araştırma, araştırma kapsamında uygulanan “Kişisel Bilgi Formu”, “Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği” ve “Ana-Baba Tutum Ölçeği” aracılığı ile elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Ergenlik Dönemi: Bireyde kişisel, sosyal ve zihinsel anlamda gelişmelerin yaşandığı, duygusal ve hormonal anlamda dalgalanmaların meydana geldiği, boy uzamasının görüldüğü, buluş çağı ile başlayıp fiziksel gelişimin son bulması ile sona eren bir dönemdir (Kulaksızoğlu, 1998).

Meslek: Toplum yararına hizmet vermek ya da bir ürün ortaya koymak ve bunun karşılığında para kazanmak amacıyla yapılan, belli bir öğrenim süreci sonucunda, kaideleri toplum tarafından oluşturulmuş etkinlikler bütünüdür (Kuzgun, 2003).

Yetkinlik Beklentisi: Bireyin belli noktalarda sonuca varabilmesi için ortaya koyması gereken davranışları, sergileyebileceğine dair inanç yapısıdır (Bandura, 1977).

Meslek Kararı Verme Yetkinliği: Bireyin meslek kararına varma noktasında mevcut kabiliyetine dair inanç yapısıdır (Taylor ve Betz, 1983).

Tutum: Bireyin herhangi bir durum karşısında ortaya koyacağı duygu, düşünce ve davranışlarını düzenleyen bir yapıdır (Aydoğmuş vd., 1990).

Ana-Baba Tutumu: Ana-Babanın çocuğuna yönelik takındığı tavır ve sergilediği davranışlardır (Yavuzer, 2007).

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Ergenlik Dönemi

Birey hayatı boyunca farklı dönemlerden geçer. Bireyin geçtiği bu farklı dönemler onun gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ergenlik dönemi ise bireyin gelişimi noktasında en önemli role sahip dönemdir. Çocukluk çağı itibariyle başlayıp yetişkinlik çağına kadar devam eden bu döneme tek bir tanımlama getirmek güçtür. Bu durumun sebebi ise birçok etmenden dolayı bu dönemin bireysel anlamda farklılıklar göstermesidir. Ergenlik dönemi hakkında geçmişten bugüne çok sayıda tanım yapılmıştır (Şenyiğit, 2015).

Döğücü (2004) ergenlik dönemini, fiziksel ve zihinsel anlamda birçok değişikliğin meydana geldiği, cinsel anlamda dürtü atışının yaşandığı, büyümenin süratlendiği, bireyin toplumsal anlamda yer edinmeye ve benlik bütünlüğünü tamamlamaya çalıştığı, ana-babaya bağlılığın yanında özgür olma ihtiyacının da artış gösterdiği bir dönem olarak tanımlamıştır.

Diğer bir tanıma göre ergenlik dönemi, çocukluk çağı itibariyle başlayıp yetişkinlik çağına kadar devam eden, birçok değişim ve gelişimin meydana geldiği, fiziksel anlamda büyüme ve zihinsel anlamda gelişmelerin yaşandığı bir dönem olarak tanımlanmakta ve bu dönemle birlikte birçok yeni davranış kalıpları oluşmaktadır. Diğer yandan bu dönem duygusal anlamda iniş çıkışların yaşandığı bir dönem olarak tanımlanmaktadır (Yörükoğlu, 2000).

Kulaksızoğlu (1998) ise ergenlik dönemini, bireyde kişisel, sosyal ve zihinsel anlamda gelişmelerin yaşandığı, duygusal ve hormonal anlamda dalgalanmaların meydana geldiği, boy uzamasının görüldüğü, buluş çağı ile başlayıp fiziksel gelişimin son bulması ile sona eren bir dönem olarak tanımlamıştır.

2.1.1. Ergenlik Döneminin Önemi

Ergenlik dönemi öncesinde ön erinlik dönemi yer almaktadır. Bu dönem kızlar için 10 yaşında başlayıp 12 yaşına kadar devam etmektedir. Erkekler için ise bu dönem 11 yaşında başlayıp 13 yaşında son bulmaktadır. Ergenlik dönemi ise kızlarda 14 yaşında başlayıp 17 yaşına kadar devam etmektedir. Erkeklerde ise 15 yaşında başlayıp 18 yaşında son bulmaktadır. Bu dönemde bireyde birtakım değişiklikler meydana gelmektedir. Bireyde meydana gelen bu değişimler bireyin tutum ve davranışlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Birey kendinde meydana gelen değişikliklerin farkına varmasıyla birlikte çevresi ile olan ilişkilerinde farklı davranış kalıpları oluşturmaya başlamaktadır. Bu durum bireyin aile ve arkadaş ilişkilerini de önemli ölçüde etkilemektedir. Bireyin artık çocukluk çağındaki bir birey görünümünde olmaması bireyin sosyal yaşamında da birçok değişikliğe sebep olmaktadır. Bu noktada en önemli olan bireyin değişen görev ve sorumluluklarıdır. Bu doğrultuda ise bireyin çevresine karşı olan tutumları da değişmektedir (Köknel, 2001).

Bu dönemde bireyde fiziksel anlamada da birçok değişiklik meydana gelmektedir. Bu dönemle birlikte cinsiyet noktasında bireyde cinsel hormon salgılanışı da başlamaktadır. Cinsiyetle ilgili salgılanan cinsel hormonların artışıyla beraber bireyde ortaya çıkan fiziksel gelişim ve değişim belirgin hale gelmektedir. Diğer yandan bireyde meydana gelen bu bedensel değişimler cinsel kimlik oluşumu noktasında da büyük öneme sahiptir. Salgılanan cinsel hormonlarla birlikte bireydeki bedensel değişim ve gelişimin belirgin hale gelmesi bireyin cinsel kimliğini oluşturmaya önemli bir katkı sağlamaktadır. Cinsel organların gelişmesi ve vücudun belli bölgelerinde meydana gelen kıllanmalar bireydeki bedensel değişim ve gelişimin en önemli belirtilerindendir. Aynı zamanda erkek bireylerde sakal çıkması ve kız bireylerde göğüs büyümesi diğer önemli bedensel değişimler arasındadır. Bu bedensel değişim ve gelişimlerle birlikte birey kendi cinsiyetine uygun bedensel görünümü tamamlamaktadır. Bireydeki bu bedensel değişim ve gelişimle birlikte kişisel ve sosyal gelişmeler bireyin cinsel kimlik kazanımını sağlamaktadır (Temel ve Aksoy, 2001).

2.1.2. Ergenlik Döneminin Özellikleri

Ergenlik dönemi bireyin hayatında kritik bir öneme sahiptir. Ergenlik dönemi bireyin duygusal anlamda dalgalanmalar yaşadığı bir dönemdir. Diğer yandan ergenlik dönemi bireyin kimlik kazanımını sağladığı, çeşitli kararlar aldığı ve aldığı kararlar doğrultusunda hayatına yön verdiği bir dönemdir. Bu nedenle bireyin sadece bulunduğu ergenlik dönemini değil ilerideki yaşamını da etkilemesinden dolayı bu dönem büyük önem arz etmektedir. Ergenlik dönemi bireyin birçok alanda gelişme kaydettiği ve genel anlamda olgunlaşmanın ön planda olduğu bir dönemdir. Birey bu dönemde fiziksel, zihinsel, psikolojik, kişisel ve sosyal anlamda gelişme sağlar. Bireyde meydana gelen bu gelişme ve olgunlaşmayla birlikte birey çocukluk çağından yetişkinlik dönemine geçiş sağlar (Yavuzer, 1986).

Ergenlik gözle görülür belirtilere sahip bir dönemdir. Ergenlik dönemi bireyin süreklilik kazanacak davranış ve tutumları açısından çok büyük bir öneme sahiptir. Bu dönemde birey başarılı bir kimlik oluşturma çabası içerisinde. Diğer yandan birey kendinde meydana gelen bedensel değişiklikler ve kişisel kararlarının sorumluluklarıyla mücadele etmektedir. Aynı zamanda birey bu dönemde bireysel değer yargıları oluşturma amacı gütmektedir (Köknel, 2001).

Ergenlik genel itibarıyla çocukluk çağındaki bireyin olgunluk düzeyine ulaşmamış olduğu dönemden yetişkinlik çağındaki olgunluk düzeyine gelişin gerçekleştiği bir dönemdir. Aynı zamanda bu dönem bireyin hayatının ileriki dönemleri için hazırlandığı bir olgunlaşma dönemidir. Ergenlik birçok anlamda geçiş dönemi özelliği taşır. Özellikle bu dönem birey için fiziksel, zihinsel, kişisel ve sosyal anlamda bir geçiş dönemidir. Birey bu dönemde düşünce anlamında ilerleme kaydeder. Bireyin düşünce yapısında meydana gelen bu gelişim bireyin daha mantıklı ve olgun düşünme becerisi kazanmasını sağlar. Aynı zamanda birey bu dönemle birlikte kişisel kararları noktasında da belli bir olgunluk seviyesine ulaşır (Yörükoğlu, 2000).

Bu dönemin getirdiği değişim ve gelişimle birlikte birey bireysel kararlarını daha iyi alan bir yapıya sahip olur. Birey bu dönemle beraber kendine daha fazla yönelir ve bireysel özelliklerinin farkına varmaya çalışır. Diğer yandan birey bu dönemde özgür olma ihtiyacı hisseder ve bu doğrultuda bağımsız hareket etmeye başlar. Aynı zamanda birey ileriki dönemlerde sahip olacağı yaşam ile ilgili kafa yormaya başlar. Birey gelecek yaşamında nelerle karşılaşacağı, ne gibi durumlarla karşı karşıya kalacağı ile daha çok ilgilenmeye başlar (Steinberg, 2007).

Ergenlik döneminde birey kendisine yönelir. Bu doğrultuda birey kendini algılama ve kendisini anlama çabası içerisine girer. Bu dönemde birey fiziksel anlamda büyümeye ve zihinsel anlamda ise olgunlaşmaya başlamıştır. Yine bu dönemde birey çocukluk çağındaki bir bireyin görünümüne sahip değildir fakat yetişkin bir bireyin görünüşüne de sahip değildir. Bu sebepten dolayı birey davranışları ve tutumları noktasında ikilem yaşamaktadır. Yaşanan bu ikilem çocukluk çağındaki bir bireyin davranışları ile yetişkinlik çağındaki bir bireyin davranışları arasındadır. Bu noktada birey yetişkin bir birey gibi davranmak ile çocuk davranışlarına sahip olmak arasında bir karmaşa içerisindedir (Temel ve Aksoy, 2001).

2.2. Meslek Kavramı

Meslek kavramı bireyin sosyal anlamda bir statü edinmesi, belli bir ekonomik kazanç elde ederek geçimini sağlayabilmesi, içinde bulunduğu topluma yararlı olabilmesi ve en önemlisi de kendini gerçekleştirebilmesi anlamında çok büyük bir öneme sahiptir (Çakır, 2003).

Kuzgun (2003) meslek kavramını, toplum yararına hizmet vermek ya da bir ürün ortaya koymak ve bunun karşılığında belli bir gelir elde etmek amacıyla yapılan, belli bir öğrenim süreci sonucunda kazanılan kabiliyete dayalı, kaideleri toplum tarafından oluşturulmuş etkinlikler bütünü şeklinde tanımlamıştır.

Meslek bireyin sahip olacağı hayat standardı, elde edeceği gelir, içerisinde bulunacağı çevre ve iletişim kuracağı kişiler üzerinde büyük bir etkiye sahip olan, bireyin mevcut kişisel özelliklerine hitap eden etkinliklerden oluşan, bireyde aidiyetlik duygusu oluşmasını sağlayan bir olgudur (Deniz ve Erözkan, 2010).

Telman (2000) mesleği, belli bir bilgi birikimi ve yeterlilik gerektiren, sonucunda ekonomik kazanç elde etmenin amaçlandığı ve genel çerçevesi toplum tarafından belirlenen faaliyetler bütünü şeklinde tanımlamıştır.

Meslek kavramının ele alındığı bu noktada iş kavramına da değinmek gerekmektedir. Çünkü çoğu zaman meslek kavramı ile iş kavramı arasındaki ayırım net olarak yapılamamakta ve bu iki kavramı birbiri ile karıştırılmaktadır. Meslek kavramı bireyin belli bir alanda yetkin bir şekilde çalışma potansiyelini ifade etmektedir. Diğer yandan iş kavramı ise bir iş sahası içerisinde sürdürülen birbiri benzeri faaliyetler şeklinde tanımlanabilir. Bu doğrultuda bireyin herhangi bir mesleğe sahip olması onun aynı zamanda bir işe de sahip olması anlamına gelmez. Aynı şekilde bireyin bir işe sahip olması da onun aynı zamanda bir meslek sahibi olduğunu göstermez (Bacanlı, 1996).

2.3. Meslek Seçimi ve Gelişim Süreci

Aytaç ve Bayram'a (2003) göre meslek seçimi, bireyin belli aşamalardan geçtikten sonra kendisi için en uygun olan meslek seçenekleri içerisinde bireysel ihtiyaçları ve mevcut beklentileri doğrultusunda kendisine göre artılarının fazla, eksilerinin az olan birinde karar kılması ve karar kıldığı meslek alanı içerisinde yer alabilmek için çaba sarf etmesidir.

Bireyin bir meslek sahibi olması onun belli bir ekonomik kazanç elde ederek hayatını sürdürmesine yardımcı olduğu gibi, belli bir doyuma ulaşmasına ve kendini gerçekleştirmesine imkân sağlayacaktır. Aynı zamanda bireyin bir meslek sahibi olması ona hayatının belli noktalarında çok büyük kolaylıklar sağlayacak ve uyum düzeyini yükseltecektir. Bu sebepten dolayı bireyin meslek noktasında alacağı karar çok önemlidir. Bireyin alacağı bu kararın yerinde ve doğru olmaması birçok olumsuzluğa sebep olacaktır (Özsoy, 2002).

Bireyin meslek seçimi noktasında kendine uygun bir tercih yapması çok önemlidir. Bireyin istediği bir mesleği tercih etmesi ve kendine uygun bir meslek tercihinde bulunması onun seçeceği meslekten elde edeceği doyumu da önemli ölçüde etkilemektedir (Deniz ve Erözkan, 2010).

Bireyin kendine uygun bir meslek tercihi yapmaması o meslekten elde edeceği doyumun düşük olmasına neden olduğu gibi meslek hayatı ve özel yaşantısı içerisinde de birçok olumsuzluğa sebep olur. Bu durum bireyin meslek hayatında elde edebileceği başarıyı ve özel hayatında yakalayacağı mutluluğu olumsuz yönde etkiler (Deniz ve Erözkan, 2010).

Bireyin yapacağı meslek seçimi onun hayatında alacağı en önemli kararlardan biridir. Bu noktada yapılacak yanlış bir seçimin, alınacak yanlış bir kararın düzeltilmesi de çok zordur. Meslek seçimi noktasında bireyin sahip olduğu yeteneklerin ve potansiyelin farkında olması çok büyük önem arz etmektedir. Bireyin mevcut yeteneği ve potansiyelini göz önüne bulundurarak yaşamı içerisinde elde ettiği bilgiler ve beceriler ışığında doğru bir meslek tercihi yapması mümkündür (Kuzgun, 2000).

Bireyin bir meslek seçimi yapması ve bir meslek alanı içerisine dâhil olması anlık bir olay değildir. Bireyin yapacağı meslek seçimi küçük yaşlardan itibaren şekillenmeye başlar. İleriki dönemlerde birey ergenlik çağına geldiğinde bireyin yapacağı meslek seçimi somut bir hal alır. Bu süreç içerisinde bireyin yapacağı meslek seçimi, gerek fiziksel gerekse zihinsel anlamda gelişme kaydetmesiyle birlikte değişebilir. Birey yaşamı içerisinde belli süreçlerden geçerek birçok deneyim ve tecrübe elde eder. Birey elde ettiği bu deneyimler ve tecrübelerle birlikte sahip olduğu ilgilerinin de netleşmeye başladığını fark eder. Aynı zamanda birey netlik kazanmaya sürecinde olan ilgilerinin farkına varmaya başlamasının yanında çevresindeki kişileri gözlemleyerek yeni fiziksel ve zihinsel beceriler geliştirir. Bireyin geliştirdiği bu yeni fiziksel ve zihinsel beceriler, ilerleyen dönemlerde çevresindekiler tarafından yönlendirilir. Tüm bu faktörler bireyin mesleki gelişimi üzerinde büyük etkilere sahiptir. Aynı zamanda bu faktörler bireyin mesleki gelişiminin temelini oluşturur (Yeşilyaprak, 2000).

2.3.1. Mesleki Gelişim Kuramları

2.3.1.1. Isaacson'a Göre Mesleki Gelişim

Isaacson mesleki gelişimi 5 farklı dönem üzerinde ele almıştır (Yeşilyaprak, 2000).

1. Uyanış ve Farkında Olma: Meslek bilincinin oluşmaya başladığı bu dönem, okul öncesi dönemi itibariyle başlamakta ve ilkökul dönemi boyunca sürmektedir. 5 ile 12 yaş arasını kapsayan bu dönem çocuğun birçok mesleğin farkına varmaya başladığı ve etrafındaki insanların birbirinden farklı uğraş alanlarının olduğunu gördüğü bir dönemdir. Bu dönemin sonlarına doğru çocuk sahip olduğu ilgiler, yetenekler, belirlediği hedefler ve motivasyon düzeyi noktasında çevresindeki insanlara göre farklılıklarının ve benzerliklerinin farkına varmaya başlar.

2. Meslekleri Keşfetme ve Araştırma: Çocuğun mesleklerin ve çevresindeki insanların ortak yönleri ve farklı olan özellikleri noktasında daha fazla bilgi edindiği, keşfetme ve idrak etme çabası içerisinde girdiği bu dönem ortaokul dönemine denk gelmekte ve 12 ile 15 yaş arasını kapsamaktadır. Mesleklerin keşfi, araştırılması ve incelenmesi birçok insan için uzun yıllar sürebilmektedir.

3. Karar Verme: Gencin sahip olduğu kişisel özellikler ve meslekler hakkında edindiği izlenimler doğrultusunda, elde ettiği bilgileri değerlendirdiği, birbiri ile ilişkilendirdiği ve ileriki dönemler için hedeflerini oluşturduğu bu dönem lise yıllarını kapsamakta ve 15 ile 18 yaş arasına tekâmül etmektedir. Gencin belirlediği bu hedefler ve sahip olduğu düşünceler başlarda geçici olabilmekle birlikte ilerleyen vadelere netleşmeye başlar ve genç mesleki kararını şekillendirir.

4. Hazırlık: Bireyin tercih ettiği alan, aldığı eğitim veya uğraş verdiği etkinliklerle hedeflediği meslek için hazırlandığı bu dönem 18 ile 23 yaşları arasını kapsamaktadır. Birey bu dönemde hedeflediği meslek doğrultusunda bilgi edinmeye, çeşitli beceriler geliştirmeye ve hedeflediği meslek alanına dair tutumlar oluşturmaya başlar. Bunun sonunda birey hedeflediği mesleğin gerektirdiklerini yerine getirme noktasında hazır hale gelir. Bununla birlikte birey hedeflediği meslekle ilişkili iş araştırır. Bu iş arama süreci uzayabilmektedir.

5. İşe Girme: Bu dönemde birey iş hayatına atılır ve çalışmaya başlar. Birey bu dönemde edindiği bilgi birikimini ve sahip olduğu becerileri kullanmaya başlar. Birey meslek hayatı içerisinde çalışmaya devam ederken diğer taraftan da mesleki gelişimini sürdürür.

2.3.1.2. Ginzberg'e Göre Mesleki Gelişim

Ginzberg, Ginzburg, Axelrad ve Herma (1951) meslek kararı sürecini gelişimsel açıdan ele almışlardır. Meslek kararının anlık bir olay olmadığını, çocukluk çağından ergenliğe, ardından da yetişkinlik dönemine kadar uzanan gelişimsel bir süreç olduğunu ifade etmişlerdir. Mesleki gelişimin temel unsurları:

1. Meslek kararı bir süreçtir.
2. Bu süreç, büyük oranda geri dönüşü olmayan bir süreçtir.
3. Karar süreci her zaman bir uzlaşma barındırır.

Ginzberg mesleki gelişimi fantezi, geçici ve gerçekçi dönem olmak üzere 3 farklı dönem üzerinde ele almıştır.

1. Fantezi (Hayal) Dönemi: 5 ile 11 yaşları arasını kapsayan bu dönemde birey zevk ilkesinin göz önünde bulundurulduğu keyfi tercihler yapar. Aynı zamanda birey bu dönemde çevresindeki yetişkin bireylerle özdeşleşme kurar.

2. Geçici Seçimler Dönemi: 11 ile 17 yaşları arasını kapsayan bu dönem ilgi, kapasite yetenek, değer ve geçiş olmak üzere alt basamaklara ayrılmaktadır. 11 ile 12 yaşlarını kapsayan ilgi basamağında çocuk, hoşuna giden ve hoşuna gitmeyen faaliyetlerin ayrımını yapmaya başlar. Çocuk bu ayrımı yaparken mevcut ilgilerini dikkate alır. 13 ile 14 yaşlarını kapsayan kapasite basamağında, mevcut bireysel yeteneklerini ve mesleğe uyum düzeyini göz önünde bulundurmaktadır. 15 ile 16 yaşlarını kapsayan değer basamağında, mevcut değer yargıları, hayat prensipleri ve mesleki beklentileri örtüşmeye başlar. 17 yaş geçiş basamağında ise, tercihler süreklilik kazanmamıştır ve deneyseldir. Bireysel ilgilerin, mevcut kapasitenin ve değerlerin algılanmaya başlanması ve var olan dış gerçeklerin farkına varılmasıyla sahip olunan düşünceler değişmektedir.

3. Gerçekçi Dönem: 17 ile 24 yaşları arasını kapsayan bu dönem keşfetme araştırma, billurlaşma ve belirleme olmak üzere alt basamaklara ayrılmaktadır. 17 ile 18 yaşlarını kapsayan keşfetme basamağında birey, meslek seçimi noktasında kendisine yardımcı olacak deneyim ve bilgi elde etmeye çalışır. 19 ile 21 yaşları arasını kapsayan billurlaşma basamağı bireyin geçtiği süreçlerin toplamını oluşturur. Birey bu basamakta birçok faktörü kendi içerisinde değerlendirir ve bir hedefe odaklanır. 21 ile 24 yaşları arasını kapsayan belirleme basamağı ise bireyin kararlarının netlik kazanmaya başladığı ve bireysel planlamaların yapıldığı basamaktır.

2.3.1.3. Super'a Göre Mesleki Gelişim

Super meslek seçim sürecini 5 temel dönem üzerinde ele almıştır (Niles ve Bowlsbey, 2005).

1. Büyüme Dönemi: 4 ile 13 yaşları arasını kapsayan bu dönem çocuklar için mesleki gelişim sürecinin ilk aşamasıdır. Aynı zamanda çocuk bu dönemde çevresindeki bireylerin iş yaşantılarını algılamaya çalışmaktadır. Bu dönem fantezi, ilgi ve yetenek olmak üzere alt basamaklara ayrılmaktadır. 4 ile 10 yaşları arasını kapsayan fantezi basamağında çocuk o an içerisindeki mevcut duygu durumu ve istekleri doğrultusunda meslekleri gözlemler. 11 ile 12 yaşlarını kapsayan ilgi basamağında çocuk hoşuna giden ya da hoşuna gitmeyen durumların ayrımı yapmakla birlikte mevcut ilgilerinin de farkına varır. 12 ile 14 yaşları arasını kapsayan yetenek basamağında ise çocuk üstesinden gelebileceği, başarı elde edebileceği faaliyetleri değerlendirir ve mevcut yetenekleri doğrultusunda iş yaşantısını kesinleştirmeye çalışır.

2. Keşfetme Dönemi: 14 ile 24 yaşları arasını kapsayan bu dönemde birey gelecek yaşantısı üzerine odaklanır ve bu doğrultuda daha belirgin planlar yapmaya başlar. Bu dönemde birey meslekler hakkındaki fikir ve seçimlerini değerlendirmeye başlar. Bu dönem deneme, geçiş ve sınama olmak üzere alt basamaklara ayrılır.

14 ile 17 yaşları arasını kapsayan deneme basamağında birey ilgilerinin, gereksinimlerinin, mevcut değer yargılarının ve sahip olduğu imkânların farkına vararak geçici seçimler yapar. Aynı zamanda birey bu basamakta yaptığı geçici seçimleri çeşitli alanlarda deneyimler. 18 ile 21 yaşları arasını kapsayan geçiş basamağın bireyin iş yaşantısına dâhil olduğu ya da hedeflediği meslek doğrultusunda eğitim aldığı bir basamaktır. Aynı zamanda birey bu basamakta mevcut potansiyelini belli alanlarda ortaya koyma çabası içerisinde. 22 ile 24 yaşları arasını kapsayan bu basamakta birey mevcut kişisel özellikleri ile işin gerektirdikleri arasında uyum sağlamaya çalışmakla birlikte kendisine uygun meslek alanı tercihinde bulunur ve işe başlar.

3. Yerleşme Dönemi: 25 ile 45 yaşları arasını kapsayan bu dönemde birey meslek tercihi konusunda kesin bir karara varmış ve tercih ettiği meslekle ilgili deneyim kazanacağı bir sürecin içine dâhil olmuştur. Bu dönem sınama ve sağlamlaştırma olmak üzere alt basamaklara ayrılır. 25 ile 30 yaşları arasını kapsayan sınama basamağı bireyin mutlu olabileceği ve doyum elde edebileceği iş hakkında karara varana kadar değişiklik yapabildiği basamaktır. 31 ile 44 yaşları arasını kapsayan sağlamlaştırma basamağı ise bireyin iş hayatında belli bir yer edinmek için çaba sarf ettiği basamaktır.

4. Koruma Dönemi: 45 ile 65 yaşları arasını kapsayan bu dönemde birey yerleşme döneminde elde ettiği deneyim ve tecrübeyi korumak için çaba gösterir. Bu dönemde birey fiziksel anlamda güç kaybetmeye başlar ve bu durum bireyin çalışma veriminin düşmesine sebep olur. Bu nedenle birey daha önceden elde ettiği pozisyonu koruma amacı güder. Bu dönemde birey iş sahası içerisindeki yeni gelişmeleri ve ihtiyaçları takip etme noktasında çeşitli sıkıntılar yaşayabilmektedir.

5. Çöküntü dönemi: 65 yaş ve üzerini kapsayan bu dönemde birey mevcut çalıştığı işin gerekliliklerini yerini yetirememeye ve odaklanma konusunda sıkıntılar yaşamaya başlar. Bu dönemde birey emeklilik kararı üzerinde düşünmeye ve emekli olma konusunda çeşitli planlar yapmaya başlar. Aynı zamanda birey bu dönemde fiziksel anlamda çoğu noktada yetersiz kalmakta ve ekonomik anlamda güç kaybetmektedir.

2.3.1.4. Holland’a Göre Mesleki Gelişim

Bireyin sahip olduğu kişilik özellikleri ile mesleklerin gerektirdikleri arasında bir uyum olması gerektiği ortadadır. Bireyin yapmış olduğu meslek tercihi onun sahip olduğu kişilik yapısının bir yansıması gibidir. Bu doğrultuda birbirinden farklı kişilik özelliklerini içeren altı tipten ve bu altı tipe ait kişilik özelliklerine uygun altı meslek alanından bahsetmek mümkündür (Yeşilyaprak vd., 1996).

1. Gerçekçi tipler: Bu tipler genel anlamda motor fonksiyonların kullanımını gerektiren işlerde başarı ortaya koyabilirler. Aynı zamanda bu tipler açık havalı ortamlarda işlerini sürdürmekten ve somut durumlar üzerinde çalışmaktan hoşlanırlar. Diğer taraftan bu tipler mekanik işlerin ağırlıkta olduğu alanlara yoğunlaşırlar.

2. Aydın Tip: Bu tipler fiziksel faaliyetlerden çok zihinsel faaliyetleri tercih ederler. Aynı zamanda bu tipler sorgulayıcı bir yapıya sahip olmalarının yanı sıra bağımsız olarak çalışmaktan ve soyut kavramlar üzerinde yoğunlaşmaktan hoşlanırlar.

3. Sosyal Tip: Bu tipler çevresindeki insanlarla iç içe olmaktan hoşlanırlar. Aynı zamanda bu tipler yüksek ikna kabiliyetine sahip olmalarının yanı sıra hem kendilerini hem de çevresindekileri anlama çabası içerisindeyler.

4. Gelenekçi Tip: Bu tipler yönetmekten ve yönetilmekten hoşlanan tiplerdir. Aynı zamanda çevresindekiler üzerinde olumlu izlenim bırakmak ve iyi bir statüye sahip olmak bu tipler için çok büyük önem arz etmektedir.

5. Girişimci Tip: Bu tipler çevresindekiler ile sürekli iletişim halinde olan ve nasıl göründüklerine önem veren kişilerdir. Aynı zamanda bu tipler konuşkan ve meraklı bir yapıya sahip olmalarının yanı sıra ikna kabiliyetleri de yüksek olan kişilerdir.

6. Artistik Tip: Bu tipler estetiğe önem veren, bağımsız çalışmaktan hoşlanan, alçak gönüllü ve kararsız bir yapıya sahip olan kişilerdir. Aynı zamanda bu tipler hayal etme yeteneği yüksek ve sosyal ilişki anlamında zayıf kişilerdir.

Holland kuramını 4 temel varsayım üzerine oturtmuştur.

1. Birden fazla insanın, birbirine benzer özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, bu mevcut altı tipten biri içerisinde dâhil edilebileceği görülür.
2. Bu farklı kişilik özelliklerini yansıtan altı tipin, altı farklı meslek alanı karşılığı vardır.
3. İnsanlar mevcut becerilerini, yeteneklerini, tutum ve değerlerini uygulamaya dökmelerine yardımcı olacak çevreleri ararlar.
4. Bireyin yapacağı meslek tercihi; mevcut davranışları, sahip olduğu kişilik yapısı ve çevresinin özellikleri arasındaki etkileşimi belirler (Yeşilyaprak vd., 1996).

2.3.2. Meslek Seçiminde Karar Kuramları

2.3.2.1. Hilton’a Göre Karar Verme

Hilton (1962)’a göre bireyin herhangi bir konuda karar alabilmesi için sahip olduğu mevcut düzen içerisinde bir takım değişikliklerin meydana gelmesi gerekmektedir. Meydana gelen bu değişiklikler birey üzerinde tutarsızlıklara sebep olacaktır. Bu doğrultuda birey meydana gelen değişikliklerin sebep olduğu tutarsızlıkları ortadan kaldırmak için bir takım kararlar almak durumundadır. Bu noktada Hilton mesleki karar verme alanında var olan kuramların yetersiz olduğu düşünmüş ve bu alandaki mevcut kuramsal çalışmaları inceleyerek beş farklı karar modeli oluşturmuştur.

- 1. Yükleme-Eşleme Modeli:** Bireyin mevcut kişisel özelliklerine en uygun düşen mesleği tercih ettiği modeldir.
- 2. Gereksinim Azaltma Modeli:** Bireyin mevcut ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayacak mesleklere yöneldiği modeldir.
- 3. Olası Kazanç Modeli:** Bireyin en fazla kazancı elde edebileceği seçeneğe yöneldiği modeldir.
- 4. Sosyal Yapı Modeli:** Mevcut toplumsal yapıların bireye kazandırdığı hareketlilik ve birey üzerinde yarattığı sınırlamalar ile ilgili olan modeldir.

5. Karmaşık Bilgi İşleme Modeli: Bireyin birçok seçenekle karşı karşıya olduğu ve bir karara varmak için sarf ettiği çaba üzerinde duran modeldir.

2.3.2.2. Gelatt’a Göre Karar Verme

Gelatt (1962) karar verme sürecini üç sistem üzerinde ele almıştır.

1. Yordayıcı Sistem: Bireyin tercih etme olasılığının yüksek olduğu alanları, bu tercih edebileceği alanların ortaya çıkarabileceği sonuçları ve bu sonuçların ortaya çıkma olasılıklarını içeren sistemdir.

2. Değer Sistemi: Bireyin beklediği ve arzu ettiği sonuçları aynı zamanda da var olan sonuçları kapsayan sistemdir.

3. Karar Sistemi: Bireyin vereceği kararı seçmesini ve bu karar üzerinde değerlendirme yapmasını içeren sistemdir.

Bu üç sistem, bireyin mevcut seçeneklerinin ortaya çıkarabilecekleri sonuçları uygulamaya dökebilmeyi ve bu seçenekler üzerinde değerlendirme yapabilmeyi içermektedir.

2.3.2.3. Bergland’a Göre Karar Verme

Bergland (1974) karar verme noktasındaki süreci belli aşamalara dayandırmıştır. Bu aşamalar:

1. Problemin Hissedilmesi: Yeni bir davranış modelinin arayışı içine girilmesi ve bu yeni davranış modelinin benimsenmesi.

2. Problemin Tanımlanması: Mevcut sıkıntının hissedilmesi ve çözüm getirilmesi gereken bir problem olarak dile getirilmesi.

3. Seçeneklerin Oluşturulması: En yüksek gerçekleşme ihtimaline sahip seçenek üzerine odaklanma.

4. Seçenekler Hakkında Bilgi Toplanması: Mevcut seçeneklerin artı ve eksilerinin ortaya konması.

5. Edinilen Bilgilerin Değerlendirilmesi: Edinilen bilgilerin mevcut istekleri karşılama noktasında yeterli olup olmamalarının değerlendirilmesi.

6. Uygun Seçeneğin Belirlenmesi ve Uygulanması: En uygun seçeneğin saptanması ve mevcut planların uygulamaya konması.

7. Sonucun Değerlendirilmesi: Elde edilen sonucun değerlendirilmesi.

2.3.2.4. Littrel'e Göre Karar Verme

Littrel (1987) karar verme noktasındaki süreci yedi basamak üzerinde açıklamıştır. Bu basamaklar:

1. Problemin Tanımı: Bireyin alacağı kararın onun hayatı üzerindeki önemini belirlenmesi.

2. Amaçlar Oluşturma: Bireyin kendisi için bireysel hedefler belirlemesi.

3. Kaynakların Belirlenmesi: Bireyin hedeflediklerini elde edebilmesi için gereken erişilebilir özelliklerin saptanması ve mevcut olan maddi ve manevi kaynakların belirlenmesi.

4. Seçeneklerin Göz Önünde Bulundurulması: Erişilebilir olanakların artı ve eksi taraflarının değerlendirilmesi ve bu olanakların bireyi arzu edilen hedefe eriştirip eriştiremeyeceğinin sınanması.

5. Karar Verme: Hedeflere eriştirebileceği düşünülen seçeneklerden birinin tercih edilmesi.

6. Uygulama: Kararın uygulamaya konması.

7. Sonuçların Değerlendirilmesi: Arzu edilen hedeflere erişilip erişilmediğinin ve problemin çözüme ulaşıp ulaşımadığının tartışılması.

2.4. Yetkinlik Beklentisi

Yetkinlik beklentisi kavramının tanımlanması noktasında birçok kuramcının görüşleri mevcuttur. Fakat bu kavramı ilk defa ele alan kuramcı Albert Bandura'dır. Bandura'ya (1977) göre yetkinlik beklentisi bireyin belli bir alandaki işi yapabileceği ya da yapamayacağına dair olan mevcut inancıdır. Başka bir ifade ile bireyin bir işin gerektirdiklerini yerine getirip getiremeyeceği ve bu durumu sürdürüp sürdüremeyeceğine noktasında sahip olduğu düşünce yapısıdır. Bireyin sahip olduğu bu inanç ve düşünce yapısı onun başka alanlardaki yeterliliğini de önemli ölçüde etkilemektedir.

Bireyin sahip olduğu yetkinlik inancı onun gündelik yaşamındaki tutum ve davranışlarını da doğrudan etkiler. Birey genel anlamda çeşitli ortamlarda sergilemesi gereken davranışlar hakkında bilgi sahibidir. Gelişen farklı durumlarda vereceği tepkiler noktasında belirli davranış kalıplarına sahiptir. Fakat birey yaşamı içerisinde belli başlı durumlarda ortaya koyması gereken davranışlar temelinde kararsızlık yaşar. Bu noktada bireyin kendine olan inancı ve sahip olduğu kimlik algısı ona kararsızlık yaşadığı durumlarda yardımcı olur. Bu doğrultuda bireyin sahip olduğu yetkinlik beklentisi bireye ikilemde kaldığı anlarda davranışlarını ve tepkilerini belirlemesinde yardımcı olur (Bandura, 1986).

Bireyin kendisini yetkin görmesini etkileyen birçok etmen vardır. Bireyin daha önceki başarıları veya başarısızlıkları onun kendisini yetkin görmesi ya da görmemesi anlamında çok büyük bir önem arz etmektedir. Aynı zamanda bireyin sahip olduğu güdüler de bireyin kendisini yetkin görmesinde önemli bir etmendir. Diğer yandan bireyin kendine has yapısını meydana getiren birçok ögenin birleşimi de onun bireysel yetkinlik algısı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bireyin kendisini yetkin görüp görmemesi onun belli bir davranış kalıbını sergileyip sergileyemeyeceğini ve o davranışı sürdürüp sürdüremeyeceği noktasında büyük öneme sahiptir (Kuzgun, 2000).

Bandura (1986) yetkinlik beklentisinin kişiden kişiye farklılıklar gösterdiği ifade etmiştir. Bu noktada kişisel yetkinlik beklentisi düşük olan bireyler ile kişisel yetkinlik beklentisi yüksek olan bireyler arasında belli başlı farklılıklar mevcuttur. Bu doğrultuda yüksek yetkinlik beklentisine sahip bireyler ortaya konan çeşitli bilişsel performanslar açısından düşük yetkinlik beklentisine sahip bireylerden daha üstün bir yapıya sahiptir. Yüksek yetkinlik beklentisine sahip bireyler problem çözme, ayarlama yapabilme ve çevresinde gelişen durumları kontrol edebilme gibi noktalarda düşük yetkinlik beklentisine sahip bireylere oranla daha başarılı olmaktadır. Diğer yandan yüksek yetkinlik beklentisine sahip bireyler karşılaştıkları zorluklar karşısında mücadeleci bir yapıya sahiptirler. Düşük yetkinlik beklentisine sahip bireyler ise karşılaştıkları zorluklar karşısında çabuk vazgeçen bir yapıya sahiptirler.

Bireyin yüksek yetkinlik beklentisine sahip olmasının bazı durumlarda olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Birey belli bir yetenek seviyesine sahiptir. Bu doğrultuda bireyin sahip olduğu yetenek düzeyine uygun bir yetkinlik beklentisine sahip olmaması bir takım sıkıntılara sebep olabilir. Birey mevcut yeteneğinin üzerinde bir yetkinlik beklentisine sahip ve bu doğrultuda kendisine üst düzey hedefler belirliyorsa elde edilecek sonuç olumlu olmaz. Diğer bir ifade ile birey mevcut yeteneğinin üzerinde bir yetkinlik beklentisine sahipse ve bu yanlış algı sebebiyle kendisine ulaşamayacak hedefler belirliyorsa mevcut yeteneğinin belirlediği hedefleri gerçekleştirecek düzeyde olmamasından dolayı başarısızlıkla karşılaşacaktır. Diğer taraftan bireyin mevcut yeteneğinin altında bir yetkinlik beklentisine sahip olması da yine olumsuz sonuçları beraberinde getirecektir. Birey mevcut yetenek seviyesinin altında bir yetkinlik beklentisine sahip ise ve bu doğrultuda kendisine bulunduğu düzeyin altında hedefler koyuyorsa birey belli bir zaman sonra bunalacak ve mücadeleden vazgeçecektir. Bu her iki durumda da birey sahip olduğu yanlış algıdan dolayı kendisine tutarsız hedefler belirleyecek ve başarısızlıkla karşılaşacaktır. Olması gereken ise bireyin mevcut yeteneği ile uyumlu bir yetkinlik beklentisine sahip olması aynı zamanda mevcut durumla paralel hedefler oluşturmasıdır. Böylece birey motivasyonunu ve mücadele arzusunu kaybetmeyecek ve başarıya ulaşacaktır (Lent, 2005; Lent vd., 2002).

Yüksek yetkinlik beklentisine sahip olan bireyler kendilerine zorluk derecesi yüksek hedefler koyarlar. Bu doğrultuda kendilerine koydukları hedefleri gerçekleştirmek amacıyla çaba sarf ederler. Öncelikle birey kendisi için belirlediği hedefleri kafasında tasarlar sonrasında ise mevcut hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla mücadele içine girer. Bireyin kafasında şekillendirdiği hedefler yetkinlik beklentisi ile doğru orantılıdır. Bireyin yüksek yetkinlik beklentisine sahip olması onun olumlu hedefler tasarlaması sağlar. Aksi durumda ise bireyin düşük yetkinlik beklentisine sahip olması onun olumsuz hedefler tasarlamasına sebep olur. Sonuç olarak bireyin yüksek yada düşük yetkinlik beklentisine sahip olması kafasında şekillendireceği hedeflerin olumlu veya olumsuz olmasını doğrudan etkiler. Bir işe girildiğinde ise yüksek yetkinlik beklentisine sahip olan bireyler, yetkinlik beklentisi düşük olan bireylere oranla daha fazla çaba gösterir ve motivasyonlarını daha uzun süre korurlar. Aynı zamanda yüksek yetkinlik beklentisine sahip bireyler herhangi bir zorlukla, engelle karşı karşıya kaldıkları durumlarda duraklayabilirler fakat hızlı bir şekilde toparlanıp belirledikleri hedeflere ulaşmak amacıyla çabalamaya ve mücadele etmeye devam ederler. Düşük yetkinlik beklentisine sahip olan bireyler ise karşılarına çıkan herhangi bir engel ya da zorlukta hedeflerine ulaşmak için yollarına devam edebilecek gücü kendilerinde bulamaz ve mücadeleyi bırakırlar. Diğer yandan düşük yetkinlik beklentisine sahip bireylerin özgüven seviyeleri de düşüktür. Aynı zamanda düşük yetkinlik beklentisine sahip olan bireyler başarılı olmaya ve olumlu yönde gelişim kaydetmeye yönelik olumsuz düşüncelere sahiptirler (Schwarzer ve Fuchs, 1995).

Bireyin kendisini belli bir alanda yetkin görmesi üzerinde çok büyük bir etkisi olan diğer bir kavram ise sonuç beklentisidir. Bireyin çeşitli meslek alanlarında ve eğitsel çalışmalarda beklenen yeterlilikler noktasında kendisine olan güveni, yetkinlik kavramı ile ilişkilendirilmektedir. Diğer yandan bireyin çaba sarf ettiği belli bir iş veya akademik çalışma sonucunda elde edecekleri noktasındaki beklentisi ise sonuç beklentisi kavramı ile ifade edilir. Başka bir deyişle bireyin belli bir işin üstesinden gelip gelemeyeceği ya da çaba sarf ettiği bir iş sonucunda başarı elde edip edemeyeceği bireyin sahip olduğu yetkinlik inancı ile ilgilidir (Byars ve Hackett, 1998).

Diğer taraftan sonuç beklentisi ise belli bir iş veya çalışma sonucunda elde edeceğini düşündüğü sonuçla açıklanır (Byars ve Hackett, 1998).

Sonuç beklentisinin birey üzerinde çok büyük etkilere sahip olmasının yanında bu etkinin bireyde yaratacağı olumlu hava bireyin sahip olduğu yetkinlik beklentisine bağlıdır. Bireyin belli bir işin üstesinden gelebileceğine dair sahip olduğu yetkinlik beklentisinin yüksek olması onu, o iş üzerinde çaba sarf etmeye yönlendiren en önemli etkidir. İşte bireyin bir işin üstesinden gelebileceğine dair yüksek bir yetkinlik beklentisine sahip olması noktasında sonuç beklentisinin birey üzerinde yaratacağı olumlu etkiden söz edilebilir. Başka bir ifadeyle birey bir işe kalkışabilecek yeterliliği kendinde bulduğu taktirde o işin sonucunda elde edecekleriyle ilgili bir beklenti içerisinde girebilir (Bandura, 1977).

2.4.1. Yetkinlik Beklentisi Boyutları

Bireydeki davranış kalıplarının oluşması ve bireyin performansının ortaya çıkmasında yetkinlik beklentisinin üç farklı boyutu etkili olmaktadır (Bandura, 1977; Strecker vd., 1986). Bu boyutlar:

1. Düzey: Bireyin halledebileceğini düşündüğü, sonucunda başarıya ulaşacağına inandığı işin ne kadar zor olduğu ile ilgilidir. Birey zorluk derecesi ne kadar yüksek bir işi halledebileceğini düşünüyorsa sahip olduğu yetkinlik inancı da o kadar yüksek olur. Bireylerin belirli işler karşısında halledebileceklerine olan inançları farklılıklar göstermektedir. Her işin zorluk seviyesi bireyler tarafından farklı bir şekilde algılanır. Birey yüksek bir yetkinlik beklentisine sahip ise zorluk seviyesi yüksek işleri tercih eder. Diğer yandan düşük bir yetkinlik beklentisine sahip bireyler ise zorluk seviyesi düşük işleri tercih ederler.

2. Dayanıklılık: Bireyin belirli bir hedef doğrultusunda çaba göstermesi ve bu yolda karşılaştığı engeller karşısında mücadeleyi devam ettirmesi ya da geri çekilmesi ile ilgilidir. Bu noktada yüksek yetkinlik beklentisine sahip olan bireylerin ısrarcı bir duruş sergilediği ve mücadeleye devam ettikleri belirtilmektedir.

Diğer yandan düşük yetkinlik beklentisine sahip bireylerin, karşılarına çıkan engeller karşısında çabuk pes ettikleri ifade edilmektedir. Bu anlamda bireyin karşısına çıkan zorluklar karşısında ortaya koyduğu mücadeleyi devam ettirmesi ya da geri çekilmesi yetkinlik beklentisinin dayanıklılık boyutunu işaret eder.

3. Genellenebilirlik: Bu boyut bireyin belli bir alanda sahip olduğu yetkinlik beklentisini, karşılaştığı farklı durumlara ne kadar genelledebildiğini ifade eder. Bireyin yüksek yetkinlik beklentisine sahip olduğu alanların fazla olması bu boyutu da olumlu yönde etkiler.

2.4.2. Yetkinlik Beklentisi Kaynakları

Yetkinlik beklentisi, bireyin bir işe kalkışıp kalkışamayacağını, başladığı bir işte süreklilik sağlayıp sağlayamayacağını, karşılaştığı engeller karşısında mücadeleye devam edip edemeyeceğini önemli ölçüde etkileyen bir kavramdır. Birey hayatı boyunca birçok işe girer ve sonucunda elde ettiği başarı veya başarısızlık ile birlikte belirli bir yetkinlik inancı geliştirir. Bu noktada birey geliştirdiği yetkinlik inancına uygun davranışlar sergiler (Bandura, 1993). Bu doğrultuda Bandura (1989, 1997), yetkinlik beklentisi üzerinde önemli etkilere sahip dört kaynak olduğunu belirtmiştir. Bunlar: 1. Başarılı performans; Bireyin bizzat kendi çabası ve mücadelesi ile üstesinde gelmeye çalıştığı bir işin sonucunda elde ettiği başarı ya da başarısızlıktır. 2. Dolaylı öğrenme yaşantıları; Bireyin çevresinde gözlemlediği kişilerin belirli bir işi ne seviyede yapıp yapamadıkları ile ilgili edindiği bilgilerdir. 3. Sözel ikna; Bireyin bir işin sonucunda başarıya ulaşp ulaşamayacağı ile ilgili çevresindekiler teşvikleri ve söylemleridir. 4. Fizyolojik Durum; Bireyin bir iş ile mücadele içerisinde iken içinde bulunduğu endişe, heyecan ve üzüntü gibi duygu durumlarıdır.

Bu yetkinlik beklentisi kaynaklarının verimin artması ve sürekliliğinin devamı için bireylerin, bir iş sonucunda elde ettikleri başarıyı dışsal faktörler olan şans, kader gibi durumlara bağlamamaları gerekmektedir. Bireylerin hayatın içerisindeki birçok alanda sahip olunabilecek becerilerin sonradan belli bir çaba ve mücadele ile geliştirilebileceği inancına sahip olmaları gerekir (Lent, 2005).

Diğer yandan bireyin çevresinde kendisine model olarak belirlediği kişinin birey ile belli alanlarda ortak noktalarının bulunması gerekmektedir. Bireylerin belli bir zaman içerisinde bazı becerilerini geliştirebileceklerine dair çevresel ikna kaynakları da önemli bir role sahiptir (Lent, 2005).

2.4.2.1. Başarılı Performans

Başarılı performans, yetkinlik beklentisinin kaynakları arasında en başta gelmektedir ve bireyin yetkinlik algısı üzerinde çok önemli bir etkiye sahiptir. Bireyin giriştiği bir iş sonucunda elde ettiği başarılar yetkinlik beklentisinin artmasını sağlamaktadır. Diğer yandan bireyin kalkıştığı bir iş sonucunda başarısızlıkla karşı karşıya kalması bireyin yetkinlik beklentisinin düşmesine sebep olmaktadır. Özellikle bireyin kendisine ait yetkinlik algısının oluşumu sırasında kalkıştığı işler sonucunda elde ettiği başarısızlıkların bireyin yetkinlik beklentisi üzerinde daha fazla bir etkiye sahiptir. Bireyin elde ettiği başarıların sayısı arttıkça ilerleyen zamanlarda karşılaştığı başarısızlıklar onun sahip olduğu yetkinlik beklentisini çok fazla etkilemeyecektir (Bandura, 1982).

Bireyin karşılaştığı zorluklar karşısında güçlü bir duruş sergilemesi ve sarf ettiği çabayı düşürmemesi sonucunda elde ettiği başarılar bireyin yetkinlik beklentisini arttırır. Bu durum ise bireyin ilerleyen zamanlarda karşılaşacağı engeller karşısında daha mücadeleci bir davranış ortaya koymasını sağlar. Böylelikle bireyin artan yetkinlik beklentisiyle birlikte karşılaşacağı güçlükler üstesinden daha kolay gelinebilir hale gelecektir. Başarıya ulaşılan durumlarla artan yetkinlik beklentisi bireyin yetersiz olduğu noktalarda da kendini gösterir (Bandura, 1977).

Yüksek bir yetkinlik beklentisine sahip olan bireyler belli başlı zamanlarda elde ettikleri başarısız sonuçlar doğrultusunda kabahati, gösterilen çabanın yetersizliğine ve kullanılan çözüm yollarının işlevsizliğine bulurlar. Bu durumun üstesinden gelmek için de bireyler gösterdikleri çabayı arttırma ve daha işlevsel çözüm yolları kullanma yoluna giderler. Bireyin mevcut yetkinlik beklentisi daha önceki zamanlarda elde ettiği başarılı ya da başarısız sonuçlardan meydana gelir. Zorluk seviyesi yüksek bir işin üstesinden gelmek bireyin yetkinlik beklentisinin artmasını sağlar (Bandura, 1989).

Diğer yandan bireyin elde ettiği başarısızlığın sebebi olarak mevcut fiziksel durumunu görmesi onun yetkinlik beklentisinde herhangi bir azalmaya sebep olmaz. Bu durumda ortaya konan çaba sonucunda elde edilen başarının kaynağı olarak dış etkenler görülür. Bireyin daha sonraki işlerde elde edeceği başarıların onun kafasındaki yanlış yargıları düzeltmesi halinde bireyin mevcut yetkinlik beklentisi artar. Bu esnada bireyin elde edeceği başarısızlıklar, oluşan olumlu sonuca rağmen, bireyin yetkinlik beklentisinin azalmasına sebep olur. Birey üstesinden geldiği kolay işler sonucunda elde ettiği başarılar doğrultusunda bir yetkinlik beklentisi oluşturmuş ise bu oluşan yetkinlik beklentisinin karşılaşılan engeller ve elde edilen başarısız sonuçlar karşısında ayakta kalması zordur. Bireyde mevcut olan bu yetkinlik beklentisini sağlamlaştırmak için karşılaşılan engeller karşısında çaba göstererek üstesinden gelinecek deneyimlere ihtiyaç vardır. Birey bir alanda direnç göstererek ve çaba sarf ederek başarılı olacağı inancına sahip olursa, az bir gayret gerektiren işlerde başarısız olması durumunda mevcut yetkinlik beklentisinde herhangi bir azalma olmaz. Sonuç olarak bireyin elde ettiği başarısız sonuçların sahip olduğu yetkinlik beklentisine olan etkisi ortaya çıkan başarısızlık durumunun zamanına ve bireyin yaşamı içerisindeki bütün deneyimlerine bağlıdır (Bandura, 1989).

Bireyin sahip olduğu yetkinlik beklentisi sadece bireyin elde ettiği başarı ya da başarısızlıktan etkilenmez. Diğer yandan üstesinden gelinecek işin gerektirdiği davranışlar hakkında bireydeki mevcut algılar da bireyin yetkinlik beklentisini etkiler. Bireyin kalkıştığı işler sonucunda sürekli olumsuz bir sonuç elde etmesi onu mevcut yeteneklerini kullanması konusunda şüpheye düşürür. Aynı zamanda bireyin kendi yetkinlik beklentisine dair olan inancını olumsuz etkiler (Swanson ve Woitke, 1997).

2.4.2.2. Dolaylı Öğrenme Yaşantıları

Dolaylı öğrenme yaşantıları boyutunun da bireydeki mevcut yetkinlik beklentisine yüksek düzeyde etkisi vardır. Bireydeki yetkinlik beklentisinin oluşumunda çevrenin çok büyük bir önemi vardır. Birey çevresindeki insanları ve o insanların davranışlarını gözlemler ve bu doğrultuda birtakım çıkarımlarda bulunur. Böylece birey kendine ait bir yetkinlik inancı oluşturur (Bandura, 1986).

Birey çevresindeki belli başarılar elde etmiş insanları gözlemleyerek kendisinin de aynı alanlarda başarı yakalayabileceği inancı edinir. Aynı zamanda birey çevresindeki insanların sergiledikleri davranışları gözlemleyerek kendi yetkinlik inancına ve daha önceki deneyimlerine uygulayarak sıfırdan yetkinlik beklentisi oluşturabilir. Bireyin bu şekilde oluşturduğu yetkinlik beklentisi kendi deneyimleri sonucunda elde ettiği başarıyla oluşturduğu yetkinlik beklentisi kadar sağlam değildir. Bundan dolayı yaşanan en ufak bir başarısızlıktan olumuz etkilenir. Diğer yandan bireyin belli bir alanda başarı yakalamış bireyleri gözlemlemesi onun yetkinlik beklentisini etkileyebilir. Birey tam tersi belli bir alanda çaba sarf etmiş fakat başarısızlıkla karşı karşıya kalmış bireyleri gözlemlemesi sonucunda mevcut özgüveni azalabilir (Bandura, 1986).

Bu anlamda önemli olan bireyin gözlemlediği modelin bireye benzerlik düzeyidir. Birey, model aldığı kişi ne kadar çok kendisine benziyorsa onun sergilediği davranışlardan, onun elde ettiği başarı ya da başarısızlıklardan o kadar çok etkilenir. Diğer yandan bireyin model aldığı ve gözlemlediği kişi kendisine ne kadar az benziyorsa onun sergilediği davranışlardan ve aynı şekilde onun elde ettiği başarı ya da başarısızlıklardan birey o derece az etkilenir (Bıkmaz, 2004).

Birey kendisine ait bir yetkinlik beklentisi oluştururken dolaylı öğrenme yaşantılarından yüksek düzeyde etkilenir. Birey çevresindeki insanların belli bir çaba sarf ederek gelişme kaydettiklerine tanık oldukça kendisinin de belli bir mücadele ortaya koyarak gelişme kaydedebileceğine inanır. Dolaylı öğrenme yaşantıları bireyin yetkinlik beklentisi üzerinde onun kişisel deneyimlerinden daha az bir etkiye sahiptir. Sonuç olarak çevredekilerin gözlemlenmesiyle oluşturulan yetkinlik beklentisi, kişisel deneyimler sonucunda geliştirilen yetkinlik beklentisine oranla daha hassas ve ortaya çıkabilecek engellerden çok daha olumsuz etkilenebilecek bir yapıya sahiptir (Bandura, 1977).

2.4.2.3. Sözel İkna

Bireyin mevcut yetkinlik beklentisi çevresindeki insanların söylemlerinden etkilenir. Birey çevresindeki insanların onu destekler nitelikteki sözleriyle mücadele gücü bulur ve motive olur. Bireyin çevresindeki insanların onu desteklemeleri ve cesaret vermeleri bireyin yetkinlik beklentisi üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Diğer yandan bireyin çevresindeki insanların ona karşı eleştiride bulunmaları bireyin yetkinlik beklentisini olumsuz yönde etkilemektedir. Bireyin çevresindeki birçok insan onun yetkinlik beklentisini olumlu veya olumsuz etkileyebilir. Bireyin çevresindeki insanların söylemlerinden etkilenmesinin sebebi onların mesajlarını dikkate alması ve çevresindekilerin onun hakkında yaptıkları değerlendirmeleri önemsemesinden kaynaklanır. Birey uğraş verdiği bir iş hakkında çevresi tarafından destek görür ve cesaret bulursa daha fazla çaba harcamaya başlar. Fakat birey belli bir seviyenin üzerinde cesaret bulursa karşı karşıya kaldığı herhangi bir başarısızlıkta bireyin yetkinlik beklentisindeki düşüş hızlı olacaktır. Bireyin çevresindeki insanların gerçekçi sözel desteklerde bulunması çok önemlidir. Çünkü gerçekçi olmayan sözel desteklerin başarı halinde birey üzerindeki olumlu etkilerinden söz edilebilir fakat herhangi bir başarısızlıkta bireyin hem kendine hem de sözel destek verene olan güveni azalacaktır (Betz, 2000).

Bireyin daha öncesinde üstesinden gelmeye çalıştığı ve sonucunda başarısızlıkla karşılaştığı durumlarla yeniden mücadele gücü bulması noktasında sözel ikna boyutunun önemi çok büyüktür. Birey daha önce deneyimlediği ve başarısız olduğu bir alanda sözel ikna aracılığıyla başarılı olacağı inancı kazanabilir. Diğer yandan bireyin bu şekilde oluşturduğu bireysel yetkinlik beklentisi, onun kişisel deneyimleri sonucunda elde ettiği başarılar ile oluşturduğu yetkinlik beklentisine oranla daha kolay zarar gören ve daha zayıf bir yapıya sahiptir. Bunun sebebi ise sözel ikna aracılığıyla oluşturulan yetkinlik beklentisinin güvenilir bir dayanak sağlamamaktadır. Bireyin sözel ikna aracılığıyla elde ettiği yetkinlik beklentisi, elde edilemeyen başarılar sebebiyle kolayca yıkılabilir (Bandura, 1977).

2.4.2.4. Fizyolojik Durum

Bireyin yetkinlik beklentisi mevcut fizyolojik durumundan doğrudan etkilenir. Birey bir iş esnasında sağlıklı bir ruh hali içerisinde olmadığı durumlarda o an ki bedensel tepkilerini yetersizlik olarak algılar. Birey olumlu bir duygu durumu içerindeyse başarılı olma olasılığı daha yüksektir. Bireyin belli bir alandaki var olan korkuları başka alanlarda ortaya çıkabilecek korkuları tetikler. Bireyin var olan duygusal korkularının çözümlenmesi, davranışları üzerinde olumlu etki yaratması şartıyla bireyin yetkinlik beklentisini yükseltir (Bandura, 1986).

Bireyin yaşamı içerisinde yaşadığı gerilim ve korku anları bireyde duygusal anlamda uyarılmaya sebep olur. Bu anlar bireyin yetkinlik beklentisi anlamında önemli bir değere sahiptir. Bireyin belli bir gerilim anında duygusal anlamda uyarılması ve o gerilim durumu ile mücadele edebilme adına algıladığı kişisel yetkinlik beklentisi de bu noktada önemli bir kaynaktır. Birey karşı karşıya kaldıkları herhangi bir durumda yaşadığı stres seviyesi ve ne kadar zarar gördüğü konusunda karara varırken fizyolojik uyarılmışlık düzeyini dikkate alır. Bunun sebebi ise birey yüksek düzeyde uyarılmışlığa sahip olması ortaya koyacağı performansı olumsuz yönde etkilemektedir. Bireyde var olan korku tepkileri duygusal uyarılmayla birlikte tehdit edici bir hal alabilir (Bandura, 1977).

2.4.3. Yetkinlik Beklentisi Boyutunun Farklı Etkileri

Bireyin sahip olduğu yetkinlik beklentisi bireyi birçok noktada etkilemektedir. Bireydeki mevcut yetkinlik beklentisi bireyin ortaya koyacağı davranışlar, duygu durumu, düşünce yapısı ve kişisel tercihleri üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bireyin çeşitli alanlardaki yetkinlik beklentisi dört temel süreçle birlikte şekillenir (Bandura, 1986, 1993). Bu süreçler; bilişsel süreçler, motivasyonel süreçler, duyuşsal süreçler ve seçme süreçleridir.

2.4.3.1. Bilişsel Süreçler

Birey sahip olduğu becerileri farklı alanlardaki hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla kullanabilir. Bu noktada bireyin davranışsal, bilişsel, duygusal, sosyal ve güdüsel anlamda sahip olduğu yeterlilikleri kontrol edebilmesi ve yönlendirebilmesi gerekmektedir (Bandura, 1982, 1986).

Bireyin yüksek yetkinlik beklentisine sahip olması onun olumlu bir düşünce yapısına sahip olmasını sağlar. Yüksek yetkinlik beklentisine sahip bireyler herhangi bir iş sonucunda elde edeceği başarı üzerinde yoğunlaşır. Bu bireyler bir sıkıntı anında etkili ve işlevsel çözüm yolları bulabilir, var olan problemin üstesinden gelebilirler. Diğer yandan düşük yetkinlik beklentisine sahip bireyler ise olumsuz bir düşünce yapısına sahiptirler. Mevcut yetkinlik beklentisi düşük olan bireyler bir iş sonucunda karşılaşacakları başarısızlıklar üzerinde dururlar. Bu durum ise onların ortaya koyacakları performansı olumsuz yönde etkiler. Aynı zamanda düşük yetkinlik beklentisine sahip bireyler hayata karşı olumsuz bir bakış açısına sahiptirler. Diğer tarafta ise yüksek yetkinlik beklentisine sahip bireyler hayata karşı olumlu bir bakış açısı geliştirirler (Bandura, 1986).

Birey belirli bilişsel süreçler sonucunda kendisine koyduğu hedefler doğrultusunda çeşitli davranışlar ortaya koyar. Bireyin kişisel hedeflerini oluşturması esnasında sahip olduğu yetkinlik beklentisi önemi bir rol oynamaktadır. Birey yüksek bir yetkinlik beklentisine sahipse kendisine zorluk seviyesi yüksek, üst düzey hedefler oluşturur. Aynı zamanda birey kendisine koyduğu bu zorlu hedeflere ulaşabilmek için büyük bir mücadele ortaya koyar. Bununla birlikte yüksek yetkinlik beklentisine sahip bireyler karşılarına çıkan herhangi bir engel durumunda yılmadan çaba sarf etmeye devam ederler. Yüksek yetkinlik beklentisine sahip bireyler bir problem anında hızlı bir şekilde karar verip çözüm üretebilirler. Çünkü bu bireylerin kişisel yetkinliklerine olan güvenleri çok yüksektir. Diğer yandan ise düşük yetkinlik beklentisine sahip ve kendine karşı güvensiz olan bireyler herhangi bir problem anında kararsızlık yaşarlar. Bireylerin farklı problem durumları karşısında pozitif bir bakış açısına sahip olmaları, var olan problemin üstesinden gelmeleri noktasında çok büyük bir öneme sahiptir (Bandura, 1993).

2.4.3.2. Motivasyonel Süreçler

Bireyin sahip olduğu yetkinlik beklentisi onun motivasyon düzeyi üzerinde de çok büyük bir etkiye sahiptir. Bireyin elde ettiği başarılar ya da başarısızlıklar onun yetkinlik beklentisine dair algısını aynı zamanda motivasyon düzeyini etkiler. Birey yüksek bir yetkinlik beklentisine sahipse elde ettiği başarısızlıkların kaynağının gerekli mücadeleyi ortaya koymaması, yeterli çaba göstermemesi ve tercih ettiği çözüm yollarının işlevsizliği olduğunu düşünür. Diğer taraftan ise düşük yetkinlik beklentisine sahip bireyler elde ettikleri başarısız sonuçlar karşısında kendilerinin yetersiz olduklarını düşünürler ve başarısızlıklarının sebebi olarak kendilerini görürler (Bandura, 1989).

Bireyin üstesinden gelmek için çaba sarf ettiği durumlarda elde ettiği başarılar, onun doyum düzeyini yükseltir ve aynı zamanda daha fazla mücadele ortaya koymasını sağlar. Bireyin kendisi için koyduğu hedefler ve bu hedefler doğrultusunda elde ettiği başarılar onun motivasyon düzeyini de olumlu yönde etkiler. Bireylerin sahip oldukları motivasyon düzeyi onların kendileri için koyacakları hedeflerin zorluk seviyelerini ve karşılarına çıkan engeller karşısında sergileyecekleri kararlı duruşu da önemli ölçüde etkileyecektir. Birey herhangi bir başarısızlık anında ve karşısına çıkan herhangi bir engel durumunda mevcut yeteneklerine karşı şüphe duyuyorsa kararlı bir mücadele ortaya koyması zordur. Bu gibi durumlarda bireysel yeteneklerine karşı şüpheli tavır sergileyen bireyler mücadeleden vazgeçer ya da anlık çözüm yolları oluştururlar. Diğer yandan bireysel yeteneklerine olan inancı yüksek olan bireyler herhangi bir başarısızlık ya da problemle karşılaştıklarında daha fazla çaba sarf eder ve daha güçlü bir duruş sergilerler (Bandura, 1993).

2.4.3.3. Duyuşsal Süreçler

Bireyin mevcut yetkinlik beklentisi çevresi ile kurduğu iletişimden doğrudan etkilenir. Düşük yetkinlik beklentisine sahip bireyler çevresindeki insanların onlardan bekledikleri şeyleri daha fazla önemser ve mevcut beklentiyi karşılayamadıkları durumlarda ise stres ve endişe duyarlar. Bu durum bireyin dikkatinin kişisel başarısızlıkları üzerinde odaklamasına sebep olur (Bandura, 1986).

Diğer yandan yetkinlik beklentisi yüksek olan bireyler ise dikkatlerini karşılarına çıkan engeller üzerinde toplayıp daha fazla mücadele ortaya koyarlar (Bandura, 1986).

Bireylerin mevcut yetkinlik beklentileri onların motivasyon düzeylerine etki etmekle birlikte farklı duygu durumlarında ortaya koyacakları davranışlar üzerinde de büyük bir etkiye sahiptir. Bireyler tehdit olarak algıladıkları durumlarda kontrolü sağlayabilecekleri kanınsındalarsa olumsuz düşüncelere kapılmazlar. Diğer yandan herhangi bir tehdit anında kontrolü sağlayamayacağını düşünen bireyler bu anlarda yüksek stres ve endişe yaşarlar. Bu işlevsel olmayan düşünce kalıpları ise bireyin performansında düşüşe sebep olur (Bandura, 1993).

Bireyin mevcut yetkinlik beklentisinin yüksekliği bireydeki duyuşsal süreçlerin işlevselliğini olumlu yönde etkiler. Birey ne kadar yüksek bir yetkinlik beklentisine sahip olursa mevcut duyuşsal süreçler de bireyin hayatını o denli kolaylaştırır. Düşük yetkinlik beklentisine sahip bireyler olumsuz bir düşünce yapısına sahiptirler. Aynı zamanda bu bireyler başarılarından çok başarısızlıklarına odaklanma eğilimindedirler. Bireyin sahip olduğu bu tarz duyuşsal süreçler onu olumsuz yönde doldurmaktadır. Daha önceki deneyimlerinde başarısızlıkla karşılaşmış bireyler kendilerine verilen sorumluluklardan kaçında eğilimindedirler. Bunun sebebi ise verilen sorumlulukların üstesinden gelemeyecekleri inancıdır (Betz ve Luzzo, 1996).

2.4.3.4. Seçme Süreçleri

Birey yaşamı içerisinde hangi durumlarda nasıl davranışlar sergileyeceği ile ilgili kararlar verir. Aynı zamanda birey hangi işler doğrultusunda çaba sarf edeceği ve çaba sarf ettiği mevcut işleri ne kadar süre devam ettireceği ile ilgili de birçok karar alır. Bireydeki yetkinlik beklentisi düzeyi onu bu farklı alanlarda ortaya koyacağı davranışların seçiminde önemli ölçüde etkilemektedir. Bireyler seçim yapacakları noktada üstesinden gelebilecekleri işleri tercih ederken, üstesinden gelemeyecekleri işlerden uzak dururlar. Bireyler hayatları boyunca yaptıkları seçimler doğrultusunda farklı alanlardaki becerilerinin gelişimine katkı sağlarlar (Bandura, 1986, 1993).

Bireylerin yetkinlik beklentisi noktasında doğru bir algıya sahip olmaları da çok önemlidir. Bireyin mevcut yeteneğinin üzerinde bir yetkinlik beklentisine sahip olması onun kendi seviyesinin üzerinde olan görevler üstlenmesine ve bunun sonucunda ise başarısızlıkla karşı karşıya kalmasına sebep olacaktır. Diğer yandan mevcut yeteneğinin altında bir yetkinlik beklentisine sahip olan bireylerin ise kendi seviyelerinin altındaki işlere tabip olması onların mevcut potansiyellerini görmelerini engelleyerek kendilerini sınırlandırmalarına sebep olacaktır. Olması gereken ise bireylerin mevcut yeterliliklerinin biraz üzerinde olan görevlerin sorumluluğunu almalarıdır. Bu durum ise bireyin mevcut potansiyelini doğru bir şekilde değerlendirmesini sağlayacaktır (Bandura, 1986).

Diğer yandan Betz ve Hackett (1986) bireylerin mevcut yetkinlik beklentileri ne kadar yüksek ise tercih edebilecekleri mesleklerin de o denli fazla olacağını belirtmişlerdir. Aynı zamanda bireylerin belirtilen sebepten dolayı birçok mesleğe karşı ilgi duyacaklarını ve o mesleklerin gereklerini karşılamak için çaba göstermekten geri durmayacaklarını ifade etmişlerdir.

2.5. Yetkinlik ve Meslek Gelişimi

Yetkinlik kavramı meslek danışmanlığı noktasında ilk kez Betz ve Hackett (1981) tarafından ele alınmıştır. Yetkinlik kavramının meslek danışmanlığı içerisinde ele alınması bu noktada var olan sıkıntıların çözümlenmesine ve bu alanda kaydedilen ilerlemelere katkı sağlamıştır (Hackett ve Betz, 1992). Diğer yandan Betz (2000) yetkinlik kavramının, meslek danışmanlığı içerisinde ele alınmasının hem mesleki gelişim kuramlarına hem de meslek danışmanlığı alanına büyük katkıları olduğunu belirtmiştir.

Sosyal bilişsel kariyer kuramı, Bandura'nın (1986) sosyal bilişsel kuramından yararlanılarak Lent, Brown ve Hackett (1994, 1996) tarafından geliştirilmiştir. Bu kuramında yer alan yetkinlik beklentisi, sonuç beklentisi ve amaç belirleme gibi kişisel yapıların bireyin eğitim hayatı ve meslek gelişimi üzerinde çok büyük bir etkisi olduğu belirtilmiştir (Lent vd., 1994, 1996).

Sosyal bilişsel kariyer kuramında bireydeki mevcut yetkinlik algısının bireyin ilgilerinin oluşumunda büyük bir etkisi olduğu ifade edilmiştir. Bu doğrultuda bireyin sahip olduğu yetkinlik algısı bireyin ileride içerisinde bulunacağı meslek alanıyla ilgili hedefler belirlemesi, belli başlı ayarlamalar yapması ve tercih yapması gibi davranış kalıpları oluşturmasını sağlar. Bunun sonucunda birey sahip olduğu yetkinlik ve sonuç beklentilerini göz önüne bulundurarak başarı veya başarısızlık ile ilgili bir sonuca varır (Lent vd., 1994).

Bireyin yüksek bir yetkinlik beklentisine sahip olması ona karşısına çıkan engeller karşısında daha sağlam bir duruş kazandırır. Yüksek yetkinlik beklentisine sahip olan birey yaşadığı problemler karşısında motivasyonunu düşürmeden mücadele etmeye devam eder. Diğer yandan ise bireyin düşük bir yetkinlik beklentisine sahip olması onun yaşadığı sıkıntılar karşısında daha kırılgan bir yapıya sahip olmasına sebep olur. Düşük yetkinlik beklentisine sahip olan birey yaşadığı başarısızlıklar ve karşısına çıkan engeller karşısında vazgeçme eğilimi gösterir (Bandura, 1986, 1997). Aynı zamanda düşük yetkinlik beklentisine sahip birey sürekli kendini sınırlama ve potansiyelini bastırma eğilimindedirler. Bu durum bireyin mesleki gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Düşük yetkinlik beklentisine sahip olan birey meslek seçimi ve meslek gelişimi noktasında daha dar bir tercih yelpazesine sahiptir (Betz ve Hackett, 1981). Bireyin sahip olduğu sonuç beklentisi ve mevcut meslek yetkinliği, bireyin kişisel tercihleri, sahip olduğu yetkinlik beklentisi ve ilgilerinin etkileşiminden etkilenir (Hackett ve Byars, 1996).

Bireyin sahip olduğu meslek yetkinliği noktasında yapılan çalışmalar, meslek kararı süreci ve aynı zamanda meslek kararının içeriği olmak üzere iki alanda yoğunlaşmıştır (Betz, 1992). Bu iki alandan biri olan meslek seçim süreci bireyin çeşitli meslekleri keşfetme yetkinliğini kapsayan bir alandır. Diğer yandan meslek seçiminin içeriği alanı ise bireyin çeşitli mesleklerle ilgili gereklilikleri yerine getirebilme yetkinlikleriyle ilgilidir (Stickel ve Bonnet, 1991).

Yetkinlik beklentisi kavramından, meslek gelişimi noktasında yararlanılmaya başlandığından beri bu alanda birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalar doğrultusunda yetkinlik beklentisi ile meslek gelişimi arasında anlamlı yönde ilişkiler olduğu tespit edilmiştir (Hackett ve Lent, 1992). Bu çalışmalar sonucunda yetkinlik beklentisinin, farklı akademik alanlarda ve meslek grupları içerisinde başarı elde etme, akademik ve mesleki tercihler konusunda seçim yapabilme ve çeşitli meslek gruplarına karşı ilgi ile anlamlı yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Lauver ve Jones, 1991).

2.6. Meslek Kararı Verme Yetkinliği

Bandura'nın (1977, 1997) geliştirmiş olduğu yetkinlik kuramı temele alınarak mesleki davranış alanında birçok araştırma yapılmıştır. Bu doğrultuda yetkinlik düzeyi ile meslek kararı verme arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışmaların sayısı da oldukça fazladır. Yapılan çalışmalar sonucunda öğrencilerin mevcut yetkinlik düzeylerinin, tercih edilecek meslek alanı ve meslek kararı üzerinde büyük bir etkisi olduğu görülmüştür (O'brien vd., 1999).

Bireydeki mevcut yetkinlik algısı onun meslek seçimi noktasında yaşadığı kararsızlıkla mücadele etmesine yardımcı olacaktır. Aynı zamanda bireyin sahip olduğu yetkinlik inancı onun meslek gelişimine de büyük katkı sağlayacaktır. Bu noktada yetkinlik algısının bireyin yapacağı meslek seçimi ve kaydedeceği mesleki gelişimi üzerinde etkili bir kavram olduğu kanıtlanmıştır (Lent vd., 1987). Diğer yandan bireyin sahip olduğu yetkinlik algısı onun kendisi için belirleyeceği hedefleri, belirleyeceği hedeflerin zorluk düzeyini, belirlediği hedefler doğrultusunda ortaya koyacağı çabayı ve bu doğrultuda bireyde oluşacak meslek ilgisini, bireyin yapacağı meslek seçimini önemli ölçüde etkilemektedir (Betz, 2000).

Bireylerin yüksek düzeyde meslek kararı verme yetkinliğine sahip olmalarının onların yaşamları üzerinde birçok olumlu etkisi vardır. Bireylerin mevcut meslek kararı verme yetkinlik düzeylerin yüksek olması, ilerleyen dönemlerdeki yaşantılarını da olumlu yönde etkilemektedir (Şeker, 2013).

Yüksek meslek kararı verme yetkinliğine sahip olan bireyler kendilerine en uygun meslek tercihinin yapma ve tercih ettiği mesleğin gerekleri ile mevcut kişisel özelliklerini karşılaştırma konusunda büyük bir potansiyele sahiptirler (Şeker, 2013).

2.7. Meslek Kararı Verme Yetkinliği İle İlgili Araştırmalar

Meslek kararı verme yetkinliğini konu alan birçok araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmaların büyük bir kısmının hedef grubu lise ve üniversitede öğrenim gören öğrencilerdir. Mevcut araştırmalarda çoğunluklu olarak lise ve üniversite öğrencilerinin tercih edilmesinin sebebi bu gruptaki öğrenciler için meslek seçiminin daha öncelikli olmasıdır. Meslek seçimini konu alan araştırmalardan elde edilen sonuçlar doğrultusunda üniversitedeki meslek alanlarıyla ilgili bilgi sahibi olma konusunda, mesleki ilgi anlamında ve meslek seçimi noktasında mesleki yeterliliğin çok büyük önem arz ettiği görülmüştür (Hackett ve Betz, 1989; Lent vd., 1984, 1986).

2.7.1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Yapılan Araştırmalar

Civelerk, Dinçyürek, Gazi ve Aksal (2008) ilköğretim öğrencileri üzerinde yapmış oldukları araştırmada öğrencilerin mesleki anlamda sahip oldukları ilgiler üzerinde etkili olan etmenleri araştırmışlardır. Yaptıkları araştırma sonucunda öğrencilerin sahip oldukları kişilik özelliklerinin alacakları meslek kararı üzerinde önemli bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Akıntuğ ve Birol (2011) 9. sınıf öğrencileri üzerinde yapmış oldukları araştırmada öğrencilerin mesleki anlamda sahip oldukları olgunluk düzeylerini araştırmışlardır. Yaptıkları araştırma sonucunda öğrencilerin mesleki anlamda sahip oldukları olgunluk düzeylerinin düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

2.7.2. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Vurucu (2010) meslek seçme yetkinlik düzeyi ve meslek seçimini etkileyen etmenler üzerine bir araştırma yapmıştır. Çalışmanın hedef grubunu meslek lisesi öğrencilerinin oluşturduğu bu çalışmada meslek seçiminin bireyin çevresindeki insanlardan, ana-babaların tutularından, ailenin mevcut ekonomik düzeyinden ve ana-babaların beklentilerinden etkilendiği tespit edilmiştir. Aynı zamanda yapılan bu çalışmanın sonucunda erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla kendilerini meslek kararı noktasında daha yetkin gördükleri sonucuna varılmıştır.

Akdeniz (2009) bireylerin sahip oldukları meslek kararı verme yeterlilikleri üzerinde ana-baba tutumunun ve bazı bireysel niteliklerin etkisini araştırmıştır. Çalışma grubunu ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin oluşturduğu bu araştırma sonucunda demokratik ana-baba tutumu ile meslek kararı vermek yetkinlik düzeyi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Aynı zamanda mevcut gelir düzeyi düşük ailelerin çocuklarının, mevcut gelir düzeyi yüksek olan ailelerin çocuklarına oranla daha düşük düzeyde meslek kararı verme yetkinliğine sahip oldukları sonucuna varılmıştır.

2.7.3. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Anderson ve Brawn (1997) yaptıkları bir çalışmada mesleki olgunluk düzeyi ile mesleki karar verme yetkinliği arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışmanın hedef grubunu lise öğrencileri oluşturmuştur. Yapılan bu araştırmanın hipotezi, büyük şehirlerde yaşayan öğrencilerin meslek kararı verme yetkinlikleri ile mesleki olgunluk düzeylerinin küçük şehirlerde yaşayan öğrencilere oranla daha yüksek olacağı şeklindedir. Araştırma sonucunda da hipotezde öngörüldüğü gibi büyük şehirlerde yaşamını devam ettiren öğrencilerin, küçük şehirlerde yaşamını devam ettiren öğrencilere oranla daha yüksek düzeyde mesleki olgunluğa ve meslek kararı verme yetkinliğine sahip oldukları görülmüştür. Fakat bu iki grup arasındaki farklı anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Bu iki grup arasındaki anlamlı olmayan farkın sebebi olarak da küçük şehirlerde yaşayan öğrencilerin bulundukları yerlerdeki imkânsızlıklar gösterilmiştir.

Bu çalışmadan elde edilen en önemli sonuç ise bireylerin sahip oldukları mesleki olgunluk düzeyleri ile meslek kararı verme yetkinliği arasında olumlu yönde bir ilişki olduğudur (Anderson ve Brawn, 1997).

Betz ve Hackett (1981) yaptıkları bir araştırmanın sonucunda hedef belirme, plan yapma, problem durumları karşısında işlevsel çözüm yolları üretebilme, meslek alanlarıyla ilgili bilgi toplama ve meslek alanlarının gerektirdikleri ile ilgili değerlendirme yapabilme noktalarında başarılı düzeylerini arttıran bireylerin mesleki karar verme yetkinliklerinin de arttığını tespit etmişlerdir. Yapılan bu çalışmanın hedef grubu ise üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır.

Bergeren ve Romano (1994) üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma yapmışlardır. Yapılan bu çalışmada istedikleri meslek alanında öğrenim gören öğrencilerin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile istemedikleri meslek alanında öğrenim gören öğrencilerin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda istedikleri meslek alanında öğrenim gören öğrencilerin meslek kararı verme yetkinlik düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Aynı zamanda araştırma nihayetinde ulaşılan bulgular ışığında meslek kararı verme yetkinliğinin cinsiyete göre farklılaşma göstermektedir.

2.8. Ana-Baba Tutumları

Birey dünyaya geldiği andan itibaren çevresinde ona en yakın olan kişiler anne ve babasıdır. Bu noktada bireyin davranışlarının şekillenmesi ve kişilik yapısının oluşmasında ana-babasının çok büyük bir etkisi vardır. Bireyin davranışlarının şekillenmesi ve kişilik yapısının oluşması konusunda ana-babasının bireye karşı sergilediği tutumlar ve bireyin ana-babasının sergilediği bu tutumları nasıl algıladığı çok önemli bir yer tutmaktadır (Yörükoğlu, 1979).

Bireyin kişilik gelişimine ve davranışlarına etki eden birçok etmen vardır. Fakat bireyin kişilik gelişimi ve davranışları üzerinde en önemli etkiye sahip olan etmen aile ortamıdır. Bu noktada aile içerisinde ana-babanın birey ile olan iletişimi ve ana-babanın bireye karşı sergilediği tutumlar çok büyük öneme sahiptir (Bulut, 1983).

Bunun sebebi ise bireyin dünyaya geldiği andan itibaren içerisinde bulunduğu aile ortamının, çevresel faktörlerin birey üzerindeki yansımalarının ilk defa görüldüğü yer olmasıdır. Bireyin içerisinde bulunduğu aile ortamı onun toplumsal uyumunu sağlayan temel faktördür. İlerleyen dönemlerde bireyin kişilik gelişimi ve davranışları üzerinde çevresindekilerin belli bir oranda etkisi söz konusu olsa da var olan ana-baba tutumlarının birey üzerindeki etkileri devamlılığını sürdürmektedir. Bu durumun en önemli göstergesi de bireyin çevresinden ve yaşadıklarından elde ettiği bilgileri ana-babası vasıtasıyla ölçüp biçmesidir. Bu doğrultuda bireyin kişisel ve toplumsal uyum sürecinde ana-babası ile olan iletişimi büyük bir önem arz etmektedir (Bulut, 1983).

Ana-babalar genel itibariyle, birey dünyaya geldiği andan itibaren ileride sahip olacağı kişilik yapısı ve davranış biçimlerine dair beklentiler oluştururlar. Ana-babalar bireye dair sahip oldukları bu beklentileri bazı zamanlarda açık bir şekilde ortaya koyarken bazı zamanlarda ise gizli tutarlar. Aynı zamanda ana-babalar sahip oldukları beklentiler ile örtüşecek bir şekilde bireyi yetiştirebilmek amacıyla belli bir çerçeve oluştururlar ve oluşturdukları bu çerçeve doğrultusunda eylemler ortaya koyarlar. Bu noktada ana-baba bireyin kişilik yapısını oluşturmak ve davranışlarını şekillendirmek amacıyla ceza ve ödüllere başvurabilirler. Sonuç olarak ana-babaların, bireylerin kişilik yapısını oluşturmak ve davranışlarını şekillendirmek amacıyla ortaya koydukları çeşitli eylemler birbirinden farklı ana-baba tutumlarının oluşmasına sebep olmuştur (Aydoğmuş vd., 1990).

Bireylerin kişilik gelişimleri ve davranışlarının şekillenmesi üzerinde ana-baba tutumlarının rolü büyüktür. Ana-babaların ortaya koydukları tutumlar arasındaki farklılıklar, bireylerin kişilik gelişimleri ve davranış biçimleri noktasında da farklılıklara sebep olur. Ana-babaların bireylere karşı olumlu tutumlar sergilemesi bireylerde sağlam bir kişilik yapısının oluşmasını sağlar. Aynı zamanda olumlu ana-baba tutumlarıyla karşılaşan bireyler çevreleri ile olumlu ilişkiler kurabilen, yaratıcı fikirler ortaya koyabilen, kendilerini ifade etme becerileri kuvvetli, sorumluluk sahibi ve kendi kararlarını kendileri alabilen kişilerdir (Söylemez, 2004).

Diğer yandan ana-babaların ortaya koyacakları olumsuz tutumlar bireylerde işlevsel olmayan bir kişilik yapısının oluşmasına sebep olur. Aynı zamanda olumsuz ana-baba tutumlarıyla karşılaşan bireyler kendilerini çevresindekilere zorla kabul ettirmeye çalışan, kendilerini ifade etme becerileri zayıf, sorumluluk bilincine sahip olmayan ve kendi kararlarını kendileri alamayan kişilerdir (Söylemez, 2004).

Ana-baba tutumları noktasında birçok araştırmada farklı sınıflandırmalar mevcuttur. Fakat yapılan bu araştırma içerisinde demokratik, koruyucu / istekçi ve otoriter ana-baba tutumları yer almaktadır. Bu doğrultuda araştırmada yer alan ana-baba tutumları aşağıda ele alınmıştır.

2.8.1. Demokratik Olan Ana-Baba Tutumu

Demokratik tutuma sahip ana-babalar, çocuklarının olgun davranışlar ortaya koymalarını ve belirli zamanlarda ortaya koydukları kurallara riayet etmelerini isterler. Çocuklarına karşı ılımlı ve sevecendirler. Aynı zamanda demokratik tutumu benimseyen ana-babalar çocuklarının düşüncelerine önem verir ve aile içerisinde alınacak herhangi bir kararda onların da düşüncelerini alırlar. Bu tür ana-babalar çocuk yetiştirme sürecinde daha akılcı davranırlar ve demokratik bir yol izlerler. Bu süreç içerisinde aile içindeki her bir bireyin sahip olduğu haklar göz önünde bulundurulur (Baumrind, 1968).

Demokratik ana-baba tutumunu benimseyen ebeveynler, çocuklarını elde ettikleri başarılar karşılığında ödüllendirirken başarısızlık durumunda ya da yaptıkları herhangi bir yanlışta onları cezalandırmazlar. Bu gibi durumlarda demokratik bir tutuma sahip ana-babalar çocuklarını cezalandırmak yerine onlara yaptıklarının yanlış olduğunu doğru bir dille ifade ederler (Akbaba, 2004).

Çocuklarına karşı demokratik bir tutum sergileyen ana-babalar, onları disipline etme noktasında sevgiyi bir disiplin aracı olarak görmezler. Bu tür ana-babalar çocuklarını, sahip oldukları düşünceleri açıkça dile getirmeleri konusunda onları destekler ve bu doğrultuda onları cesaretlendirirler. Aynı zamanda bu tür ana-babalar çocuklarına karşı hoşgörülü davranırlar ve sevgi gösterirler. Ana-babalar çocuklarına karşı gösterdikleri bu sevgiyi açık bir şekilde ortaya koyarlar (Kulaksızoğlu, 1998).

Demokratik tutumun hâkim olduğu ailelerde önemli olan aile bireyleri arasındaki eşitlik ve çocuğun kabulüdür. Bu ailelerde ana-babalar çocuğu özgür bir birey olarak görmekte ve onun da söz hakkı olduğunu düşünmektedirler. Aynı zamanda ana-babalar çocuklarına hoşgörü ile yaklaşmakta, onu kabul ettiklerini göstermekte, desteklemekte ve benliğini tamamlama konusunda ona imkân sağlamaktadırlar (Yavuzer, 2007).

Ana-babaların demokratik tutuma sahip olduğu ailelerde yetişen çocukların, özgüveni yüksek olan, yaratıcı fikirler ortaya koyabilen, bağımsız davranışlar sergileyebilen, çevresiyle olumlu ilişkiler kurabilen, sorumluluk bilincine sahip olan, düşüncelerini rahat bir şekilde ifade edebilen ve sosyal anlamda girişken bireyler oldukları söylenebilir (Kulaksızoğlu, 1998).

2.8.2. Koruyucu / İstekçi Ana-Baba Tutumu

Koruyucu tutuma sahip ana-babalar, çocuklarının üzerinde aşırı kontrol sağlama eğilimindedirler. Aynı zamanda bu ana-babalar çocuklarına karşı aşırı hassas ve ilgilidirler. Çocuğun herhangi bir konuda yardıma ihtiyacı olmasa bile ona yardımcı olma ve müdahale etme çabasındadırlar. Diğer yandan bu tür ana-babalar çocuğun gereksinim duyduğu bütün her şeyi anında karşılamakta ve çocuğun kendi çabasıyla ihtiyaçlarını karşılamasına imkân tanımamaktadırlar. Sergilenen bu tutum çocuğun mevcut ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla araştırma yapması ve bir şeyleri kendi çabasıyla keşfetmesi yönünde büyük bir engel teşkil eder. Bu durum ise çocuğun bağımsızlığını ve özgüvenini olumsuz yönde etkiler. Diğer taraftan bu tür ana-babalar çocuğun üzerinde kontrol sağlayabilmek ve onu koruyabilmek adına çocuğa yönelik birçok sınırlama getirir. Bu sınırlamalar çocuğun her türlü davranışı, tutumu ve kişilerarası ilişkisi üzerinedir. Bu tür ana-babalar aynı zamanda çocuklarının bireysel anlamda almaları gereken kararlara müdahale eder ve onlar adına kararlar alırlar (Cüceloğlu, 1992).

Koruyucu ana-baba tutumuna sahip ebeveynlerin çocuklarına karşı gösterdikleri sevgi belli koşullara bağlıdır ve açık bir şekilde ortaya konmaz. Bu tür ana-babalar çocuklarının sahip oldukları istekleri ve beklentileri dikkate almazlar. Bunun yanı sıra bu ana-babalar kendi istekleri ve beklentileri doğrultusunda çocuklarını yönlendirirler. Aynı zamanda çocuklarından da bu istek ve beklentilere uygun davranışlar sergilemelerini beklerler (Kuzgun, 1995).

Koruyucu tutumu benimseyen ana-babalar, çocuklarına karşı aşırı temkinli bir tutum sergilerler ve onlardan ayrılma konusunda büyük sıkıntı yaşarlar. Bu tür ana-babalar çocuklarının bağımsız bir şekilde hareket etmelerinden çekindikleri için, onlar üzerinde kontrole sahip olmak isterler. Aynı zamanda bu tür ana-babalar çocuklarının bütün sorumluluklarını kendi üzerlerine alırlar. Bu durum ise çocuğun özgüveninin gelişmesini ve bağımsız bir kişilik yapısı oluşturmasını engeller (Eldeleklioğlu, 2004).

Ana-babaların aşırı koruyucu / istekçi bir tutuma sahip olmaları çocukta özgüven eksikliğine, çevresindekilere karşı güvensizliğe, başkalarına bağımlı bir kişilik yapısının oluşumuna, kendi kararlarını verme konusunda sıkıntılara, kişilerarası ilişkilerde problemlere, sorumluluk almaktan kaçınmaya, kendine dair olumsuz düşüncelere, yetersizlik hissine, kaygıya ve suçluluğa sebep olabilmektedir (Kulaksızoğlu, 1998).

2.8.3. Otoriter Ana-Baba Tutumu

Otoriter tutuma sahip ana-babalar, çocuklarına belli koşullara bağlı olarak sevgi gösterirler. Bu ana-babalar çoğu noktada aşırı disiplin sahibi olmalarıyla birlikte çocuklarına yönelik katı kurallar koyma eğilimindedirler. Aynı zamanda bu ana-babalar çocuklarından elde edebileceklerinin üzerinde bir başarı beklerler. Bu tür ana-babalar aile içerisindeki sorunlar hakkında ve çocuğun kendisini ilgilendiren konularda onun görüşünü almazlar. Bu ana-babalar için önemli olan kendi doğruları ve düşünceleridir (Kuzgun, 1995).

Otoriter ana-babalar, çocuklarına yönelik katı kurallar koymakla birlikte onlardan bu kurallara riayet etmelerini ve her koşulda itaat etmelerini beklerler. Otoriter tutumun hâkim olduğu ailelerde çocuk hiçbir söz hakkına sahip değildir. Bu ailelerde çocuk, ana-babası tarafından koyulan kurallara riayet etmediğinde ceza ile karşı karşıya kalır. Aynı zamanda bu tür ailelerde ana-babalar çocuklarıyla karşılıklı fikir alışverişi yapmazlar aksine söyledikleri her şeyin çocukları tarafından sorgusuz sualsiz kabul edilmesini isterler (Baumrind, 1968).

Otoriter ana-babalar, çocukta disiplinin sağlanabilmesi için cezanın önemli bir faktör olduğu düşüncesindedirler. Çocuğa karşı verilen cezalar genellikle işlenen suçla doğru orantılı değildir. Çocuğa uygulanan cezalar farklı aileler içerisinde değişiklik gösterse de bu cezaların uygulanmasındaki amaç aynıdır. Bu ortak amaç doğrultusunda uygulanan cezalar bazen fiziksel bazen ise sözel şiddet şeklinde olmaktadır. Çocuğun normal şartlar altında doğal olarak sahip olması gereken haklar ona belli şartlara bağlı olarak sunulur. Çocuğu zaman ana-babasının eleştirilerine maruz kalan çocuk sürekli bir hata yapma korkusu içerisinde. Aynı zamanda çocuğun davranışları ve tutumları da ana-babası tarafından sınırlandırılmıştır (Yavuzer, 2007).

Otoriter ana-baba tutumunda sevgi, çocuğun istenilen davranışları sergilemesi halinde verilen bir ödül niteliği taşımaktadır. Çocuk ana-babasının beklentilerini karşılar ve onların istedikleri davranışları ortaya koyarsa bunun karşılığında ana-babalar çocuğa karşı sevgi gösterirler. Bu tür ana-babalar çocuklarının her koşulda onların istekleri ve beklentilerine uyum göstermelerini isterler. Aynı zamanda çocuklarının bağımsız bir kişilik geliştirmelerine müsaade etmezler (Cüceloğlu, 1992).

Otoriter tutumun baskın olduğu ailelerde yetişen çocuklar, çevresindekilerin yaptırımlarına karşı çabuk teslim olan, ondan istenenleri ziyadesiyle yerine getiren, kendine oranla daha güçsüz olan kişilere karşı saldırgan, korkak ve çekingen bir yapıya sahip olabilmektedirler (Kulaksızoğlu, 1998).

2.9. Ana-Baba Tutumları İle İlgili Araştırmalar

2.9.1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Yapılan Araştırmalar

Taneri ve Tiryakioğlu (2015) 7. ve 8. sınıf öğrencileri üzerinde yapmış oldukları araştırmada öğrencilerin internet kullanımları noktasında ana-babaların ortaya koydukları tutumların etkisini incelemişlerdir. Yaptıkları araştırma sonucunda demokratik tutuma sahip ana-babaların çocuklarının internet kullanımı noktasındaki problemin az olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Aynı zamanda koruyucu / istekçi ve otoriter tutumu sahip ana-babaların çocuklarının internet kullanımı noktasındaki problemin yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Çakırlı (2017) ana-baba ve çocuklar üzerinde yapmış olduğu araştırmada ana-babaların ortaya koydukları tutumların, çocukların sahip olduğu özgüven üzerindeki etkisini incelemiştir. Yaptığı Araştırma sonucunda ana-babaların ortaya koydukları tutumların çocuklarının sahip olduğu özgüven üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda koruyucu / istekçi bir tutum sergileyen ana-babaların çocukları ile otoriter bir tutuma sahip ana-babaların çocukları arasındaki özgüven düzeylerindeki farkın çok fazla olduğu sonucunu elde etmiştir.

2.9.2. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Kuzgun (1972) yaptığı araştırmada ana-baba tutumlarının bireylerin kendilerini gerçekleştirmeleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bu araştırma sonucunda demokratik tutuma sahip ana-babalar tarafından yetiştirilen bireylerin benlik saygılarının, otoriter tutuma sahip ana-babalar tarafından yetiştirilen bireylere oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Demokratik tutuma sahip ana-babalar tarafından yetiştirilen çocukların kendilerini gerçekleştirmeleri noktasında daha fazla imkâna sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Diğer yandan otoriter tutuma sahip ana-babalar tarafından yetiştirilen çocukların ise kendilerini gerçekleştirmeleri konusunda kısıtlandıkları saptanmıştır.

Örgün (2000) yaptığı araştırmada ana-baba tutumları ile 8. sınıf öğrencilerinin sahip oldukları benlik saygıları ve atılganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yapılan araştırma sonucunda çocuğun yetiştirilmesi noktasında ana-babaların farklı tutumlara sahip olmalarının çocuklarda farklı benlik saygısı düzeylerinin oluşmasına sebep olduğu görülmüştür. Demokratik tutuma sahip ana-babalar tarafından yetiştirilen çocuklarda, otoriter ve koruyucu tutuma sahip ana-babalar tarafından yetiştirilen çocuklara kıyasla daha üst düzey bir benlik saygısının var olduğu saptanmıştır. Diğer yandan atılganlık düzeyi ile sahip olunan benlik saygısının doğru orantılı olduğu tespit edilmiştir. Çocuklarda benlik saygısı arttıkça atılganlık düzeylerinin de yükseldiği belirlenmiştir. Aynı zamanda çocuğun yetiştirilmesi noktasında ana-babaların farklı tutumlara sahip olmalarının çocuklarda farklı atılganlık düzeylerinin oluşmasına sebep olduğu görülmüştür. Demokratik tutuma sahip ana-babalar tarafından yetiştirilen çocukların, otoriter ve koruyucu tutuma sahip ana-babalar tarafından yetiştirilen çocuklara oranla daha yüksek bir atılganlık düzeyine sahip oldukları saptanmıştır.

Eldeleklioğlu (1996) tarafından yapılan bir araştırmada karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bu araştırma sonucunda demokratik tutuma sahip ana-babalar tarafından yetiştirilen bireylerin ana-babalarından bağımsız bir şekilde karar alabildikleri görülmüştür. Aynı zamanda demokratik tutuma sahip ana babalar tarafından yetiştirilen bireylerin kararsızlık düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır. Diğer taraftan otoriter ve koruyucu tutuma sahip ana-babalar tarafından yetiştirilen bireylerin kararsızlık düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda otoriter tutuma sahip ana-babalar tarafından yetiştirilen bireylerin mantıklı karar alma düzeylerinin de düşük olduğu belirlenmiştir.

2.9.3. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Baldwin (1948) yaptığı bir araştırmada ana-babaların sahip olduğu otoriter tutum ile demokratik tutumun ne gibi özelliklerinin olduğunu ve ana-babaların sahip oldukları bu tutumların çocuklar üzerinde ne gibi etkilerinin olduğunu incelemiştir. Yapılan bu araştırma sonucunda otoriter tutuma sahip ana-babalar ile demokratik tutuma sahip ana-babalar tarafından yetiştirilen çocuklar arasında birçok açıdan farklılıkların olduğu tespit edilmiştir. Demokratik tutuma sahip ana-babalar tarafından yetiştirilen çocuklar bir şeyleri araştırarak, yaparak ve yaşayarak öğrenmeleri doğrultusunda yönlendirilmektedir. Bu nedenle de demokratik ana-baba tutumuyla yetiştirilen çocukların, otoriter ana-baba tutumuyla yetiştirilen çocuklara oranla daha yaratıcı, daha meraklı, daha özgün ve daha planlı oldukları belirlenmiştir. Aynı zamanda demokratik ana-baba tutumuyla yetiştirilen çocukların gözü pek, agresif ve lider ruhlu çocuklar oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Otoriter ana-baba tutumuyla yetiştirilen çocukların ise, toplum tarafından belirlenen kurallara daha fazla riayet ettikleri gözlemlenmiştir. Fakat demokratik ana-baba tutumuyla yetiştirilen çocuklara oranla yaratıcılık, özgünlük ve meraklılık düzeylerinin daha düşük olduğu görülmüştür.

Parker (1983) bir araştırmasında koruyucu tutum ile bu tutuma sahip ana-babalar tarafından yetiştirilen çocukların ileriki yaşamlarındaki işlevsizlikler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu araştırma sonucunda bireydeki problemlere, otorite veya kısıtlanmalardan çok sevgisizliğin ve ilgisizliğin sebep olduğu tespit edilmiştir. Aşırı otoriter ve kısıtlayıcı bir tutumun sevgi eksikliğiyle bir araya gelmesiyle birlikte birey üzerinde çok daha olumsuz sonuçlara yol açtığı gözlenmiştir. Aynı zamanda bu araştırma sonucunda koruyucu tutuma sahip ana-babalar tarafından yetiştirilen çocuklarda duygusal anlamda birçok sıkıntının oluşabileceği ortaya konmuştur.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile algılanan ana-baba tutumları arasındaki ilişkiyi demografik değişkenler açısından incelemeyi amaçlayan betimsel türde bir araştırmadır ve ilişkisel tarama yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Betimsel araştırma modeli iki gruba ayrılmaktadır. Bunlardan biri genel tarama diğeri ise örnek olay taramadır. İlişkisel tarama modeli ise genel tarama modeli içerisinde yer almakta ve iki veya ikiden fazla değişken arasında meydana gelen değişikliği saptamayı amaçlamaktadır (Karasar, 2006).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2018-2019 eğitim-öğretim yılı içerisinde Konya ilindeki ortaöğretim kurumlarında öğrenimlerine devam eden 9. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise Konya ili Akşehir ilçesinde Akşehir Hacı Sıddıka Baysal Fen Lisesi ve Akşehir Şehit Selçuk Özer Anadolu Lisesinde öğrenimlerine devam eden 9. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında toplam 372 öğrenciye ulaşılmış fakat hatalı ve eksik işaretleme yapan 26 öğrenci değerlendirmeye dâhil edilmemiş, geriye kalan 346 öğrenci değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmada yer alan öğrencilere ilişkin demografik bilgiler 3.1’ de verilmiştir.

Tablo 3.1. Lise Öğrencilerinin Demografik Özelliklere Göre Dağılımı.

		Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kız	176	50,9
	Erkek	170	49,1
Okul Türü	Fen Lisesi	163	47,1
	Anadolu Lisesi	183	52,9
Sınıf Düzeyi	9. Sınıf	177	51,2
	12. Sınıf	169	48,8
Anne Öğrenim Düzeyi	İlkokul	99	28,6
	Ortaokul	77	22,3
	Lise	83	24,0
	Üniversite	87	25,1
Baba Öğrenim Düzeyi	İlkokul	66	19,1
	Ortaokul	57	16,5
	Lise	79	22,8
	Yüksekokul	48	13,9
	Üniversite	96	27,7
Ailenin Aylık Gelir Düzeyi	0 - 2020 TL	61	17,6
	2021 - 3000 TL	58	16,8
	3001 - 4000 TL	51	14,7
	4001 - 5000 TL	53	15,3
	5001 - 6000 TL	47	13,6
	6001 - 7000 TL	34	9,8
	7001 TL ve Üzeri	42	12,1

Tablo 3.1 incelendiğinde cinsiyete göre örnekleme de yer alan öğrencilerin 176'sı (%50,9) kız, 170'i (%49,1) erkektir. Okulun türüne göre örnekleme de yer alan öğrencilerin 163'ü (%47,1) fen lisesi, 183'ü (%52,9) anadolu lisesi öğrencisidir. Sınıf düzeyine göre örnekleme de yer alan öğrencilerin 177'si (%51,2) 9. sınıf, 169'u (%48,8) 12. sınıf öğrencisidir. Annenin öğrenim düzeyine göre örnekleme de yer alan öğrencilerin 99'unun (%28,6) annesinin öğrenim düzeyi ilkokul, 77'sinin (%22,3) annesinin öğrenim düzeyi ortaokul, 83'ünün (%24,0) annesinin öğrenim düzeyi lise, 87'sinin (%25,1) annesinin öğrenim düzeyi üniversitedir.

Babanın öğrenim düzeyine göre örnekleme yer alan öğrencilerin 66'sının (%19,1) babasının öğrenim düzeyi ilkokul, 57'sinin (%16,5) babasının öğrenim düzeyi ortaokul, 79'unun (%22,8) babasının öğrenim düzeyi lise, 48'inin (%13,9) babasının öğrenim düzeyi yüksekokul, 96'sının (%27,7) babasının öğrenim düzeyi üniversitedir. Ailesinin aylık gelir düzeyine göre örnekleme yer alan öğrencilerin 61'inin (%17,6) ailesinin aylık gelir düzeyi 0-2020 Türk Lirası (TL), 58'inin (%16,8) ailesinin aylık gelir düzeyi 2021-3000 TL, 51'inin (%14,7) ailesinin aylık gelir düzeyi 3001-4000 TL, 53'ünün (%15,3) ailesinin aylık gelir düzeyi 4001-5000 TL, 47'sinin (%13,6) ailesinin aylık gelir düzeyi 5001-6000 TL, 34'ünün (%9,8) ailesinin aylık gelir düzeyi 6001-7000 TL, 42'sinin (%12,1) ailesinin aylık gelir düzeyi 7001 TL ve üzeridir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veri toplamak amacıyla “Kişisel Bilgi Formu”, “Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği” ve “Ana-Baba Tutum Ölçeği” kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Bu form öğrencilerin cinsiyetini, okul türünü, sınıf düzeyini, anne öğrenim düzeyini, baba öğrenim düzeyini ve ailenin aylık gelir düzeyini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

3.3.2. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği

“Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği (MKVYÖ)” bireylerin meslek kararı verme yetkinlik düzeylerini ölçmek amacıyla Bozgeyikli (2004) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekte, “Bireysel ve Mesleki Özellikleri Doğru Olarak Değerlendirme (BMÖDD)”, “Mesleki Bilgi Toplama (MBT)” ve “Gerçekçi Plan Yapma (GPY)” olmak üzere üç alt boyut ve toplamda 27 madde bulunmaktadır. Ölçekte BMÖDD alt boyutuna ait 11, MBT alt boyutuna ait 8 ve GPY alt boyutuna ait 8 madde yer almaktadır.

Ölçek likert bir yapıya sahip olmakla birlikte “Kendime hiç güvenmiyorum”, “Kendime güveniyorum”, “Kendime çok az güveniyorum”, “Kendime güveniyorum” ve “Kendime çok güveniyorum” şeklinde ifade edilen beş seçenekten oluşmaktadır. Seçenekler 1-5 arası puanlanmaktadır. Ölçeğin genelinden elde edilebilecek puan 27-135, BMÖDD alt boyutundan 11-55, MBT ve GPY alt boyutlarından ise 8-40 arasında değişmektedir. Ölçeğin genelinden ve her bir alt boyutunda elde edilecek yüksek puanlar ölçeğin geneli ya da ilgili alt boyuta dair yetkinlik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir.

MKVYÖ’nün geçerliliğini ortaya koymak amacıyla 8. sınıf düzeyindeki 180 öğrenci üzerinde uygulama yapılmış ve elde edilen verilerle faktör analizi yapılarak ölçeğin yapı geçerliliği belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan faktör analizi doğrultusunda toplam varyansın %30,91’ini BMÖDD (11 madde), %5,64’ünü MBT (8 madde) ve %4,99’unu GPY (8 madde) açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Ölçekten elde edilen puanların bireyleri ayırt ettiği, üst ve alt yüzde yirmi yedilik puanı olan bireylerin madde olarak puan ortalamaları arasında fark olarak anlamlılık göstermektedir.

MKVYÖ’nün güvenilirliğini ortaya koymak amacıyla testin tekrarı yapılmış, kararlılık ve iç tutarlılık Cronbach α katsayıları hesaplanmıştır. Bunun sonucunda MKVYÖ tümü kararlılık katsayısının .78, BMÖDD kararlılık katsayısının .79, MBT kararlılık katsayısının .72 ve GPY kararlılık katsayısının .68 olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan MKVYÖ tümü iç tutarlılık Cronbach α katsayısının .92, BMÖDD iç tutarlılık Cronbach α katsayısının .89, MBT iç tutarlılık katsayısının .87 ve GPY iç tutarlılık Cronbach α katsayısının .81 olduğu belirlenmiştir.

Bu çalışmada ise MKVYÖ tümü iç tutarlılık Cronbach α katsayısı .90, BMÖDD iç tutarlılık Cronbach α katsayısı .81, MBT iç tutarlılık Cronbach α katsayısı .76 ve GPY iç tutarlılık katsayısı .71 olarak hesaplanmıştır.

3.3.3. Ana-Baba Tutum Ölçeği

“Ana-Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)” bireylerin algıladıkları ana-baba tutumlarını ortaya koymak amacıyla Kuzgun (1972) tarafından geliştirilmiş ve sonrasında ise Kuzgun ve Eldeleklioğlu (1999) tarafından yeniden düzenlenmiştir. Ölçekte “Demokratik Tutum (DT)”, “Koruyucu / İstekçi Tutum (KİT)” ve “Otoriter Tutum (OT)” olmak üzere üç alt boyut ve toplamda 40 madde bulunmaktadır. Ölçekte DT alt boyutuna ait 15, KİT alt boyutuna ait 15 ve OT alt boyutuna ait 10 madde yer almaktadır. Ölçek likert bir yapıya sahip olmakla birlikte “Hiç uygun değil”, “Pek uygun değil”, “Biraz uygun”, “Çok uygun” ve “Tamamen uygun” şeklinde ifade edilen beş seçenekten oluşmaktadır. Seçenekler 1-5 arası puanlanmaktadır. Ölçeğin DT ve KİT alt boyutlarından elde edilebilecek puan 15-75, OT alt boyutunda ise 10-50 arasında değişmektedir. Ölçeğin en yüksek puana sahip alt boyutu hâkim olan ana-baba tutumunu göstermektedir.

ABTÖ Gazi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesindeki 100 öğrenci üzerinde uygulanmış ve toplanan veriler ışığında faktör analizi yapılmıştır. Yapılan analiz doğrultusunda ABTÖ’nün alt boyutları belirlenmiştir. Belirlenen alt boyutlar arasındaki korelasyon katsayılarının ise DT ile KİT arasında $-.13$, DT ile OT arasında $-.64$, KİT ile OT arasında $.34$ olduğu belirlenmiştir.

ABTÖ’nün güvenilirliğini ortaya koymak amacıyla testin tekrarı yapılmış, kararlılık ve iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Bunun sonucunda DT kararlılık katsayısının $.92$, KİT kararlılık katsayısının $.75$ ve OT kararlılık katsayısının $.79$ olduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan DT iç tutarlılık Cronbach α katsayısının $.89$, KİT iç tutarlılık Cronbach α katsayısının $.82$ ve OT iç tutarlılık Cronbach α katsayısının $.78$ olduğu belirlenmiştir.

Bu çalışmada ise DT iç tutarlılık Cronbach α katsayısı $.91$, KİT iç tutarlılık Cronbach α katsayısı $.83$ ve OT iç tutarlılık Cronbach α katsayısı $.77$ olarak hesaplanmıştır.

3.4. Verilerin Toplaması ve Analizi

Veriler araştırma kapsamındaki kurumlarla daha önceden belirlenmiş olan gün ve saatte, araştırma ve uygulanacak ölçekler hakkında öğrencilerin bilgilendirilmesinin ardından gönüllü öğrencilere araştırmanın veri toplama araçları olan “Kişisel Bilgi Formu”, “Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği” ve “Ana-Baba Tutum Ölçeği” uygulanması ile toplanmıştır.

Veriler SPSS 25 paket programı aracılığı ile analiz edilmiştir. Örnekleme yer alan öğrencilere ait demografik verilerin dağılımını belirlemek amacıyla frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Verilerin normallik dağılımını belirlemek içinse “Kolmogorov-Smirnov” testi yapılmıştır. Normal dağılım göstermeyen verilerin iki gruplu değişkenlerle karşılaştırılması noktasında “Mann Whitney U” testi, ikiden fazla gruplu değişkenlerle karşılaştırılması noktasında ise “Kruskal-Wallis H” testi kullanılmıştır. İki değişken arasında ilişki olup olmadığını saptamak amacıyla da “Spearman” korelasyon analizi uygulanmıştır. Araştırma verilerinin “Kolmogorov-Smirnov” testi sonuçları tablo 3.2’de ve tablo 3.3’de verilmiştir.

Tablo 3.2. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kolmogorov-Smirnov Normallik Testi Sonuçları.

	MKVYÖ	BMÖDD	MBT	GPY
n	346	346	346	346
Ortalama	3,9175	4,0964	3,8533	3,7355
SS	0,53957	0,56057	0,62770	0,65190
Kesinlik	0,055	0,076	0,092	0,076
Pozitif	0,033	0,053	0,039	0,045
Negatif	-0,055	-0,076	-0,092	-0,076
Z Değeri	0,055	0,076	0,092	0,076
P Değeri	,013*	,000*	,000*	,000*

* $p < ,05$

Tablo 3.2 incelendiğinde MKVYÖ ve tüm alt boyutlarının normal dağılım göstermediği saptanmıştır. Normal dağılım göstermeyen MKVYÖ ve tüm alt boyutlarının iki gruplu değişkenlerle karşılaştırılmalarında “Mann Whitney U” testi, ikiden fazla gruplu değişkenlerle karşılaştırılmalarında ise “Kruskal-Wallis H” testi uygulanmıştır.

Tablo 3.3. Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Kolmogorov-Smirnov Normallik Testi Sonuçları.

	DT	KİT	OT
n	346	346	346
Ortalama	3,9636	2,4250	2,0353
SS	0,74070	0,68249	0,70335
Kesinlik	0,093	0,082	0,119
Pozitif	0,081	0,082	0,119
Negatif	-0,093	-0,053	-0,071
Z Değeri	0,093	0,082	0,119
P Değeri	,000*	,000*	,000*

* $p < ,05$

Tablo 3.3 incelendiğinde ABTÖ’nün tüm alt boyutlarının normal dağılım göstermediği saptanmıştır. Normal dağılım göstermeyen ABTÖ’nün tüm boyutlarının iki gruplu değişkenlerle karşılaştırılmalarında “Mann Whitney U” testi, ikiden fazla gruplu değişkenlerle karşılaştırılmalarında ise “Kruskal-Wallis H” testi uygulanmıştır.

4. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine yanıt bulabilmek amacıyla mevcut veriler ile yapılan istatistiksel analizler sonucunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi olan “9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt bulabilmek maksadıyla yapılan “Mann Whitney U” testi sonuçları Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1. Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.

	Cinsiyet	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	u	p
MKVYÖ	Kız	176	165,94	29205,50	13629,500	,152
	Erkek	170	181,33	30825,50		
BMÖDD	Kız	176	167,28	29440,50	13864,500	,238
	Erkek	170	179,94	30590,50		
MBT	Kız	176	168,49	29654,50	14078,500	,342
	Erkek	170	178,69	30376,50		
GPY	Kız	176	164,80	29004,50	13428,500	,099
	Erkek	170	182,51	31026,50		

Tablo 4.1 incelendiğinde MKVYÖ ($U=13629,500$; $p>.05$) ve onun BMÖDD ($U=13864,500$; $p>.05$), MBT ($U=14078,500$; $p>.05$), GPY ($U=13428,500$; $p>.05$) alt boyutlarının cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Bu duruma göre cinsiyet değişkeninin MKVYÖ ve tüm alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

4.2. Lise Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri okulun türüne göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla yapılan “Mann Whitney U” testi sonuçları Tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2. Lise Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.

	Okul Türü	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	u	p
MKVYÖ	Fen Lisesi	163	186,32	30370,50	12824,500	,024*
	Anadolu Lisesi	183	162,08	29660,50		
BMÖDD	Fen Lisesi	163	187,10	30497,00	12698,000	,017*
	Anadolu Lisesi	183	161,39	29534,00		
MBT	Fen Lisesi	163	188,25	30685,50	12509,500	,009*
	Anadolu Lisesi	183	160,36	29345,50		
GPY	Fen Lisesi	163	179,40	29243,00	13952,000	,299
	Anadolu Lisesi	183	168,24	30788,00		

* $p<.05$

Tablo 4.2 incelendiğinde MKVYÖ ($U=12824,500$; $p<.05$) ve onun BMÖDD ($U=12698,000$; $p<.05$), MBT ($U=12509,500$; $p<.05$) alt boyutlarının okulun türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Tespit edilen bu farklılığın fen lisesi öğrencileri lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

MKVYÖ'nün GPY ($U=13952,000$; $p>.05$) alt boyutunun ise okulun türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Bu duruma göre okul türü değişkeninin MKVYÖ'nün GPY alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

4.3. Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla yapılan “Mann Whitney U” testi sonuçları Tablo 4.3’de verilmiştir.

Tablo 4.3. Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.

	Sınıf Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	u	p
MKVYÖ	9. Sınıf	177	182,91	32375,00	13291,000	,073
	12. Sınıf	169	163,64	27656,00		
BMÖDD	9. Sınıf	177	186,06	32932,50	12733,500	,017*
	12. Sınıf	169	160,35	27098,50		
MBT	9. Sınıf	177	176,48	31237,00	14429,000	,570
	12. Sınıf	169	170,38	28794,00		
GPY	9. Sınıf	177	180,95	32028,50	13637,500	,155
	12. Sınıf	169	165,70	28002,50		

* $p<.05$

Tablo 4.3 incelendiğinde MKVYÖ'nün BMÖDD ($U=12733,500$; $p<.05$) alt boyutunun sınıf düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Tespit edilen bu farklılığın 9. sınıf öğrencileri lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

MKVYÖ ($U=13291,000$; $p>.05$) ve onun MBT ($U=14429,000$; $p>.05$), GPY ($U=13637,500$; $p>.05$) alt boyutlarının ise sınıf düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Bu duruma göre sınıf düzeyi değişkeninin MKVYÖ ve onun MBT, GPY alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

4.4. Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt bulabilmek maksadıyla yapılan “Kruskal-Wallis H” testi sonuçları Tablo 4.4’de verilmiştir.

Tablo 4.4. Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.

	Anne Öğrenim Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Ki-Kare	sd	p
MKVYÖ	İlkokul	99	148,92	8,718	3	,033*
	Ortaokul	77	179,90			
	Lise	83	181,33			
	Üniversite	87	188,33			
BMÖDD	İlkokul	99	149,95	10,201	3	,017*
	Ortaokul	77	172,80			
	Lise	83	178,45			
	Üniversite	87	196,19			
MBT	İlkokul	99	146,92	9,958	3	0,19
	Ortaokul	77	184,11			
	Lise	83	181,44			
	Üniversite	87	186,78			
GPY	İlkokul	99	159,43	2,819	3	,420
	Ortaokul	77	179,24			
	Lise	83	181,07			
	Üniversite	87	177,21			

* $p<.05$

Tablo 4.4 incelendiğinde MKVYÖ’de en yüksek sıra ortalamasının annesinin öğrenim düzeyi üniversite olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise annesinin öğrenim düzeyi ilkokul olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. MKVYÖ’nün annenin öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Tespit edilen bu farklılık için “Mann-Whitney U” testi yapılarak hangi gruplarda olduğunun sonuçları Tablo 4.5’de verilmiştir.

MKVYÖ’nün BMÖDD alt boyutunda en yüksek sıra ortalamasının annesinin öğrenim düzeyi üniversite olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise annesinin öğrenim düzeyi ilkokul olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. MKVYÖ’nün BMÖDD alt boyutunun annenin öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Tespit edilen bu farklılık bilgisine ulaşabilmek amacıyla yapılan “Mann-Whitney U” testi sonuçları Tablo 4.6’da verilmiştir.

MKVYÖ’nün MBT alt boyutunda en yüksek sıra ortalamasının annesinin öğrenim düzeyi üniversite olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise annesinin öğrenim düzeyi ilkokul olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. MKVYÖ’nün MBT alt boyutunun annenin öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu duruma göre anne öğrenim düzeyi değişkeninin MKVYÖ’nün MBT alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

MKVYÖ’nün GPY alt boyutunda en yüksek sıra ortalamasının annesinin öğrenim düzeyi lise olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise annesinin öğrenim düzeyi ilkokul olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. MKVYÖ’nün GPY alt boyutunun annenin öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu duruma göre anne öğrenim düzeyi değişkeninin MKVYÖ’nün GPY alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

Tablo 4.5. Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeğine İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.

	Anne Öğrenim Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	u	p
MKVYÖ	İlkokul	99	81,24	8043,00	3093,000	,032*
	Ortaokul	77	97,83	7533,00		
MKVYÖ	İlkokul	99	83,81	8297,00	3347,000	,031*
	Lise	83	100,67	8356,00		
MKVYÖ	İlkokul	99	83,87	8303,50	3353,500	,009*
	Üniversite	87	104,45	9087,50		
MKVYÖ	Ortaokul	77	79,77	6142,00	3139,000	,847
	Lise	83	81,18	6738,00		
MKVYÖ	Ortaokul	77	80,30	6183,00	3180,000	,576
	Üniversite	87	84,45	7347,00		
MKVYÖ	Lise	83	83,48	6928,50	3442,500	,600
	Üniversite	87	87,43	7606,50		

* $p < ,05$

Tablo 4.5 incelendiğinde MKVYÖ'nün ($U=3093,000$; $p<.05$) annesinin öğrenim düzeyi ilkokul olan öğrenciler ile ortaokul olan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Tespit edilen bu farklılığın annesinin öğrenim düzeyi ortaokul olan öğrenciler lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

MKVYÖ'nün ($U=3347,000$; $p<.05$) annesinin öğrenim düzeyi ilkokul olan öğrenciler ile lise olan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Tespit edilen bu farklılığın annesinin öğrenim düzeyi lise olan öğrenciler lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

MKVYÖ'nün ($U=3353,500$; $p<.05$) annesinin öğrenim düzeyi ilkokul olan öğrenciler ile üniversite olan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Tespit edilen bu farklılığın annesinin öğrenim düzeyi üniversite olan öğrenciler lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

MKVYÖ'nün ($U=3139,000$; $p>.05$) annesinin öğrenim düzeyi ortaokul olan öğrenciler ile lise olan öğrenciler arasında, ($U=3180,000$; $p>.05$) annesinin öğrenim düzeyi ortaokul olan öğrenciler ile üniversite olan öğrenciler arasında ve ($U=3442,500$; $p>.05$) annesinin öğrenim düzeyi lise olan öğrenciler ile üniversite olan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Tablo 4.6. Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeğinin Bireysel ve Mesleki Özellikleri Doğru Olarak Değerlendirme Alt Boyutuna İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.

	Anne Öğrenim Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	u	p
BMÖDD	İlkokul	99	83,42	8259,00	3309,000	,133
	Ortaokul	77	95,03	7317,00		
BMÖDD	İlkokul	99	84,69	8384,00	3434,000	,056
	Lise	83	99,63	8269,00		
BMÖDD	İlkokul	99	81,84	8102,50	3152,500	,002*
	Üniversite	87	106,76	9288,50		
BMÖDD	Ortaokul	77	79,13	6093,00	3090,000	,718
	Lise	83	81,77	6787,00		
BMÖDD	Ortaokul	77	76,64	5901,50	2898,500	,137
	Üniversite	87	87,68	7628,50		
BMÖDD	Lise	83	81,05	6727,50	3241,500	,249
	Üniversite	87	89,74	7807,50		

* $p<.05$

Tablo 4.6 incelendiğinde MKVYÖ'nün BMÖDD ($U=3152,500$; $p<.05$) alt boyutunun annesinin öğrenim düzeyi ilkokul olan öğrenciler ile üniversite olan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermektedir. Tespit edilen bu farklılığın annesinin öğrenim düzeyi üniversite olan öğrenciler lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

MKVYÖ'nün BMÖDD ($U=3309,000$; $p>.05$) alt boyutunun annesinin öğrenim düzeyi ilkokul olan öğrenciler ile ortaokul olan öğrenciler arasında, ($U=3434,000$; $p>.05$) annesinin öğrenimi ilkokul olan ve lise seviyesi olanlar arasında, ($U=3090,000$; $p>.05$) annesinin öğrenim düzeyi ortaokul olan öğrenciler ile lise olan öğrenciler arasında, ($U=2898,500$; $p>.05$) annesinin öğrenim düzeyi ortaokul olan öğrenciler ile üniversite olan öğrenciler arasında ve ($U=3241,500$; $p>.05$) annesinin öğrenim düzeyi lise olan öğrenciler ile üniversite düzeyi olan öğrencilerle arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

4.5. Lise Öğrencilerinin Baba Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi olan “9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt bulabilmek maksadıyla yapılan “Kruskal-Wallis H” testi sonuçları Tablo 4.7’de verilmiştir.

Tablo 4.7. Lise Öğrencilerinin Baba Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.

	Baba Öğrenim Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Ki-Kare	sd	p
MKVYÖ	İlkokul	66	168,04	1,348	4	,853
	Ortaokul	57	164,38			
	Lise	79	180,09			
	Yüksekokul	48	170,18			
	Üniversite	96	178,91			
BMÖDD	İlkokul	66	157,74	3,400	4	,493
	Ortaokul	57	174,24			
	Lise	79	172,20			
	Yüksekokul	48	169,99			
	Üniversite	96	186,72			
MBT	İlkokul	66	177,38	3,774	4	,437
	Ortaokul	57	151,75			
	Lise	79	179,72			
	Yüksekokul	48	168,70			
	Üniversite	96	181,04			
GPY	İlkokul	66	175,36	1,723	4	,786
	Ortaokul	57	166,32			
	Lise	79	184,23			
	Yüksekokul	48	175,76			
	Üniversite	96	166,52			

Tablo 4.7 incelendiğinde MKVYÖ ve onun GPY alt boyutunda en yüksek sıra ortalamasının babasının öğrenim düzeyi lise olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise babasının öğrenim düzeyi ortaokul olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. MKVYÖ ve onun GPY alt boyutunun baba öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu duruma göre baba öğrenim düzeyi değişkeninin MKVYÖ ve onun GPY alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

MKVYÖ'nün BMÖDD alt boyutunda en yüksek sıra ortalamasının babasının öğrenim düzeyi üniversite olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise babasının öğrenim düzeyi ilkokul olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. MKVYÖ'nün BMÖDD alt boyutunun baba öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu duruma göre baba öğrenim düzeyi değişkeninin MKVYÖ'nün BMÖDD alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

MKVYÖ'nün MBT alt boyutunda en yüksek sıra ortalamasının babasının öğrenim düzeyi üniversite olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise babasının öğrenim düzeyi ortaokul olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. MKVYÖ'nün MBT alt boyutunun baba öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu duruma göre baba öğrenim düzeyi değişkeninin MKVYÖ'nün MBT alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

4.6. Lise Öğrencilerinin Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın altıncı alt problemi olan “9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ailenin aylık gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla yapılan “Kruskal-Wallis H” testi sonuçları Tablo 4.8’de verilmiştir.

Tablo 4.8. Lise Öğrencilerinin Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.

	Ailenin Aylık Gelir Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Ki-Kare	sd	p
MKVYÖ	0 - 2020 TL	61	140,20	8,992	6	,174
	2021 - 3000 TL	58	174,64			
	3001 - 4000 TL	51	179,35			
	4001 - 5000 TL	53	181,39			
	5001 - 6000 TL	47	176,45			
	6001 - 7000 TL	34	185,26			
	7001 TL ve Üzeri	42	190,42			
BMÖDD	0 - 2020 TL	61	145,25	10,428	6	,108
	2021 - 3000 TL	58	178,65			
	3001 - 4000 TL	51	162,74			
	4001 - 5000 TL	53	173,05			
	5001 - 6000 TL	47	176,54			
	6001 - 7000 TL	34	192,00			
	7001 TL ve Üzeri	42	202,69			
MBT	0 - 2020 TL	61	147,54	6,881	6	,332
	2021 - 3000 TL	58	171,08			
	3001 - 4000 TL	51	190,12			
	4001 - 5000 TL	53	182,85			
	5001 - 6000 TL	47	170,32			
	6001 - 7000 TL	34	188,72			
	7001 TL ve Üzeri	42	173,81			
GPY	0 - 2020 TL	61	143,93	7,141	6	,308
	2021 - 3000 TL	58	174,77			
	3001 - 4000 TL	51	181,11			
	4001 - 5000 TL	53	185,87			
	5001 - 6000 TL	47	178,49			
	6001 - 7000 TL	34	172,71			
	7001 TL ve Üzeri	42	184,92			

Tablo 4.8 incelendiğinde MKVYÖ ve onun BMÖDD alt boyutunda en yüksek sıra ortalamasının ailesinin aylık gelir düzeyi 7001 TL ve Üzeri olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise ailesinin aylık gelir düzeyi 0-2020 TL olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. MKVYÖ ve onun BMÖDD alt boyutunun ailenin aylık gelir düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu duruma göre ailenin aylık gelir düzeyi değişkeninin MKVYÖ ve onun GPY alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

MKVYÖ'nün MBT alt boyutunda en yüksek sıra ortalamasının ailesinin aylık gelir düzeyi 3001-4000 TL olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise ailesinin aylık gelir düzeyi 0-2020 TL olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. MKVYÖ'nün MBT alt boyutunun ailenin aylık gelir düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu duruma göre ailenin aylık gelir düzeyi değişkeninin MKVYÖ'nün MBT alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

MKVYÖ'nün GPY alt boyutunda en yüksek sıra ortalamasının ailesinin aylık gelir düzeyi 4001-5000 TL olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise ailesinin aylık gelir düzeyi 0-2020 TL olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. MKVYÖ'nün GPY alt boyutunun ailenin aylık gelir düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu duruma göre ailenin aylık gelir düzeyi değişkeninin MKVYÖ'nün GPY alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

4.7. Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın yedinci alt problemi olan “9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin algıladıkları ana-baba tutumları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla yapılan “Mann Whitney U” testi sonuçları Tablo 4.9’da verilmiştir.

Tablo 4.9. Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.

	Cinsiyet	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	u	p
DT	Kız	176	178,86	31478,50	14017,500	,311
	Erkek	170	167,96	28552,50		
KİT	Kız	176	157,50	27720,00	12144,000	,002*
	Erkek	170	190,06	32311,00		
OT	Kız	176	154,79	27243,50	11667,500	,000*
	Erkek	170	192,87	32787,50		

* $p < ,05$

Tablo 4.9 incelendiğinde ABTÖ'nün KİT ($U=12144,000$; $p<.05$) ve OT ($U=11667,500$; $p<.05$) alt boyutlarının cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Tespit edilen bu farklılık erkek öğrencilerin lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ABTÖ'nün DT ($U=14017,500$; $p>.05$) alt boyutunun ise cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Bu duruma göre cinsiyet değişkeninin ABTÖ'nün DT alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

4.8. Lise Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın sekizinci alt problemi olan “9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin algıladıkları ana-baba tutumları okulun türüne göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla yapılan “Mann Whitney U” testi sonuçları Tablo 4.10’da verilmiştir.

Tablo 4.10. Lise Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.

	Okul Türü	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	u	p
DT	Fen Lisesi	163	179,18	29206,50	13988,500	,318
	Anadolu Lisesi	183	168,44	30824,50		
KİT	Fen Lisesi	163	161,87	26384,00	13018,000	,041*
	Anadolu Lisesi	183	183,86	33647,00		
OT	Fen Lisesi	163	168,72	27501,50	14135,500	,401
	Anadolu Lisesi	183	177,76	32529,50		

* $p < ,05$

Tablo 4.10 incelendiğinde ABTÖ'nün KİT ($U=13018,000$; $p<.05$) alt boyutunun okulun türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Tespit edilen bu farklılığın anadolu lisesi öğrencileri lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ABTÖ'nün DT ($U=13988,500$; $p>.05$) ve OT ($U=14135,500$; $p>.05$) alt boyutlarının ise okulun türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Bu duruma göre okul türü değişkeninin ABTÖ'nün DT ve OT alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

4.9. Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın dokuzuncu alt problemi olan “9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin algıladıkları ana-baba tutumları sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt bulabilmek maksadıyla yapılan “Mann Whitney U” testi sonuçları Tablo 4.11’de verilmiştir.

Tablo 4.11. Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.

	Sınıf Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	u	p
DT	9. Sınıf	177	186,01	32923,50	12742,500	,017*
	12. Sınıf	169	160,40	27107,50		
KİT	9. Sınıf	177	189,74	33584,00	12082,000	,002*
	12. Sınıf	169	156,49	26447,00		
OT	9. Sınıf	177	178,74	31636,50	14029,500	,318
	12. Sınıf	169	168,01	28394,50		

* $p < ,05$

Tablo 4.11 incelendiğinde ABTÖ'nün DT ($U=12742,500$; $p < .05$) ve KİT ($U=12082,000$; $p < .05$) alt boyutlarının sınıf düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Tespit edilen bu farklılığın 9. sınıf öğrencileri lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ABTÖ'nün OT ($U=14029,500$; $p > .05$) alt boyutunun ise sınıf düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Bu duruma göre sınıf düzeyi değişkeninin ABTÖ'nün OT alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

4.10. Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın onuncu alt problemi olan “9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin algıladıkları ana-baba tutumları annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla yapılan “Kruskal-Wallis H” testi sonuçları Tablo 4.12’de verilmiştir.

Tablo 4.12. Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.

	Anne Öğrenim Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Ki-Kare	sd	p
DT	İlkokul	99	156,04	5,418	3	,144
	Ortaokul	77	170,20			
	Lise	83	184,87			
	Üniversite	87	185,44			
KİT	İlkokul	99	177,79	3,876	3	,275
	Ortaokul	77	188,60			
	Lise	83	158,89			
	Üniversite	87	169,19			
OT	İlkokul	99	173,90	2,119	3	,548
	Ortaokul	77	180,95			
	Lise	83	160,39			
	Üniversite	87	178,95			

Tablo 4.12 incelendiğinde ABTÖ'nün DT alt boyutunda en yüksek sıra ortalamasının annesinin öğrenim düzeyi üniversite olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise annesinin öğrenim düzeyi ilkokul olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. ABTÖ'nün DT alt boyutunun annenin öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Bu duruma göre anne öğrenim düzeyi değişkeninin ABTÖ'nün DT alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

ABTÖ'nün KİT ve OT alt boyutlarında en yüksek sıra ortalamasının annesinin öğrenim düzeyi ortaokul olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise annesinin öğrenim düzeyi lise olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. ABTÖ'nün KİT, OT alt boyutlarının annenin öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Bu duruma göre anne öğrenim düzeyi değişkeninin ABTÖ'nün KİT ve OT alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

4.11. Lise Öğrencilerinin Baba Öğrenim Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın on birinci alt problemi olan “9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin algıladıkları ana-baba tutumları babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla yapılan “Kruskal-Wallis H” testi sonuçları Tablo 4.13’de verilmiştir.

Tablo 4.13. Lise Öğrencilerinin Baba Öğrenim Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.

	Baba Öğrenim Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Ki-Kare	sd	p
DT	İlkokul	66	160,69	3,952	4	,413
	Ortaokul	57	160,32			
	Lise	79	181,63			
	Yüksekokul	48	170,13			
	Üniversite	96	185,13			
KİT	İlkokul	66	174,24	3,967	4	,410
	Ortaokul	57	172,18			
	Lise	79	164,53			
	Yüksekokul	48	198,81			
	Üniversite	96	168,51			
OT	İlkokul	66	178,57	3,934	4	,415
	Ortaokul	57	168,06			
	Lise	79	159,37			
	Yüksekokul	48	193,90			
	Üniversite	96	174,67			

Tablo 4.13 incelendiğinde ABTÖ’nün DT alt boyutunda en yüksek sıra ortalamasının babasının öğrenim düzeyi üniversite olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise babasının öğrenim düzeyi ortaokul olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. ABTÖ’nün DT alt boyutunun babanın öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Bu duruma göre baba öğrenim düzeyi değişkeninin ABTÖ’nün DT alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

ABTÖ'nün KİT ve OT alt boyutlarında en yüksek sıra ortalamasının babasının öğrenim düzeyi yüksekokul olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise babasının öğrenim düzeyi lise olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. ABTÖ'nün KİT ve OT alt boyutlarının babanın öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Bu duruma göre baba öğrenim düzeyi değişkeninin ABTÖ'nün KİT ve OT alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

4.12. Lise Öğrencilerinin Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın on ikinci alt problemi olan “9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin algıladıkları ana-baba tutumları ailenin aylık gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?” sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla yapılan “Kruskal-Wallis H” testi sonuçları Tablo 4.14’de verilmiştir.

Tablo 4.14. Lise Öğrencilerinin Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları.

	Ailenin Aylık Gelir Düzeyi	n	Sıra Ortalaması	Ki-Kare	sd	p
DT	0 - 2020 TL	61	157,09	8,777	6	,187
	2021 - 3000 TL	58	186,86			
	3001 - 4000 TL	51	160,57			
	4001 - 5000 TL	53	160,11			
	5001 - 6000 TL	47	171,07			
	6001 - 7000 TL	34	187,72			
	7001 TL ve Üzeri	42	202,68			
KİT	0 - 2020 TL	61	176,98	4,654	6	,589
	2021 - 3000 TL	58	176,93			
	3001 - 4000 TL	51	162,56			
	4001 - 5000 TL	53	169,25			
	5001 - 6000 TL	47	194,80			
	6001 - 7000 TL	34	178,90			
	7001 TL ve Üzeri	42	154,15			
OT	0 - 2020 TL	61	180,30	1,930	6	,926
	2021 - 3000 TL	58	172,05			
	3001 - 4000 TL	51	174,01			
	4001 - 5000 TL	53	165,54			
	5001 - 6000 TL	47	186,73			
	6001 - 7000 TL	34	162,96			
	7001 TL ve Üzeri	42	168,79			

Tablo 4.14 incelendiğinde ABTÖ'nün DT alt boyutunda en yüksek sıra ortalamasının ailesinin aylık gelir düzeyi 7001 TL ve Üzeri olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise ailesinin aylık gelir düzeyi 0-2020 TL olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. ABTÖ'nün DT alt boyutunun ailenin aylık gelir düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Bu duruma göre ailenin aylık gelir düzeyi değişkeninin ABTÖ'nün DT alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

ABTÖ'nün KİT alt boyutunda en yüksek sıra ortalamasının ailesinin aylık gelir düzeyi 5001-6000 TL olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise ailesinin aylık gelir düzeyi 7001 TL ve Üzeri olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. ABTÖ'nün KİT alt boyutunun ailenin aylık gelir düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Bu duruma göre ailenin aylık gelir düzeyi değişkeninin ABTÖ'nün KİT alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

ABTÖ'nün OT alt boyutunda en yüksek sıra ortalamasının ailesinin aylık gelir düzeyi 5001-6000 TL olan öğrencilere ait olduğu, en düşük sıra ortalamasının ise ailesinin aylık gelir düzeyi 6001-7000 TL olan öğrencilere ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır. ABTÖ'nün OT alt boyutunun ailenin aylık gelir düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Bu duruma göre ailenin aylık gelir düzeyi değişkeninin ABTÖ'nün OT alt boyutu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı ifade edilebilir.

4.13. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt boyutları İle Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Araştırmanın on üçüncü alt problemi olan “9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile algıladıkları ana-baba tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla yapılan “Spearman” korelasyon analizi sonuçları Tablo 4.15’de verilmiştir.

Tablo 4.15. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutları İle Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye Yönelik Spearman Korelasyon Analizi Sonuçları.

		MKVYÖ	BMÖDD	MBT	GPY	DT	KİT	OT
MKVYÖ	r							
	p							
BMÖDD	r	,884**						
	p	0,000						
MBT	r	,872**	,674**					
	p	0,000	0,000					
GPY	r	,881**	,669**	,669**				
	p	0,000	0,000	0,000				
DT	r	,504**	,489**	,423**	,439**			
	p	0,000	0,000	0,000	0,000			
KİT	r	-,209**	-,200**	-,191**	-,164**	-,436**		
	p	0,000	0,000	0,000	0,002	0,000		
OT	r	-,266**	-,258**	-,240**	-,216**	-,636**	,692**	
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	

**p<,01

MKVYÖ ve tüm alt boyutları ile ABTÖ'nün tüm alt boyutları arasındaki ilişkinin incelenmesi noktasında korelasyon katsayısı 0,00 – 0,49 aralığında ise düşük düzeyde bir ilişki, 0,50 – 0,69 aralığında ise orta düzeyde bir ilişki, 0,70 – 1,00 aralığında ise yüksek düzeyde bir ilişki olarak ifade edilmiştir (Kalaycı, 2009).

Tablo 4.15 incelendiğinde MKVYÖ ile onun BMÖDD alt boyutu ($r=,884$; $p<.01$); MBT alt boyutu ($r=,872$; $p<.01$) ve GPY alt boyutu ($r=,881$; $p<.01$) arasında yüksek düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. MKVYÖ ile ABTÖ'nün DT alt boyutu ($r=,504$; $p<.01$) arasında orta düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. MKVYÖ ile ABTÖ'nün KİT alt boyutu ($r= -,209$; $p<.01$) ve OT alt boyutu ($r= -,266$; $p<.01$) arasında düşük düzeyde negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır.

MKVYÖ'nün BMÖDD alt boyutu ile MKVYÖ'nün MBT alt boyutu ($r=,674$; $p<.01$) ve GPY alt boyutu ($r=,669$; $p<.01$) arasında orta düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. MKVYÖ'nün BMÖDD alt boyutu ile ABTÖ'nün DT alt boyutu ($r=,489$; $p<.01$) arasında düşük düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. MKVYÖ'nün BMÖDD alt boyutu ile ABTÖ'nün KİT alt boyutu ($r=-,200$; $p<.01$) ve OT alt boyutu ($r=-,258$; $p<.01$) arasında düşük düzeyde negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır.

MKVYÖ'nün MBT alt boyutu ile MKVYÖ'nün GPY alt boyutu ($r=,669$; $p<.01$) arasında orta düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. MKVYÖ'nün MBT alt boyutu ile ABTÖ'nün DT alt boyutu ($r=,423$; $p<.01$) arasında düşük düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. MKVYÖ'nün MBT alt boyutu ile ABTÖ'nün KİT alt boyutu ($r=-,191$; $p<.01$) ve OT alt boyutu ($r=-,240$; $p<.01$) arasında düşük düzeyde negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır.

MKVYÖ'nün GPY alt boyutu ile ABTÖ'nün DT alt boyutu ($r=,439$; $p<.01$) arasında düşük düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. MKVYÖ'nün GPY alt boyutu ile ABTÖ'nün KİT alt boyutu ($r=-,164$; $p<.01$) ve OT alt boyutu ($r=-,216$; $p<.01$) arasında düşük düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır.

ABTÖ'nün DT alt boyutu ile ABTÖ'nün KİT alt boyutu ($r=-,436$; $p<.01$) arasında düşük düzeyde negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. ABTÖ'nün DT alt boyutu ile ABTÖ'nün OT alt boyutu ($r=-,636$; $p<.01$) arasında orta düzeyde negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır.

ABTÖ'nün KİT alt boyutu ile ABTÖ'nün OT alt boyutu ($r=,692$; $p<.01$) arasında orta düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma kapsamında uygulanan “Kişisel Bilgi Formu”, “ Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği” ve “Ana-Baba Tutum Ölçeği” aracılığı ile toplanan verilerin analizi vasıtasıyla elde edilen bulguların sonuçlarına, aynı zamanda bu sonuçlar doğrultusunda ortaya konan önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

5.1.1. Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

Araştırma sonucunda MKVYÖ ve tüm alt boyutlarının cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Yani öğrencilerin kız veya erkek olması açısından meslek kararı vermek yetkinlik düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bu sonuç Şeker’ in (2013) lise öğrencileri üzerinde ve Alliedan’ nın (2002) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmayla benzerlik göstermektedir. Her iki çalışmada da meslek kararı verme yetkinlik düzeyinin cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ortaya koymadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer taraftan Akdeniz (2009) 8. sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmada meslek kararı verme yetkinlik düzeyinin cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ortaya koyduğu ve bu farklılığın erkek öğrenciler lehine olduğu sonucuna ulaşmıştır. Stacy (2003) de yaptığı çalışmada meslek kararı verme yetkinlik düzeyinin cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ortaya koyduğunu fakat bu farklılığın kız öğrenciler lehine olduğu sonucuna ulaşmıştır.

5.1.2. Lise Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

Araştırma sonucunda MKVYÖ ve onun BMÖDD, MBT alt boyutlarının okulun türlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılık gösterdiği, MKVYÖ'nün GPY alt boyutunun ise okulun türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda fen lisesi öğrencilerinin genel meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile birlikte BMÖDD, MBT alt boyutlarındaki yetkinlik düzeylerinin anadolu lisesi öğrencilerine kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Anderson ve Brawn (1997) lise öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışma sonucunda büyük şehirlerde öğrenimlerine devam eden öğrencilerin meslek kararı verme yetkinlik düzeylerinin küçük şehirlerde öğrenimlerine devam eden öğrencilere göre daha yüksek olduğu fakat aradaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

5.1.3. Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

Araştırma sonucunda MKVYÖ ve onun MBT, GPY alt boyutlarının sınıf düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği, MKVYÖ'nün BMÖDD alt boyutunun ise sınıf düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda 9. sınıf öğrencilerinin BMÖDD alt boyutundaki yetkinlik düzeylerinin 12. sınıf öğrencilerine kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Şeker (2013) de lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada MKVYÖ'nün BMÖDD alt boyutunun sınıf düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ortaya koyduğu ve 10. sınıf öğrencilerinin BMÖDD alt boyutundaki yetkinlik düzeylerinin 11. sınıf öğrencilerine kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Karalar (2017) da 7. ve 8. sınıf öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmasında meslek kararı verme yetkinlik düzeyinin sınıf düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ortaya koyduğunu ve 7. sınıf öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeylerinin 8. sınıf öğrencilerine kıyasla daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Diğer taraftan Sarı ve Şahin (2013) ise lise öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada meslek kararı verme yetkinlik düzeyinin sınıf düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ortaya koyduğunu fakat sınıf düzeyi arttıkça meslek kararı verme yetkinlik düzeyinin arttığını tespit etmişlerdir.

5.1.4. Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

Araştırma sonucunda MKVYÖ'nün MBT ve GPY alt boyutlarının annenin öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği, MKVYÖ ve onun BMÖDD alt boyutunun ise annenin öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda annesinin öğrenim düzeyi ortaokul, lise ve üniversite olan öğrencilerin genel meslek kararı verme yetkinlik düzeylerinin ilkokul olan öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda annesinin öğrenim düzeyi üniversite olan lise öğrencilerinin BMÖDD alt boyutundaki yetkinlik düzeylerinin ilkokul olan öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Akdeniz (2009) 8. sınıf öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada MKVYÖ'nün BMÖDD alt boyutunun annenin öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ortaya koyduğunu ve annesinin öğrenim düzeyi lise olan öğrencilerin BMÖDD yetkinlik düzeylerinin ilkokul olan öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Diğer taraftan Vurucu (2010) lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmasında meslek kararı verme yetkinlik düzeyinin annenin öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ortaya koymadığını belirlemiştir.

5.1.5. Lise Öğrencilerinin Baba Öğrenim Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

Araştırma sonucunda MKVYÖ ve tüm alt boyutlarının babanın öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Yani öğrencilerin babanın öğrenim düzeyi açısından meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Şeker (2013) lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada meslek kararı verme yetkinlik düzeyinin babanın öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık ortaya koymadığını tespit etmiştir. Diğer taraftan Akdeniz (2009) ise 8. sınıf öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada MKVYÖ'nün BMÖDD alt boyutunun babanın öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiğini saptamıştır. Babasının öğrenim düzeyi lise ve üniversite olan öğrencilerin BMÖDD yetkinlik düzeylerinin ilkokul olan öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu belirlemiştir.

5.1.6. Lise Öğrencilerinin Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

Araştırma sonucuna göre MKVYÖ ve tüm alt boyutlarının ailenin aylık gelir düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Yani öğrencilerin ailesinin aylık gelir düzeyi açısından meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Vurucu (2010) lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada meslek kararı verme yetkinlik düzeyinin ailenin aylık gelir düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucunu elde etmiştir.

Diğer taraftan Akdeniz (2009) ise 8. sınıf öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışmada meslek kararı verme yetkinlik düzeyinin ailenin aylık gelir düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiğini belirlemiştir. Orta ve üst düzey gelire sahip ailelerin çocuklarının meslek kararı verme yetkinlik düzeylerinin alt düzey gelire sahip ailelerin çocuklarına kıyasla daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

5.1.7. Lise Öğrencilerinin Cinsiyete Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

Araştırma sonucunda ABTÖ'nün DT alt boyutunun cinsiyet bakımından istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği, KİT ve OT alt boyutlarının ise istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda erkek öğrencilerin ana-baba tutumlarını kız öğrencilere kıyasla daha fazla koruyucu / istekçi ve otoriter olarak algıladıkları belirlenmiştir. Aktaş (2011) 9. sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı çalışma sonucunda algılanan ana-baba tutumunun cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiğini ve kız öğrencilerin ana-baba tutumlarını erkek öğrencilere kıyasla daha demokratik olarak algıladıklarını tespit etmiştir. Diğer yandan Dokuzlu (2016) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışma sonucunda algılanan ana-baba tutumunun cinsiyete göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucunu elde etmiştir.

5.1.8. Lise Öğrencilerinin Okul Türüne Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

Araştırma sonucunda ABTÖ'nün DT ve OT alt boyutlarının okulun türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark göstermediği, KİT alt boyutunun ise istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda anadolu lisesi öğrencilerinin ana-baba tutumlarını fen lisesi öğrencilerine kıyasla daha fazla koruyucu / istekçi olarak algıladıkları belirlenmiştir.

5.1.9. Lise Öğrencilerinin Sınıf Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

Araştırma sonucunda ABTÖ'nün OT alt boyutunun sınıf düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği, DT ve KİT alt boyutlarının ise istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda 9. sınıf öğrencilerinin ana-baba tutumlarını 12. sınıf öğrencilerine kıyasla daha fazla demokratik olarak algıladıkları, fakat aynı zamanda da daha fazla koruyucu / istekçi olarak algıladıkları belirlenmiştir.

5.1.10. Lise Öğrencilerinin Anne Öğrenim Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

Araştırma sonucunda ABTÖ'nün tüm alt boyutlarının annenin öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Yani öğrencilerin annenin öğrenim düzeyi açısından algıladıkları ana-baba tutumlarının anlamlı bir farklılık ortaya koymadığı belirlenmiştir. Yenciun (2018) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı bir çalışmada algılanan ana-baba tutumunun annenin öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucunu elde etmiştir. Aynı zamanda Bıçkur (2015) da lise öğrencileri üzerinde yaptığı bir çalışmada algılanan ana-baba tutumunun annenin öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varmıştır. Diğer taraftan Gönen (2014) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı bir çalışma sonucunda algılanan ana-baba tutumunun annenin öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği ve annenin öğrenim düzeyi arttıkça öğrenciler tarafından algılanan demokratik tutumunda arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

5.1.11. Lise Öğrencilerinin Baba Öğrenim Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

Araştırma sonucunda ABTÖ'nün tüm alt boyutlarının babanın öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Yani öğrencilerin babanın öğrenim düzeyi açısından algıladıkları ana-baba tutumlarının anlamlı bir farklılık ortaya koymadığı belirlenmiştir. Yenciun (2018) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı bir çalışmada algılanan ana-baba tutumunun babanın öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucunu elde etmiştir. Aynı zamanda Yurttaş (2010) da ilköğretim ikinci kademe öğrencileri üzerinde yaptığı bir çalışmada algılanan ana-baba tutumunun babanın öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varmıştır. Diğer taraftan Gönen (2014) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı bir çalışma sonucunda algılanan ana-baba tutumunun babanın öğrenim düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği ve babanın öğrenim düzeyi arttıkça öğrenciler tarafından algılanan demokratik tutumunda arttığı sonucuna ulaşmıştır.

5.1.12. Lise Öğrencilerinin Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutlarına İlişkin Sonuçlar

Araştırma sonucunda ABTÖ'nün tüm alt boyutlarının ailenin aylık gelir düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Yani öğrencilerin ailenin aylık gelir düzeyi açısından algıladıkları ana-baba tutumları anlamlı bir farklılık ortaya koymadığı belirlenmiştir. Gülkaya (2018) lise öğrencileri üzerinde yaptığı bir çalışmada algılanan ana-baba tutumunun ailenin aylık gelir düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucunu elde etmiştir. Aynı zamanda Şanal (2008) da lise öğrencileri üzerinde yaptığı bir çalışmada algılanan ana-baba tutumunun ailenin aylık gelir düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varmıştır.

Diğer taraftan Gönen (2014) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı bir çalışma sonucunda algılanan ana-baba tutumunun ailenin aylık gelir düzeyine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği ve ailenin aylık gelir düzeyi arttıkça öğrenciler tarafından algılanan demokratik tutumunda arttığı sonucuna ulaşmıştır.

5.1.13. Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği ve Alt boyutları İle Ana-Baba Tutum Ölçeğinin Alt Boyutları Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

Araştırma sonucunda ABTÖ'nün DT alt boyutu ile MKVYÖ arasından orta, MKVYÖ'nün BMÖDD, MBT ve GPY alt boyutları arasında düşük düzeyde pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin algıladığı demokratik ana-baba tutumu arttıkça genel meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ve aynı zamanda BMÖDD, MBT, GPY alt boyutlarındaki yetkinlik düzeyleri de artmaktadır.

ABTÖ'nün KİT alt boyutu ile MKVYÖ ve tüm alt boyutları arasında düşük düzeyde negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin algıladığı koruyucu / istekçi ana-baba tutumu arttıkça genel meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile BMÖDD, MBT, GPY alt boyutlarındaki yetkinlik düzeyleri de azalmaktadır.

ABTÖ'nün OT alt boyutu ile MKVYÖ ve tüm alt boyutları arasında düşük düzeyde negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre öğrencilerin algıladığı koruyucu / istekçi ana-baba tutumu arttıkça genel meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile BMÖDD, MBT, GPY alt boyutlarındaki yetkinlik düzeyleri de azalmaktadır.

Bu araştırmanın sonunda elde edilen sonuca benzer olarak Akdeniz (2009) 8. sınıf öğrencileri üzerinde yapmış olduğu çalışma sonucunda MKVYÖ'nün tüm alt boyutları ile DT arasında pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu, KİT ve OT alt boyutları arasında ise istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Vurucu (2010) ise lise öğrencileri üzerinde yapmış olduğu bir çalışma sonucunda ana-babaların ortaya koydukları olumlu tutum ve davranışların öğrencilerin meslek kararı verme davranışları üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu, olumsuz tutum ve davranışların ise öğrencilerin meslek kararı verme davranışları üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu sonucunu elde etmiştir.

5.2. Öneriler

5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

1. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin algıladıkları, demokratik olan ana-babanın tutum düzeyi arttıkça mesleki kararı verme yetkinlik düzeylerinin de arttığı; koruyucu / istekçi ve otoriter ana-baba tutumu arttıkça meslek kararı verme yetkinlik düzeylerinin azaldığı görülmüştür. Bu noktada okullarda öğrencilerin ailelerine yönelik yapılacak seminer, konferans vb. faaliyetlerle ailelerin çocuklarına karşı nasıl bir tutum sergilemeleri gerektiği ve sergiledikleri tutumların çocuklarının meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri üzerinde nasıl bir etkisinin olduğu konusunda bilinçlenmesi sağlanmalıdır.
2. Araştırma sonucunda fen lisesi öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeylerinin anadolu lisesi öğrencilerine kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçtan hareketle okullarda yürütülen mesleki rehberlik faaliyetleri bütün okullarda etkili ve eşgüdümlü bir şekilde gerçekleştirilmelidir.
3. Araştırma sonucunda 9. sınıf öğrencilerinin BMÖDD alt boyutundaki yetkinlik düzeylerinin 12. sınıf öğrencilerine kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçtan hareketle okul içerisindeki bütün sınıf düzeylerindeki öğrencilerin bireysel özelliklerini keşfetmelerine ve farklı mesleklerin gerektirdiği özellikler hakkında bilgilendirilmelerine yönelik rehberlik faaliyetlerine yer verilmelidir.

4. Araştırma sonucunda anne öğrenim düzeyi ortaokul, lise ve üniversite olan öğrencilerin meslek kararı verme yetkinlik düzeylerinin ilkokul olan öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçtan hareketle kadınlara yönelik eğitim olanakları arttırılmalı ve desteklenmelidir.

5.2.2. İleride Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Bu araştırma Konya ili Akşehir ilçesinde yer alan iki farklı türdeki lisede gerçekleştirilmiştir. Daha sonraki çalışmalarda evren ve örneklem geliştirilerek diğer farklı lise türlerini kapsayan bir araştırmanın gerçekleştirilmesi elde edilen sonuçların genellenebilirliğini arttıracaktır.

2. Bu çalışmada öğrenciler mesleki kararı verme yetkinlik düzeyleri ve algılanan ana-baba tutumları cinsiyet, okul türü, sınıf düzeyi, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyine göre ele alınmıştır. Daha sonraki çalışmalarda meslek kararı verme yetkinlik düzeyi akademik başarı ve kardeş sayısı gibi daha farklı değişkenlere göre incelenerek literatüre katkı sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Akbaba, S. (2004). *Psikolojik Sağlığı Koruyucu Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Akdeniz, S. (2009). *Ergenlerin Meslek Kararı Verme Yetkinlik Algılarının, Algılanan Ana-Baba Tutumu ve Bazı Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Akıntuğ, Y., ve Birol, C. (2011). Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk ve karar verme stratejilerine yönelik karşılaştırmalı analiz, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(41).
- Aktaş, S. (2011). 9. Sınıfta Anne Baba Tutumları ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Aliedan, M. A. (2002). *Career Decision Making Self Efficacy, Occupational Preferences, and Gender: A Study of Undergraduate Students At King Saud University in Riyadh, Saudi Arabia*, Doctoral Thesis, Florida Atlantic University, (unpublished).
- Anderson, S. ve Brown, C. (1997). Self-efficacy as a determinant of career maturity in urban and rural high school seniors, *Journal of Career Assessment*, 5(3), 305-315.
- Aydoğmuş, K., Batlaş, A. ve Batlaş, Z. (1990). *Ana Baba Okulu*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aytaç, S. ve Bayram, N. (2003). İsabetli tercih yapma ve meslek seçme stratejileri, *Genç Beyin Dergisi*, (5).
- Bacanlı, F. (1996). *Bir Mesleki Grup Rehberliği Programı ve Uygulama Kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Baldwin, A. L. (1948). Socialization and the parent-child relationship, *Child Development*, 127-136.

KAYNAKLAR (devam)

- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change, *Psychological Review*, 84(2), 191.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency, *American Psychologist*, 37(2), 122.
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action*, NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory, *American Psychologist*, 44(9), 1175.
- Bandura, A. (1993). Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning, *Educational Psychologist*, 28(2), 117-148.
- Bandura, A. (1997). *Self-Efficacy: The Exercise of Control*, New York: Freedom and Company.
- Baumrind, D. (1968). Authoritarian vs. authoritative parental control, *Adolescence*, 3(11), 255.
- Bearg, E. M. (1979). Selected aspects of parental influences on high school seniors career development, *Dissertation Abstract International*, 40, 818-819.
- Bergeron, L. M. ve Romano, J. L. (1994). The relationships among career decision-making self-efficacy, educational indecision, vocational indecision, and gender, *Journal of College Student Development*, 35, 19-24.
- Bergland, B. W. (1974). *Vocational Guidance and Human Development*, Boston: Houghton Mifflin.
- Betz, N. E. (1992). Counseling uses of career self-efficacy theory, *The Career Development Quarterly*, 41(1), 22-26.
- Betz, N. E. (2000). Self-efficacy theory as a basis for career assessment, *Journal of Career Assessment*, 8(3), 205-222.

KAYNAKLAR (devam)

- Betz, N. E. ve Hackett, G. (1981). The relationship of career-related self-efficacy expectations to perceived career options in college women and men, *Journal of Counseling Psychology*, 28(5), 399.
- Betz, N. E. ve Hackett, G. (1986). Applications of self-efficacy theory to understanding career choice behavior, *Journal of Social and Clinical Psychology*, 4(3), 279-289.
- Betz, N. E. ve Luzzo, D. A. (1996). Career assessment and the career decision-making self-efficacy scale, *Journal of Career Assessment*, 4(4), 413-428.
- Bıkmaz, F. (2004). *Eğitimde Bireysel Farklılıklar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Biçkur, B. (2015). *Üniversite Sınavına Girecek Öğrencilerin Sınav Kaygısı, Benlik Saygısı ve Anne-Baba Tutumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Blustein, D. L., Juntunen, C. L. ve Worthington, R. L. (2000). The school-to-work transition: adjustment challenges of the forgotten half, *Handbook of Counseling Psychology*, 3, 435-470.
- Bozgeyikli, H. (2004). Meslek kararı verme yetkinlik ölçeğinin geliştirilmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 221-234.
- Bulut, I. (1983). Parçalanmış aileden gelen çocukların davranış özellikleri hakkında bir araştırma, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 1(2-3), 81-86.
- Byars, A. M. ve Hackett, G. (1998). Applications of social cognitive theory to the career development of women of color, *Applied and Preventive Psychology*, 7(4), 255-267.

KAYNAKLAR (devam)

- Civelek, A. H., Dinçyürek, S., Gazi, Z. A. ve Aksal, F. A. (2008). KKTC'de milli eğitim bakanlığına bağlı ilköğretim okullarındaki öğrencilerin mesleki ilgilerinin belirli değişkenler açısından belirlenmesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (23).
- Cüceloğlu, D. (1992). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çakır, M.A. (2003). *Bir Mesleki Grup Rehberliği Programının Lise Öğrencilerinin Mesleki Kararsızlık Düzeylerine Etkisi*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Çakırlı, N. (2017). *Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları ile 5-6 Yaş Aralığındaki Çocukların Özgüven Düzeyinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, (yayımlanmamış).
- Deniz, M. E. ve Erözkan, A. (2010). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, Ankara: Maya Akademi Yayınları.
- Dokuzlu, E. (2016). *18 25 Yaş Arası Üniversite Öğrencilerinde Anne Baba Tutumunun Kişinin Kaygı Düzeyleri ve Bağlanma Tipi İle İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Döğücü, F. (2004). *Tosya İlçesinde Farklı Liselerde Öğrenim Gören Ergenlerin Arkadaş İlişkilerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Eldeleklioğlu, J. (1996). *Karar Stratejileri İle Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişki*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Eldeleklioğlu, J. (2004). *Çocuklarda özgüven gelişimi*, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(2), 111-121.

KAYNAKLAR (devam)

- Feldman, D. C. (2003). The antecedents and consequences of early career indecision among young adults, *Human Resource Management Review*, 13(3), 499-531.
- Gelatt, H. B. (1962). Decision-making: a conceptual frame of reference for counseling, *Journal of Counseling Psychology*, 9(3), 240.
- Ginzberg, E., Ginsburg, S.W., Axelrad, S. ve Herma, J. (1951). *Occupational Choice: An Approach To A General Theory*, New York: Columbia University Press.
- Gönen, G. (2014). *Algılanan Anne Baba Tutumunun Üniversite Öğrencilerinin Bilişsel Çarpıtmaları ve Kişilik Yapıları İle İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Gülkaya, M. (2018). *Ergenlerin Algıladıkları ve Mevcut Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki ve Algılanan Anne Baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Hackett, G. ve Betz, N. E. (1989). An exploration of the mathematics self-efficacy/mathematics performance correspondence, *Journal for Research in Mathematics Education*, 261-273.
- Hackett, G. ve Betz, N. E. (1992). Self-efficacy perceptions and the career-related choices of college students, *Student Perceptions in the Classroom*, 229-246.
- Hackett, G. ve Byars, A. M. (1996). Social cognitive theory and the career development of african american women, *The Career Development Quarterly*, 44(4), 322-340.
- Hackett, G. ve Lent, R. W. (1992). Theoretical advances and current inquiries in counseling psychology, *Handbook of Counseling Psychology*, 2, 99-136.

KAYNAKLAR (devam)

- Hilton, T. L. (1962). Career decision-making, *Journal of Counselling Psychology*, 9(4), 291-298.
- Kalaycı, Ş. (2009). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Uygulamaları*. Ankara: Asil Yayınevi.
- Karalar, M. (2017). *Ortaokul Öğrencilerinin Okul Yaşam Kalitesi Algısı İle Meslek Kararı Verme Yetkinliği Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kılıççı, Y. (1992). *Okullarda Ruh Sağlığı*. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Köknel, Ö. (2001). *Ana-Baba Okulu "Ergenlik Dönemi"*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kush, K. ve Cochran, L. (1993). Enhancing a sense of agency through career planning, *Journal of Counseling Psychology*, 40(4), 434.
- Kuzgun, Y. (1972). *Ana-Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Kuzgun, Y. (1995). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek Danışmanlığı: Kuramlar ve Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kuzgun, Y. (2003). *Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kuzgun, Y. ve Eldeleklioğlu, J. (1999). Ana baba tutum ölçeğinin geliştirilmesi, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1).

KAYNAKLAR (devam)

- Lauver, P. J. ve Jones, R. M. (1991). Factors associated with perceived career options in american indian, white, and hispanic rural high school students, *Journal of Counseling Psychology*, 38(2), 159.
- Lent, R. W. (2005). *Career Development and Counseling: Putting Theory and Research to Work*, NJ: Wiley.
- Lent, R. W., Brown, S. D. ve Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance, *Journal of Vocational Behavior*, 45(1), 79-122.
- Lent, R. W., Brown, S. D. ve Hackett, G. (1996). Career development from a social cognitive perspetive, *Career Choice and Development*, 3, 373-421.
- Lent, R. W., Brown, S. D. ve Hackett, G. (2002). Social cognitive career theory, *Career Choice and Development*, 4, 255-311.
- Lent, R. W., Brown, S. D. ve Larkin, K. C. (1984). Relation of self-efficacy expectations to academic achievement and persistence, *Journal of Counseling Psychology*, 31(3), 356.
- Lent, R. W., Brown, S. D. ve Larkin, K. C. (1986). Self-efficacy in the prediction of academic performance and perceived career options, *Journal of Counseling Psychology*, 33(3), 265.
- Lent, R. W., Brown, S. D. ve Larkin, K. C. (1987). Comparison of three theoretically derived variables in predicting career and academic behavior: self-efficacy, interest congruence, and consequence thinking, *Journal of Counseling Psychology*, 34(3), 293.
- Littrel, J.J. (1987). *From School to Work*, Illinois: The Goodheart-Willcox Company.
- Niles, S. G. ve Harris-Bowlsbey, J. (2005). *Career Development Interventions in the 21st Century*, Ohio: Pearson/Merrill Prentice Hall.

KAYNAKLAR (devam)

- O'brien, V., Martinez-Pons, M. ve Kopala, M. (1999). Mathematics self-efficacy, ethnic identity, gender, and career interests related to mathematics and science, *The Journal of Educational Research*, 92(4), 231-235.
- Örgün, S. (2000). *Anne Baba Tutumları İle 8. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları ve Atılganlıkları Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Özsoy, O. (2002). *Değişen Dünyada Meslek Seçimi, Geleceğin Meslekleri*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Pajares, F. (1996). Self-efficacy beliefs in academic settings, *Review of Educational Research*, 66(4), 543-578.
- Palmer, S. ve Cochran, L. (1988). Parents as agents of career development, *Journal of Counseling Psychology*, 35(1), 71.
- Parker, G. (1983). *Parental Overprotection: A Risk Factor in Psychosocial Development*, New York: Grune and Stratton.
- Sarı, S.V. ve Şahin, M. (2013). Lise son sınıf öğrencilerinin mesleğe karar verme öz-yeterliklerini yordamada umut ve kontrol odağının rolü, *Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 97-110.
- Schwarzer, R. ve Fuchs, R. (1995). *Self-Efficacy and Health Behaviour, to Appear in Conner M. Norman, P. Predicting Health Behaviour: Research and Practice with Social Cognition Models*, Buckingham: Open University Press.
- Söylemez, S. (2004). *Çocuk ve Disiplin*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Stacy, M. E. W. (2003). *Influences of Selected Demographic Variables on The Career Decision-Making Self-Efficacy of Collage Seniors*, Doctoral Thesis, Lousiana State University, (unpublished).
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. Ankara: İmge Kitabevi.

KAYNAKLAR (devam)

- Stickel, S. A. ve Bonett, R. M. (1991). Gender differences in career self-efficacy: combining a career with home and family, *Journal of College Student Development*, 32, 297-301.
- Strecher, V. J., McEvoy DeVellis, B., Becker, M. H. ve Rosenstock, I. M. (1986). The role of self-efficacy in achieving health behavior change, *Health Education Quarterly*, 13(1), 73-92.
- Swanson, J. L. ve Woitke, M. B. (1997). Theory into practice in career assessment for women: assessment and interventions regarding perceived career barriers, *Journal of Career Assessment*, 5(4), 443-462.
- Şanal, M. (2008). *Farklı Sosyoekonomik Düzeyde Bulunan Ergenlerin Bakış Açısıyla Ana-Baba Tutumları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Şeker, G. (2013). *Lise Öğrencilerinde Meslek Kararı Verme Yetkinliği ve Kariyer Denetim Odağının İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Şenyiğit, K. (2015). *Meslek Lisesi Öğrencilerinin Benlik Algısı Ve Mesleki Karar Verme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Hakkari – Yüksekova Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Taneri, P. O. ve Tiryakioğlu, Ö. (2015). Ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sorunlu internet kullanımı ve anne baba tutumları ilişkisinin incelenmesi, *International Journal of Social Science*, 40, 205-225.
- Taylor, K. M. ve Betz, N. E. (1983). Applications of self-efficacy theory to the understanding and treatment of career indecision, *Journal of Vocational Behavior*, 22(1), 63-81.

KAYNAKLAR (devam)

- Telman, C. (2000). *Başarıya Giden Yolda Meslek Seçimi*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Temel, Z. F. ve Aksoy, B.A. (2001). *Ergen ve Gelişimi Yetişkinliğe İlk Adım*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Vurucu, F. (2010). *Meslek Lisesi Öğrencilerinin Meslek Seçimi Yeterliliği ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Yavuzer, H. (1986). *Psiko-Sosyal Açından Çocuk Suçluluğu*. İstanbul: Özdem Kardeşler Matbaası.
- Yavuzer, H. (2007). *Ana-Baba ve Çocuk*. Ankara: Remzi Kitapevi.
- Yeniçun, Y. (2018). *Genç Yetişkinlerde Anne-Baba Tutumu ve Duygu Düzenlemenin Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu ile İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış).
- Yeşilyaprak B. (2003). *Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yeşilyaprak, B. (2000). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri: Okulöncesi Eğitim-İlköğretim-Ortaöğretim*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yeşilyaprak, B. (2013). *21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yeşilyaprak, B., Güngör, A. ve Kurç, G. (1996). *Eğitsel ve Mesleki Rehberlik*, Ankara: Varan.
- Yörükoğlu, A. (1979). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.

KAYNAKLAR (devam)

Yurttaş, A. (2010). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri İle Algıladıkları Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (İstanbul İli Kadıköy İlçesi Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (yayımlanmamış).

EKLER

EK-1

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili Öğrenciler,

Bu araştırma Lefke Avrupa Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Bölümü yüksek lisans öğrencisi İbrahim Berk ÖZET tarafından, Yrd. Doç. Dr. Behiye AKACAN danışmanlığında yapılmaktadır. Araştırmanın amacı 9. ve 12. sınıf lise öğrencilerinin meslek kararı verme yetkinlik düzeyleri ile algılanan ana-baba tutumu arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Uygulama sonucunda elde edilen veriler bu araştırma haricinde başka hiçbir yerde kullanılmayacak ve gizli tutulacaktır. Lütfen bütün soruları eksiksiz ve objektif bir şekilde yanıtlayınız. Zaman ayıracağınız ve araştırmaya katkıda bulunacağınız için sizlere çok teşekkür ediyorum.

İbrahim Berk ÖZET

Yüksek Lisans Öğrencisi

1	Cinsiyetiniz	(☐) Kız (☐) Erkek
2	Okul Türünüz	(☐) Fen Lisesi (☐) Anadolu Lisesi
3	Sınıf Düzeyiniz	(☐) 9. Sınıf (☐) 12. Sınıf
4	Annenizin Öğrenim Düzeyi	(☐) Hiç Okula Gitmemiş (☐) İlkokul (☐) Ortaokul (☐) Lise (☐) Yüksekokul (☐) Üniversite (☐) Lisansüstü
5	Babanızın Öğrenim Düzeyi	(☐) Hiç Okula Gitmemiş (☐) İlkokul (☐) Ortaokul (☐) Lise (☐) Yüksekokul (☐) Üniversite (☐) Lisansüstü
6	Ailenizin Aylık Gelir Düzeyi	(☐) 0 – 2020 TL (☐) 2021 – 3000 TL (☐) 3001 – 4000 TL (☐) 4001 – 5000 TL (☐) 5001 – 6000 TL (☐) 6001 – 7000 TL (☐) 7001 TL ve Üzeri

EK-2

MESLEK KARARI VERME YETKİNLİK ÖLÇEĞİ

Ölçekte yer alan maddeleri kendinizi göz önünde bulundurarak ve her maddenin karşısında bulunan kutucuklardan sizin için en uygun olanına (x) işareti koyarak doldurunuz.

Madde No	Maddeler	Kendime Hiç Güvenmiyorum	Kendime Güvenmiyorum	Kendime Çok Az Güveniyorum	Kendime Güveniyorum	Kendime Çok Güveniyorum
1	Nelere ilgi duyduğunuzu belirleyebilme					
2	Girmeyi düşündüğünüz meslektan elde edilebilecek ortalama yıllık geliri hesaplayabilme					
3	İstediğiniz okula giremezseniz farklı bir okula devam edip başarılı olabilme					
4	İlgi ve yeteneklerinize uygun bir meslek seçme					
5	Teknolojik gelişmeler sonucu Türkiye ve dünyada önem kazanan mesleklerle ilgili bilgi toplayabilme					
6	Seçtiğiniz alanla ilgili bulunduğunuz şehirde bir çalışma alanı yoksa başka bir şehre taşınabilme					
7	Size uygun olmadığını düşündüğünüz bir mesleğe girmeniz için sizi zorlayanlara karşı durabilme					
8	Çevrenizdeki işletmelerin eleman alırken ne gibi nitelikler aradığını araştırabilme					
9	Yükseköğretime girişle ilgili dört yıllık bir plan yapma					
10	Başarılı olacağınız bir meslek seçme					
11	Girmeyi düşündüğünüz alandaki iş olanakları hakkında öğretmenlerinizden bilgi isteyebilme					
12	Size uygun olduğunu düşündüğünüz mesleklerin listesini yapabilme					

13	Mesleki hedefinize ulaşmak için ısrarlı bir şekilde çalışma ve karşılaşabileceğiniz tüm engellere karşı koyabilme					
14	Okulda öğretilen konuların çeşitli mesleklerde nasıl kullanıldığını açıklayabilme					
15	Gelecek her yıl için amaçlarınızı planlama					
16	Güçlü ve zayıf yönlerinizin neler olduğunu belirleyebilme					
17	Mesleki amaçlarınıza ulaşmak için çeşitli lise ve yükseköğretim programlarının istenen ve istenmeyen yönlerini tanımlayabilme					
18	İlgi ve yeteneklerinize uygun dört yıllık bir plan yapma					
19	Üniversiteden sonra seçtiğiniz meslek alanında eğitime devam edebilme					
20	Liseden mezuniyet koşullarını bilme					
21	Çeşitli nedenlerle eğitiminize devam edemezseniz kendinize uygun bir iş bulabilme					
22	İlgilendiğiniz meslek alanında çalışan birisine o meslek hakkında sorulacak soruları belirleyebilme					
23	Düşündüğünüz mesleğin gerektirdiği iş becerilerinin neler olduğunu öğrenmek için işyerlerinden bilgi toplayabilme					
24	Verdiğiniz kararların sonuçları istediğiniz gibi olmazsa bunun sorumluluğunu üstlenebilme					
25	İstedığınız türde bir hayat için yeterli parayı kazanabileceğiniz meslekleri belirleyebilme					
26	Çok zor görünen yeni şeyleri öğrenebilme					
27	Hayalinizdeki mesleğe giremezseniz size uygun olduğunu düşündüğünüz başka bir meslek seçebilme					

EK-3

ANA-BABA TUTUM ÖLÇEĞİ

Ölçekte yer alan maddeleri anne ve babanızın size karşı ortaya koyduğu davranışları göz önünde bulundurarak ve her maddenin karşısında bulunan kutucuklardan sizin için en uygun olanına (x) işareti koyarak doldurunuz.

Madde No	Maddeler	Hiç Uygun Değil	Pek Uygun Değil	Biraz Uygun	Çok Uygun	Tamamen Uygun
1	Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.					
2	Çok yönlü gelişmem için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.					
3	Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.					
4	Her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamaya çalışır.					
5	Aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyeceğim kadar resmidir.					
6	Arkadaşlarımı eve çağırmama izin verir, geldiklerinde onlara iyi davranırdı.					
7	Elinden geldiği kadar, her konuda fikrimi almaya özen gösterir.					
8	Çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır, onların benden daha iyi olduklarını söylerdi.					
9	Bana hükmetmeye çalışır.					
10	Bu gün bile alışverişe çıkacağım zaman, kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister					
11	Benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.					
12	Fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranırdı.					
13	Sorunlarımı onunla rahatlıkla konuşabilirim.					
14	Neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.					
15	Birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.					

16	Kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.					
17	Sevmediğim yemekleri, yarayacağı düşüncesi ile zorla yedirirdi.					
18	Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.					
19	Kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile her gittiği yere beni de götürür, evde yalnız kalmamdan kaygılanır.					
20	Evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.					
21	Küçük yaşımdan itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.					
22	Küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır, parka, sinemaya gitmeyi ihmal etmezdi.					
23	Benim gibi bir evladı olduğu için kendini bahtsız hissettiğini sanıyorum.					
24	Okulda başarılı olmam konusunda beni zorlar, kırık not aldığımda cezalandırırdı.					
25	Beni kendi emellerine ulaşmak için bir araç olarak kullanırdı.					
26	Beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlamıştır.					
27	Paramı nelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.					
28	Her zaman, her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.					
29	Ona yakınlaşmak istediğimde daima bana sıcak bir biçimde karşılık verir.					
30	Bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşılamıştır.					
31	Cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır.					
32	Benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.					
33	Her zaman nerde olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.					
34	İyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok, daha iyisini yapmam gerektiğini söyler.					
35	Cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.					
36	Aile ile ilgili kararlar alınırken benimde fikrimi öğrenmek ister.					

37	Beni olduğum gibi kabul etmiştir.					
38	Başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.					
39	Günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.					
40	Benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.					

EK-4

MESLEK KARARI VERME YETKİNLİK ÖLÇEĞİ KULLANIM İZİNİ

13.02.2019 Gmail - Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği Kullanım İzni

 Gmail İbrahim Berk Özet <ibrhmbrkcozt@gmail.com>

Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği Kullanım İzni
2 ileti

İbrahim Berk Özet <ibrhmbrkcozt@gmail.com> 14 Aralık 2018 14:01
Alıcı: hbozgeyikli@erciyes.edu.tr

Hocam Merhabalar;
Ben Lefke Avrupa Üniversitesinde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında yüksek lisans yapmaktayım. Yüksek lisans tezimde sizin tarafınızdan geliştirilmiş olan 'Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği' ni kullanmak için izninizi istiyorum.
Saygılarımla.

Hasan BOZGEYİKLİ <hbozgeyikli@erciyes.edu.tr> 16 Aralık 2018 17:44
Alıcı: İbrahim Berk Özet <ibrhmbrkcozt@gmail.com>

İbrahim hocam merhaba,

İstemiş olduğunuz ölçeğin geliştirme makalesi ektedir. Ölçeğe ve değerlendirme ile ilgili bilgileri ekteki dosyanın sonunda bulabilirsin. Sorun olursa lütfen çekinme iyi çalışmalar...

[Alıntılanan metin gizlendi]

--

Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı
38039 Melikgazi-KAYSERİ

Tel: +90 352 207 66 66 - 37311
Fax: +90 352 437 88 34

Bu e-posta ve ekleri sadece yukarıda isimleri belirtilen kişiler arasında özel haberleşme amacını tasimaktadır. Bu mesaj size yanlışlıkla ulaşmışsa lütfen gönderen kişiyi bilgilendiriniz ve mesajı sisteminizden siliniz. Erciyes Üniversitesi bu mesajın içeriği ve ekleri ile ilgili hukuki hiçbir sorumluluğu kabul etmez.

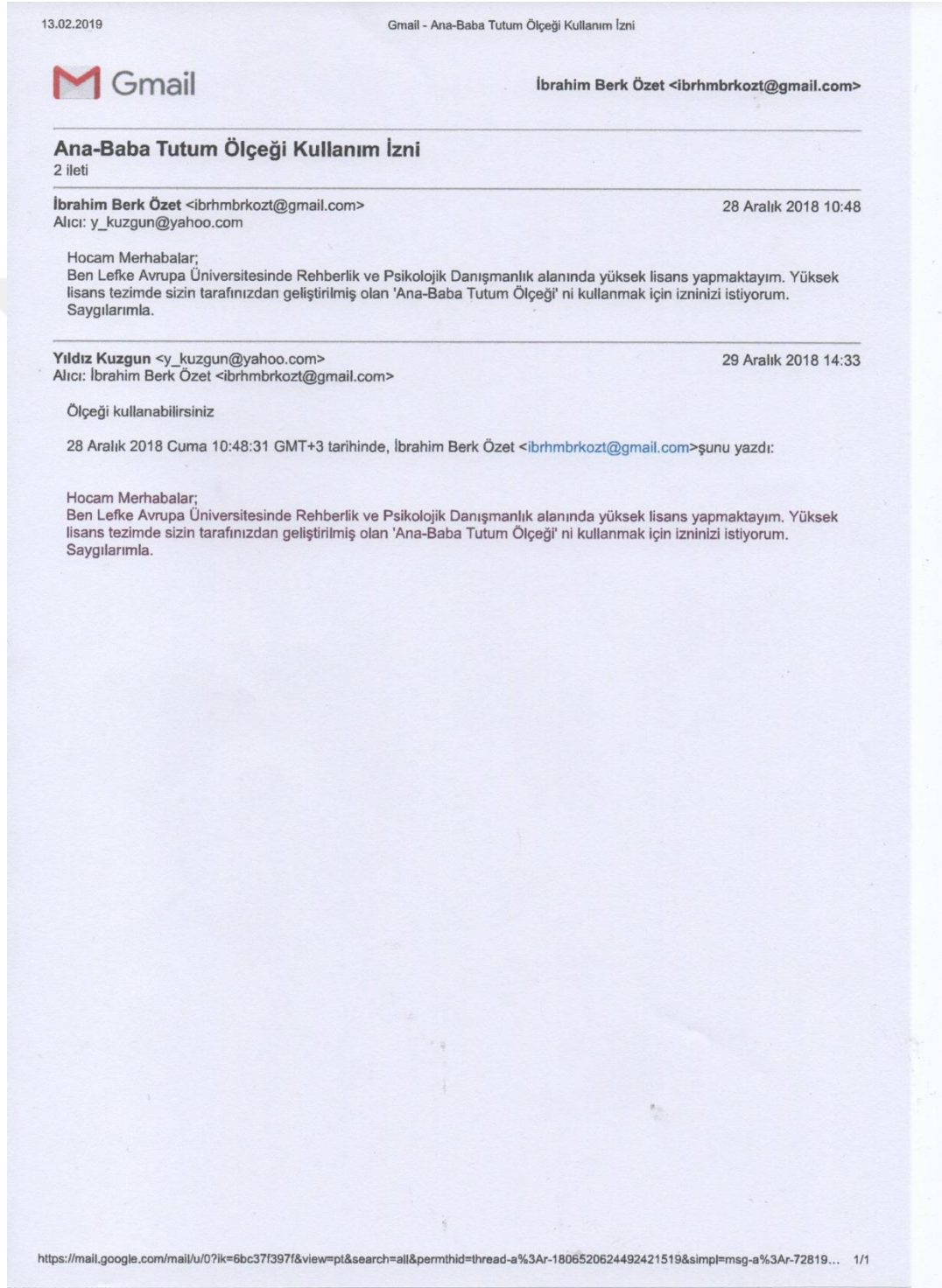
This e-mail communication and its attachments are intended only for the private use of the people named above. If you received this message in error, please immediately notify the sender and delete it from your system. Erciyes University does not accept any legal responsibility for the contents of this message.

 Meslek_Karari_Verme_Yetkinlik_Olceginin.pdf
331K

<https://mail.google.com/mail/u/0?ik=6bc37f397f&view=pt&search=all&permthid=thread-a%3Ar-6280436300073037236&simpl=msg-a%3Ar-62738...> 1/1

EK-5

ANA-BABA TUTUM ÖLÇEĞİ KULLANIM İZNİ

EK-6

ARAŞTIRMA İZNİ

T.C.
KONYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 83688308-605.99-E.2672930
Konu : Araştırma İzni

07.02.2019

Sayın İbrahim Berk ÖZET
Yeni Mah. 34099 Sok. Makascı 1. Blok No: 8A/4 Akşehir Konya

İlgi : 05/02/2019 tarihli ve 2404384 sayılı dilekçeniz

İlgi dilekçeniz ekinde Müdürlüğümüze sunmuş olduğunuz "9. ve 12. Sınıf Lise Öğrencilerinin Meslek Kararı Verme Yetkinlik Düzeyleri İle Algılanan Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi" konulu araştırmanızı uygulama talebiniz incelenmiştir.

Araştırmanın; Akşehir ilçesinde bulunan ortaöğretim kurumlarında eğitim gören 9. ve 12. sınıf öğrencilerine eğitim öğretimi aksatmamak kaydıyla uygulanmasında sakınca görülmemektedir. Müdürlüğümüze bağlı eğitim kurumlarındaki çalışmalarınızı 2018-2019 eğitim öğretim yılı içerisinde tamamlamanız zorunludur. Araştırma kapsamında yürütülecek çalışmaların 2018-2019 eğitim öğretim yılında tamamlanmaması durumunda Müdürlüğümüzden tekrar izin alınması gerekmektedir.

Araştırmada Müdürlüğümüz tarafından onaylanarak gönderilen veri toplama araçları kullanılacak olup, araştırma sonucunun CD ortamında iki nüsha olarak Müdürlüğümüze gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinize sunulur.

Mukadder GÜRSOY
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek:
1-Öğrenci Kişisel Bilgi Formu (1 Sayfa)
2-Meslek Kararı Verme Yetkinlik Ölçeği (1 Sayfa)
3-Anne Baba Tutum Envanteri (2 Sayfa)

Akçeşme Mah.Garaj Cad. No: 4 Karatay/KONYA
Elektronik Ağ: <http://konya.meb.gov.tr>
e-posta: istatistik42@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için : Abdurrahman KAYNAK - Şef
Ali Naci IŞIK VHKİ
Tel: (0 332) 353 30 50 - Faks : (0 332) 351 59 40

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden aae7-70c0-30ae-9afc-57ba kodu ile teyit edilebilir.